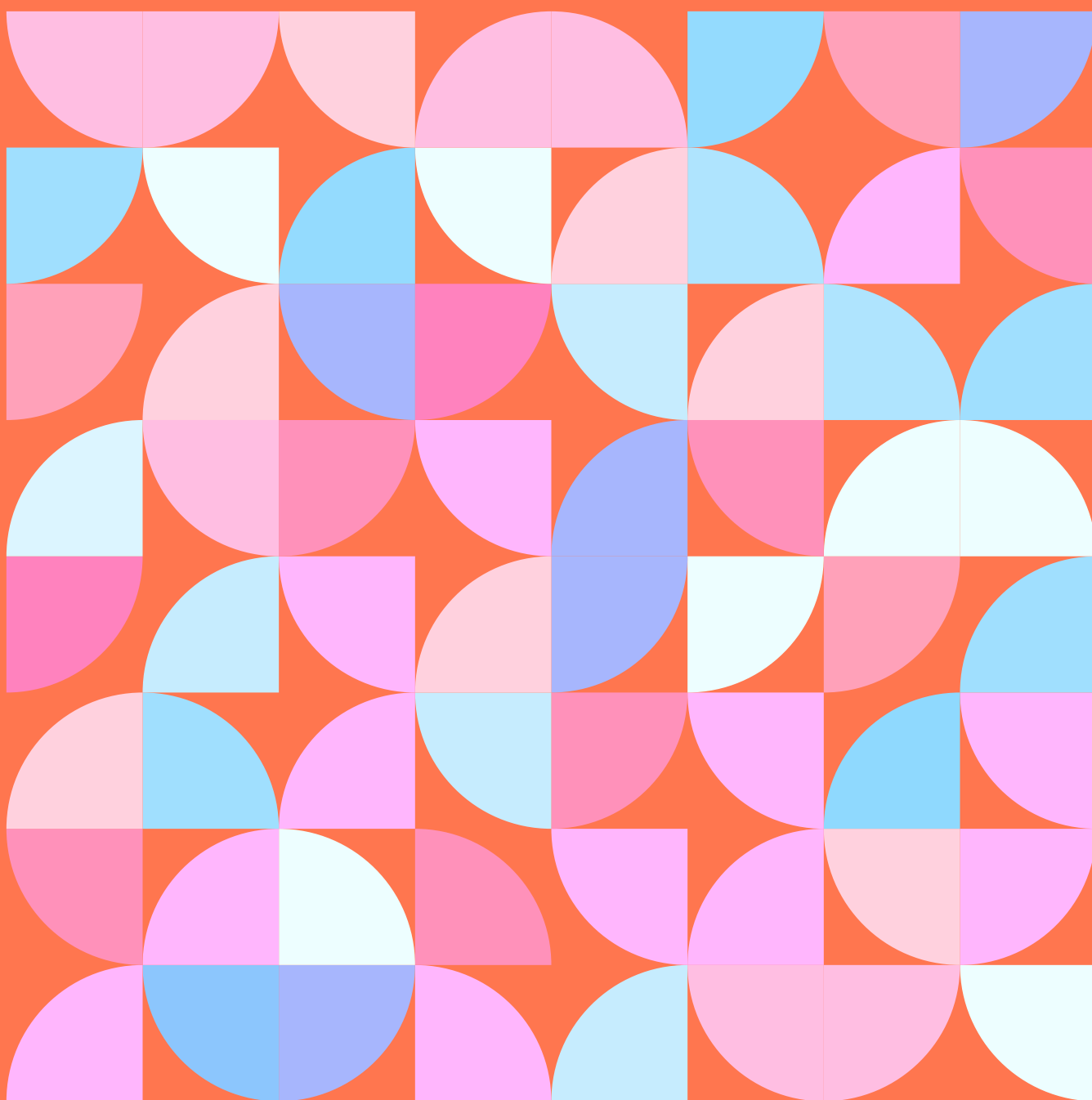

LIETUVOS
KULTŪROS
TARYBA

LYČIŲ LYGYBĖ KULTŪROS SEKTORIUJE: MOTERŲ MENININKIŲ EKONOMINĖ IR EMOCINĖ BŪKLĖ

Tarptautinis scenos menų festivalis
„ConTempo“, trupės „Rhizome“
akrobatinis pasirodymas „Spiralė“, 2022 m.
Nuotrauka: Martynas Plepys

Kristina Mažeikaitė

Kamilė Čelutkaitė

Tyrimo vadovė
Kristina Mažeikaitė

Ypatinga padėka
Radvilei Maskuliūnaitei

© Lietuvos kultūros taryba, 2022

Šios informacijos naudojimas galimas mokslo ir nekomerciniais tikslais, nurodant cituojamą šaltinį.

Leidinyje panaudotos Martyno Plepio, Visvaldo Morkevičiaus, Ilmės Vyšniauskaitės, Giedriaus Akelio, Gintarės Žaltauskaitės, Manto Repečkos, Kemel photography, Jason Dupree, Modesto Endriuškos, „Fheel Concept“, Ellie Kurtz, Donato Bielkausko, Hara Amorós, Kauno miesto kamerinio teatro nuotraukos.

Dizaineris Kazimieras Dainovskis

Naugarduko g. 10, LT-01309 Vilnius

www.ltk.lt

Autorių išreikštas požiūris nebūtinai sutampa su Lietuvos kultūros tarybos.

TURINYS

Naujosios elektrinės estrados duetas
„Superkoloritas“, 2022 m.
Nuotrauka: Visvaldas Morkevičius

[VADAS]	4
a) Lyčių lygybė kultūroje: tarptautinis teisinis ir politinis kontekstas.....	4
b) Lyčių lygybė kultūroje: Lietuvos teisinis ir politinis kontekstas.....	7
c) Lyčių lygybės matai: esamos situacijos apžvalga Lietuvoje.....	8
d) Tyrimo motyvacija, tikslai ir uždaviniai.....	12
e) Svarbiausios sąvokos.....	13
1 TYRIMO METODOLOGIJA	15
2 KIEKYBINIŲ IR KOKYBINIŲ DUOMENŲ ANALIZĖ	16
2.1 Ekonominė meno kūrėjų būklė	16
a) Moterų ir vyrų pajamų atskirtis pagal sritis.....	16
b) Moterų ir vyrų pajamų atskirtis pagal amžių.....	25
c) „Mano pajamos iš kūrybinės veiklos yra pakankamos pragyventi“.....	29
d) „Mano metinės pajamos kinta“.....	31
e) „Mano partnerio (-ės) / sutuoktinio (-ės) / tėvų pajamos man leidžia užsiimti kūrybine veikla ir ją finansuoti“.....	32
f) „Valstybės finansavimas man suteikia galimybę įgyvendinti naujus kūrybinius projektus“.....	32
g) LKT stipendijų konkursai.....	33
2.2 Emocinė meno kūrėjų būklė	35
a) „Darbinėje aplinkoje esu patyręs /-usi diskriminacijos dėl lyties, amžiaus ir kt.“.....	35
b) „Darbinėje aplinkoje esu patyręs /-usi seksualinį priekabiavimą“.....	35
c) „Darbinėje aplinkoje esu patyręs /-usi patyčių“.....	36
d) „Mano darbinėje / kūrybinėje aplinkoje būna daug konfliktų“.....	36
e) „Darbinėje aplinkoje patiriu daug streso“.....	37
2.3 Lyderystė ir pripažinimas	38
a) Projektų vadovai ar projektų vadovės.....	38
b) Nacionalinių kultūros įstaigų vadovai.....	40
c) Nacionalinės kultūros ir meno premijos laureatai: lyčių pasiskirstymas.....	41
3 KOKYBINIO TYRIMO REKOMENDACIJOS	44
4 TYRIMO IŠVADOS IR REKOMENDACIJOS	47
Tyrimo išvados.....	47
Tyrimo rekomendacijos.....	48
ILIUSTRACIJŲ ŠALTINIAI	52
PRIEDAI	58

IVADAS

LYČIŲ LYGYBĖ KULTŪROJE: TARPTAUTINIS TEISINIS IR POLITINIS KONTEKSTAS

Lyčių lygybė yra viena iš svarbiausių vertybių, kuriomis yra grindžiama Europos Sąjungos sutartis, Europos Sąjungos pagrindinių teisių chartija, UNESCO Konvencija dėl kultūros raiškos įvairovės apsaugos ir skatinimo bei daugelis kitų tarptautinių konvencijų ir nutarimų, kuriuos yra pasirašiusi bei priėmusi Lietuva.

Vis dėlto būtų galima teigti, kad didelio atgarsio sulaukęs tarptautinis judėjimas prieš seksualinį priekabiavimą „Me Too“, prasidėjęs 2017 metais viešojoje erdvėje pateikęs kaltinimus dėl seksualinio priekabiavimo JAV kino prodiuseriui Harvey'ui Weinsteinui, turėjo įtakos padidėjusiam visuomenės spaudimui politikams ir valstybės tarnautojams skirti daugiau dėmesio moterų teisių padėčiai.

Šis padidėjęs dėmesys lyčių lygybės klausimui kultūros ir kūrybinių industrijų sektoriuje yra pirmiausia itin pastebimas Europos Sąjungos lygmeniu. 2018 metais Europos Sąjungos Taryba priėmė išvadas dėl 2019–2022 m. darbo plano kultūros srityje (angl. *Work Plan for Culture 2019–2022*) ir jose pirmą kartą įvardijo lyčių lygybę kaip vieną iš šešių prioritetinių veiksmy krypčių kultūros srityje:

„LYČIŲ LYGYBĖ YRA VIENAS IŠ KULTŪROS ĮVAIROVĖS RAMSČIŲ. KULTŪRA ATLIEKA ITIN SVARBŲ VAIDMENĮ DEMASKUOJANT STEREOTIPUS IR SKATINANT VISUOMENĖS POKYČIUS. TAČIAU TARPSEKTORINĖ LYČIŲ NELYGYBĖ TEBEEGZISTUOJA BEVEIK VISUOSE KULTŪROS IR KŪRYBOS SEKTORIUOSE. MENININKĖS IR KULTŪROS SPECIALISTĖS TURI MAŽIAU GALIMYBIŲ NAUDOTIS KŪRYBOS IR GAMYBOS IŠTEKLIAIS, DAŽNAI JOMS MOKAMI DAUG MAŽESNI ATLYGINIMAI NEI VYRAMS IR MAŽIAU JŲ UŽIMA VADOVAUJAMAS AR KITAS SPRENDIMO GALIĄ SUTEIKIANČIAS PAREIGAS, TAIP PAT JŲ MAŽIAU DIRBA MENO RINKOJE. ŠIE NETOLYGUMAI TURI BŪTI ĮSISĄMONINTI IR JUOS REIKIA ŠALINTI TAIKANT KONKREČIĄ POLITIKĄ IR PRIEMONES. SIEKIANČI DIDINTI INFORMUOTUMĄ TIEK POLITINIŲ IR ADMINISTRACINIŲ LYGIAIS, TIEK SKIRTINGUOSE SEKTORIUOSE, REIKIA IŠSAMIŲ DUOMENŲ IR REIKIA KEISTIS GEROSIOS PRAKTIKOS PAVYZDŽIAIS.“

Taip pat 2020 metų kovo mėnesį Europos Sąjungos Komisija priėmė 2020–2025 m. lyčių lygybės strategiją, kurios pagrindinis tikslas yra nubrėžti svarbiausius veiksmus, kurie kartu su didesniu lyčių lygybės principo integravimu į visas politikos sritis padėtų tolygiai siekti lygybės visoje ES. Pagrindiniai 2020–2025 m. lyčių lygybės strategijoje išskirti iššūkiai: smurto dėl lyties panaikinimas, kova su lyčių stereotipais, lyčių nelygybės darbo rinkoje panaikinimas, vienodas lyčių dalyvavimas įvairiuose ekonomikos sektoriuose, lyčių pusiausvyra sprendimų priėmimo ir politikos srityse bei vyrų ir moterų rūpybos pareigų skirtumo panaikinimas. Šie iššūkiai ir tikslai apima visas politikos sritis, taigi ir kultūros ir kūrybinių industrijų sektorių. 2020–2025 m. priėmusi lyčių lygybės strategiją ES tikisi efektyviau siekti darnaus vystymosi lyčių lygybės srityje (tai penktasis Jungtinių tautų *Darnaus vystymosi darbotvarkės 2030* tikslas).

2019–2022 m. darbo plano kultūrose srityje ir 2020–2025 m. lyčių lygybės strategijos pagrindu 2020 m. antroje pusėje ES Tarybai pirmininkaujanti Vokietija priėmė išvadą dėl lyčių lygybės kultūros srityje, o po to dėl jų sutarė 24 ES šalys narės (tarp jų ir Lietuva). Tai yra pirmasis toks nutarimas, skiriantis dėmesį lyčių lygybės klausimui išskirtinai kultūros ir kūrybinių industrijų sektoriuje. Išvadamis ES šalys narės yra raginamos imtis konkrečių priemonių siekiant lyčių lygybės kultūros srityje. Pavyzdžiui, ES valstybės yra kviečiamos integruoti lyties aspektą (angl. *gender mainstreaming*) kultūros politikoje, taip pat integruoti kultūros sektoriaus perspektyvą priimančioms įstatymams ekonominėje ir socialinėje sferose, stiprinti lygias lyčių galimybes dirbti kultūros ir kūrybinių industrijų sektoriuje, kad būtų užtikintas vienodas atlygis moterims ir vyrams už vienodo lygio ar vertės darbą, kad būtų užtikrinta darbo ir asmeninio gyvenimo pusiausvyra bei taikomos specialios priemonės padedant rūpybos įsipareigojimų turintiems kultūros darbuotojams ir kūrėjams. Be to, išvada patvirtinančios šalys yra skatinamos užtikrinti lygias moterų ir vyrų galimybes į finansavimą kultūros sektoriuje, organizuoti moterų kūrėjų ir vadybininkų mentorystės ir ryšių mezgimo programas, siekti lygaus lyčių pasiskirstymo kultūros įstaigų ir apdovanojimų valdybose, ekspertų grupėse, didinti moterų kūrėjų matomumą, skatinti pagal lytis atskirtų duomenų rinkimą ir lyčių lygybės kultūros sektoriuje tyrimus.

Galiausiai lyčių lygybės prioritetą yra įtrauktas į Europos Sąjungos pagrindinio kultūros politikos finansavimo įrankio – programos „Kūrybiška Europa 2021–2027 m.“ – nuostatus. Ši programa, skirta finansuoti tarptautiniams kultūros organizacijų bendradarbiavimo projektams Europos Sąjungoje, įpareigoja finansavimą norinčius gauti pareiškėjus laikytis lyčių lygybės principo tiek kuriant kultūros projektus, tiek juos įgyvendinant.

Taigi galima teigti, kad nuo 2018 metų lyčių lygybė yra tapusi vienu iš svarbiausių Europos Sąjungos politikos prioritetų visose politikos sferose, tarp jų ir kultūros politikoje. Tai galima matyti tiek bendroje 2020–2025 m. lyčių lygybės strategijoje, tiek kultūros sektoriui aktualiuose dokumentuose: 2019–2022 m. darbo plane kultūros srityje, išvados dėl lyčių lygybės kultūros srityje ir programoje „Kūrybiška Europa 2021–2027 m.“. Neatsitiktinai Europos Sąjungos Komisija yra subūrusi ir atviro koordinavimo metodo darbo grupę (angl. *Open Coordination Method work group*), sudarytą iš narių šalių ekspertų. Ši grupė 2021 m. birželį publikavo ataskaitą „Link lyčių lygybės kultūros ir kūrybiniuose sektoriuose“ (*Towards Gender Equality in the Cultural and Creative Sectors*), kurioje apžvelgė pagrindinius iššūkius, gerąsias praktikas ir rekomendacijas, kaip siekti lyčių lygybės kultūroje. Taigi pastaruosius keletą metų Europos Sąjunga ryžtingai ir proaktyviai siekia įgyvendinti lyčių lygybės principą įvairiomis formomis – formaliais politiniais įsipareigojimais, finansiniais mechanizmais ir tyrimais apie lyčių lygybės padėtį ES.

PAGRINDINIAI TARPTAUTINIAI PRINCIPAI IR ĮSIPAREIGOJIMAI LYČIŲ LYGYBĖS KLAUSIMU

Europos Sąjungos sutartis, 2 straipsnis

Sąjunga yra grindžiama šiomis vertybėmis: pagarba žmogaus orumui, laisve, demokratija, lygybe, teisine valstybe ir pagarba žmogaus teisėms, įskaitant mažumoms priklausančių asmenų teises. Šios vertybės yra bendros valstybėms narėms, gyvenančioms visuomenėje, kurioje vyrauja pliuralizmas, nediskriminavimas, tolerancija, teisingumas, solidarumas ir moterų bei vyrų lygybė.

Sutartis dėl Europos Sąjungos veikimo, 8 straipsnis (EB sutarties ex 3 straipsnio 2 dalis) (1)

Visuose savo veiksmuose Sąjunga siekia pašalinti moterų ir vyrų nelygybės apraiškas ir diegti jų lygybę.

Europos Sąjungos pagrindinių teisių chartija, 23 straipsnis, Moterų ir vyrų lygybė

Visose srityse turi būti užtikrinta moterų ir vyrų lygybė, įskaitant priėmimą į darbą, darbą ir atlyginimą.

Lygybės principas nekludo laikytis ar imtis priemonių, numatančių konkrečias lengvatas, padedančias nepakankamai atstovaujamai lyčiai.

Europos socialinių teisių ramstis

1. Lyčių lygybė
 - Vienodas požiūris į moteris ir vyrus ir jų lygios galimybės turi būti užtikrinami ir skatinami visose srityse, įskaitant dalyvavimą darbo rinkoje, įdarbinimo sąlygas ir karjeros raidą.
 - Moterys ir vyrai turi teisę į vienodą užmokestį už vienodos vertės darbą.

UNESCO Konvencija, dėl kultūros raiškos įvairovės apsaugos ir skatinimo (2005 m.). Veiklos gairės, 7 straipsnis. Priemonės, skirtos kultūros raiškai skatinti

1. Šalys siekia savo teritorijoje sukurti aplinką, kuri asmenis ir socialines grupes skatintų:
 - a) kurti, gaminti, skleisti, platinti ir naudotis savo pačių kultūros raiška, tinkamą dėmesį skiriant moterų ir įvairių socialinių grupių, įskaitant mažumoms priklausančius asmenis ir vietines tautas, ypatingoms sąlygoms ir poreikiams.

LYČIŲ LYGYBĖ KULTŪROJE: LIETUVOS TEISINIS IR POLITINIS KONTEKSTAS

Lietuva yra pasirašiusi ir priėmusi UNESCO konvenciją dėl kultūros raiškos įvairovės apsaugos ir skatinimo, Europos Sąjungos pagrindinių teisių chartiją, sutartis, darbo planus ir išvadas. Tad Lietuva bent formaliai yra įsipareigojusi siekti lyčių lygybės visuomenės ir politikos sferose, taip pat ir kultūros srityje. Vis dėlto kultūros politikos formavimo ir įgyvendinimo dokumentuose lyčių lygybės tikslas yra kone visai neaptinkamas.

Kalbant apie bendrą Lietuvos politinį kontekstą, lyčių lygybės problematika yra iškelta 2020 m. rugsėjį patvirtintoje Valstybės pažangos strategijoje „Lietuvos pažangos strategija „Lietuva 2030“. Joje vienas iš trijų horizontaliųjų principų, padėsiančių „nuosekliai formuoti visuomenės pažangai svarbias vertybes ir skatinti norimus požiūrio ir elgsenos pokyčius“, yra išskirtas „Lygių galimybių visiems“ horizontalusis principas. Jo taikymas „užtikrina, kad visiems asmenims, nepaisant jų lyties, tautybės, rasinės ar etninės kilmės, pilietybės, kalbos, religijos, tikėjimo, įsitikinimų ar pažiūrų, negalios, sveikatos būklės, socialinės padėties, amžiaus arba seksualinės orientacijos, būtų užtikrintos vienodos teisės ir galimybės naudotis paslaugomis, infrastruktūra, transportu ir kitomis priemonėmis, dalyvauti visuomeniniame gyvenime.“

Pristačius šį horizontalųjį principą atkreipiamas dėmesys, kad Lietuvos lyčių lygybės indeksas yra vienas žemiausių ES (Lietuva yra 23 vietoje), ir pripažįstama, kad šioje srityje nebuvo padaryta ryškesnės pažangos nuo 2005 metų. Nors Lietuvoje moterų išsilavinimo lygis yra aukštas bei moterų ir vyrų dalyvavimas darbo rinkoje panašus, vis dėlto pažymima, kad „vis dar nepakanka dėmesio tokioms sritims kaip didelė buities ir vaikų priežiūros našta moterims, vaikų priežiūros įstaigų prieinamumas, darbo ir šeimos įsipareigojimų derinimas, lyčių pusiausvyrą politikoje, lyčių stereotipų paplitimas, smurto artimoje aplinkoje mastas, moterų ir vyrų atlyginimų ir pensijų skirtumai.“

Atsižvelgiant į šią problemą pažangos plane keliamas uždavinys, kad iki 2030 metų Lietuva pakiltų iš 23 į 15 vietą ES pagal lyčių lygybės indeksą.

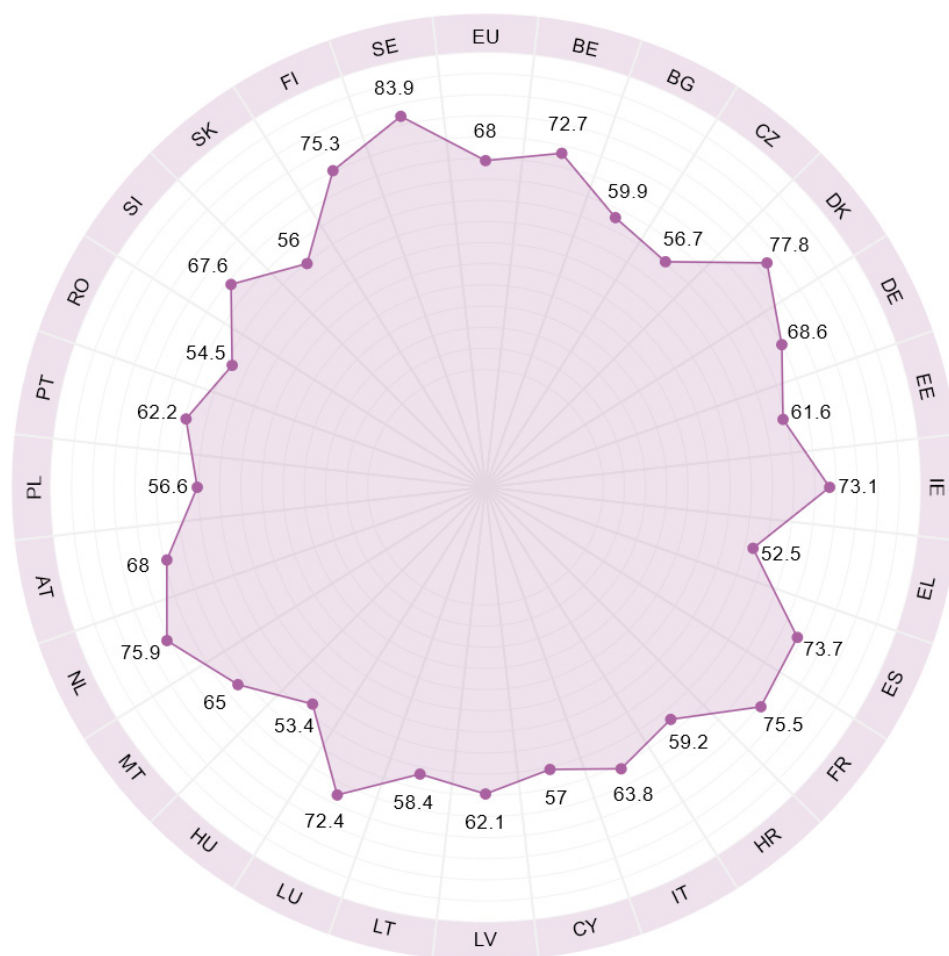
Jei kalbėtume apie teisinį kontekstą lyčių lygybės kultūroje klausimu, 2019 m. Lietuvos Respublikos Vyriausybės patvirtintoje Lietuvos kultūros politikos strategijoje „Kultūra 2030“ lyčių lygybė nėra išskirta kaip prioritetas, nors rengiant šią strategiją buvo remiamasi Jungtinių Tautų Darnaus vystymosi darbotvarke iki 2030 metų, kurioje lyčių lygybė yra penktasis darnaus vystymosi tikslas, ir Valstybine moterų ir vyrų lygių galimybių 2015–2021 metų programa. Pastarojoje ketvirtu tikslu yra nurodytas lyčių aspekto integravimas (angl. *gender mainstreaming*) įvairiose srityse, tarp jų ir kultūros srityje. Pastarojoje siekti lyčių aspekto integravimo raginama dviem būdais: „vertinant šalies kūrėjų indėlį ir meną, skatinti laikytis lyčių lygybės principo“ ir „skatinti didesnę vyrų dalyvavimą kultūrinėse iniciatyvose“. Nors kultūros srities įtraukimas į Valstybinę moterų ir vyrų lygių galimybių 2015–2021 metų programą yra itin sveikintinas, įžvelgtos problemos – nepakankamas moterų menininkų įvertinimas apdovanojimais ir mažas vyrų dalyvavimas kultūroje – kaip parodys šis tyrimas, yra tik maža lyčių nelygybės apraiškų dalis kultūros ir kūrybinėse industrijose. Grįžtant prie Lietuvos kultūros politikos strategijos „Kultūra 2030“, vienintelė su lyčių lygybe susijusi nuostata yra penktas vizijos punktas: „Kultūrinėse veiklose tolygiau dalyvauja skirtingo amžiaus ir lyties žmonės, įvairioms socialinėms grupėms priklausantys asmenys.“ Tačiau iš konteksto galima numanyti, kad šis teiginys skirtas skatinti vyrus bei vyresnio amžiaus asmenis aktyviau dalyvauti kultūroje. Taigi matyti, kad Lietuvos kultūros politikos strategijoje neskiriama dėmesio lyčių lygybės temai ir tokiems jos iššūkiams kaip lygios moterų ir vyrų teisės į vienodą atlyginimą už tos pačios vertės darbą, lygus moterų ir vyrų pasiskirstymas kultūros įstaigų vadovaujamosiose pozicijose ir meno apdovanojimų valdybose, pagalba meno kūrėjams su rūpybos įsipareigojimais ir kt.

Apibendrinant tenka konstatuoti, kad lyčių lygybės kaip prioritetinio tikslo neįtraukimas į tokios svarbos dokumentą kaip Lietuvos kultūros politikos strategija parodo institucijų, atsakingų už Lietuvos kultūros politikos formavimą ir įgyvendinimą, pasyvumą sprendžiant lyčių lygybės problemą kultūros sektoriuje. Vis dėlto svarbu pažymėti, kad iki šiol nebuvo atlikta visą kultūros ir kūrybinių industrijų sektorių aprėpianti studija apie moterų kūrėjų ir lyčių lygybės padėtį, o tai bent iš dalies prisideda prie nepakankamų žinių apie lyčių lygybės problemą ir iš to sekančios mažos motyvacijos imtis proaktyvių veiksmų sprendžiant šį klausimą.

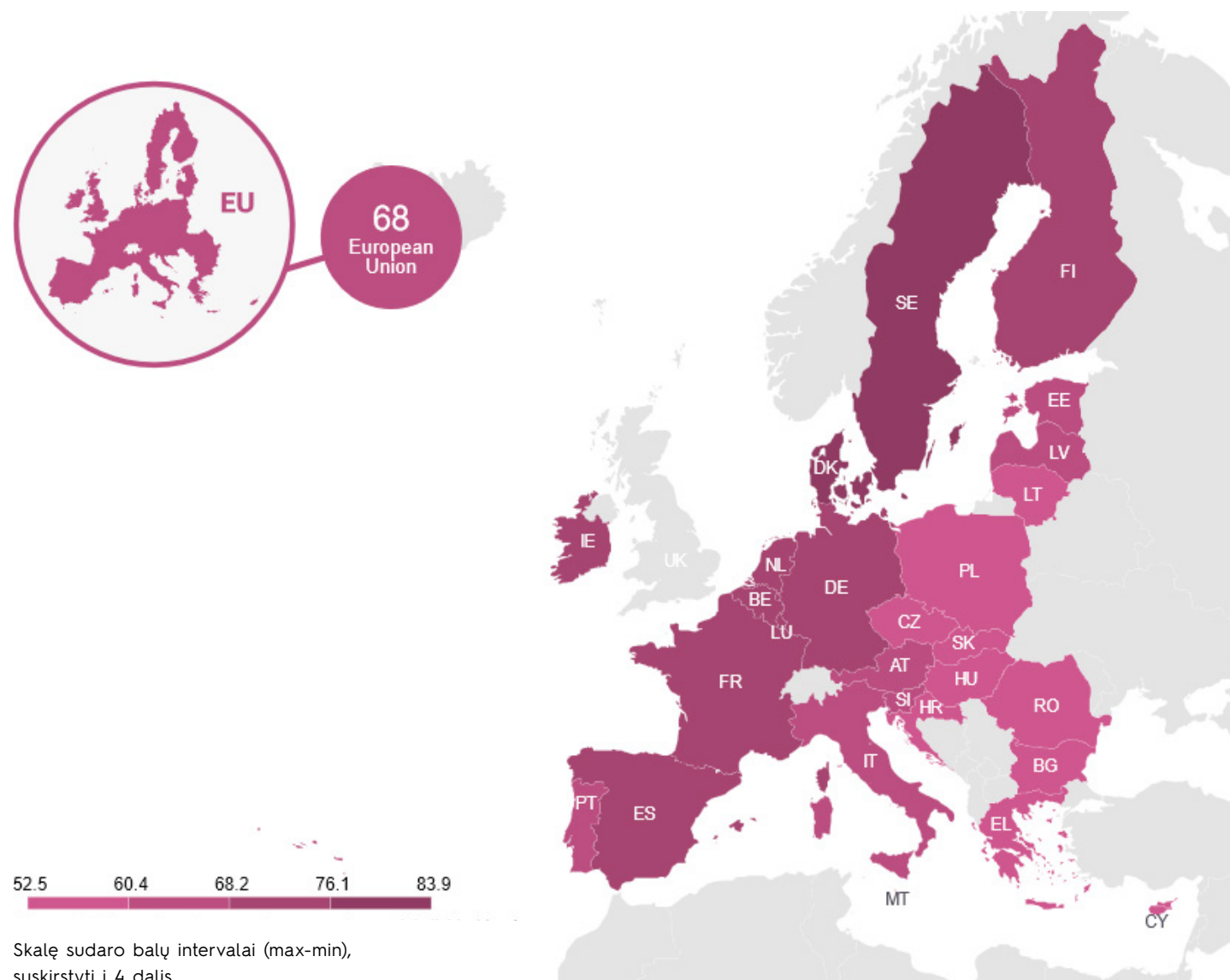
LYČIŲ LYGYBĖS MATAI: ESAMOS SITUACIJOS APŽVALGA LIETUVOJE

Vertinant bendrai lyčių lygybės situaciją Lietuvoje, galima atsispirti nuo Europos lyčių lygybės instituto (angl. *European Institute for Gender Equality*) skaičiuojamo lyčių lygybės indekso. 1–2 pav. pateikiami grafikai su Europos šalių palyginimu. 2021 m. duomenimis, Lietuva (58,4 balo) atsilieka nuo Europos Sąjungos vidurkio (68 balai) ir šalių reitinge rikiuojasi apačioje, lenkdama tik 7 valstybes.

1 pav. **LYČIŲ LYGYBĖS INDEKSAS** (šaltinis: Europos lyčių lygybės institutas¹)

¹ Prieiga per internetą: <https://eige.europa.eu/gender-equality-index/2021/compare-countries/index/graph>

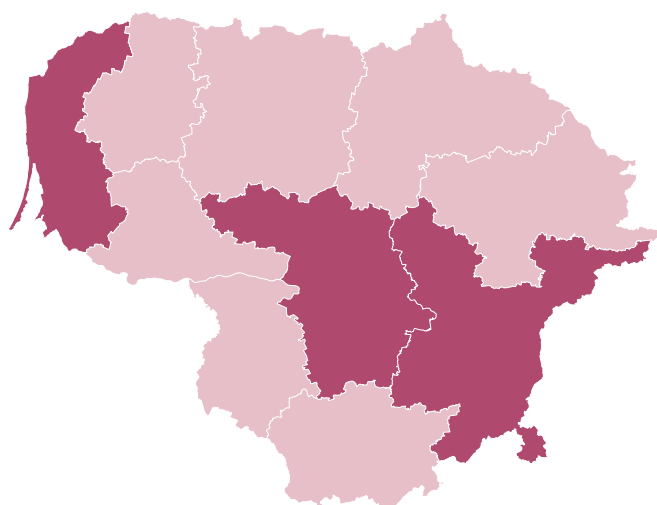
2 pav. **LYČIŲ LYGYBĖS INDEKSAS** (šaltinis: Europos lyčių lygybės institutas²)

Lyčių lygybė Lietuvoje, jei lygintume su kitomis Europos valstybėmis, nėra tinkamai užtikrinama. Tačiau ir šalies viduje nelygybės aspektai yra nevienodi. Vienas iš matų, kuriuo remiantis galima įvertinti lyčių lygybę, – ekonominė galia. Ekonominė galia gali būti matuojama įvertinant vidutinį mėnesinį darbo užmokestį. 3–4 pav. pateikiami žemėlapiai Lietuvos apskričių lygiu su kiekvienos apskrities vyrų ir moterų vidutiniu mėnesiniu bruto darbo užmokesčiu (su individualiomis įmonėmis) 2020 m. Tiek vyrai, tiek moterys didžiausias pajamas gauna Vilniaus, Kauno ir Klaipėdos apskrityse. Tačiau būtent šiose apskrityse

stebimas ir vienas didžiausių atotrūkių tarp moterų ir vyrų vidutinio mėnesio darbo užmokesčio: Vilniuje moterys vidutiniškai uždirba apie 250 Eur mažiau, Klaipėdoje – 160 Eur, Kaune – 150 Eur (5 pav.). Be trijų didžiųjų apskričių, vidutiniu mėnesio darbo užmokesčio atotrūkiu išsiskiria ir Telšių apskritis, kur atotrūkis siekia 164 Eur. Vienintelėje Tauragės apskrityje moterys uždirba vidutiniškai šiek tiek daugiau nei vyrai. Tačiau ši apskritis pasižymi vienu mažiausių darbo užmokesčių (vyrų darbo užmokesčių Tauragės apskrityje yra mažiausias, jei lyginame su kitomis apskritimis).

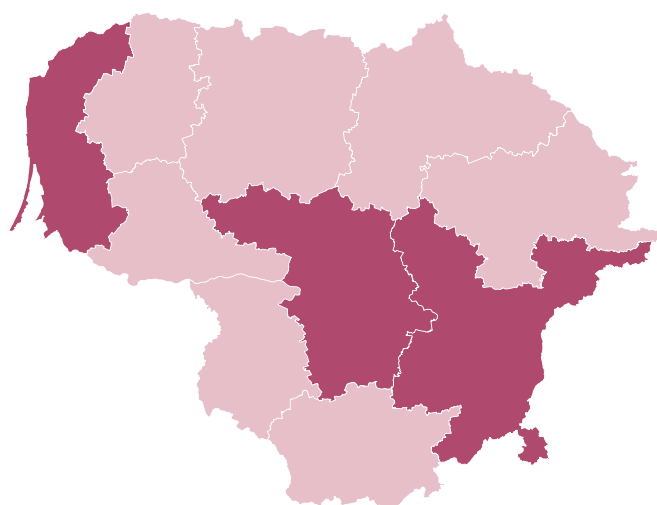
² Prieiga per internetą: <https://eige.europa.eu/gender-equality-index/2021/compare-countries/index/map>

3 pav. VIDUTINIS MĖNESINIS VYRŲ BRUTO DARBO UŽMOKESTIS (SU INDIVIDUALIOMIS ĮMONĖMIS) 2020 M. (šaltinis: Oficialios statistikos portalas)

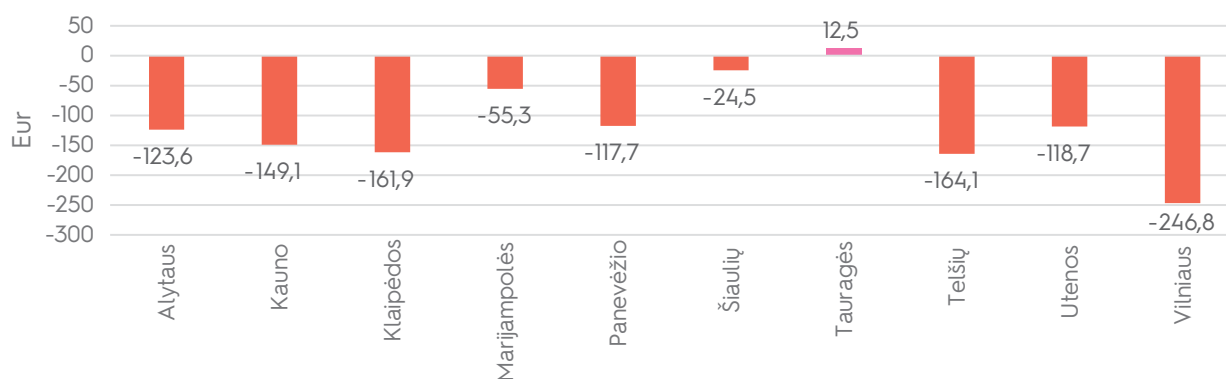
Aytaus apskr.	1 231,5	
Kauno apskr.	1 491,6	
Klaipėdos apskr.	1 425,1	
Marijampolės apskr.	1 202,1	
Panevėžio apskr.	1 286,5	
Šiaulių apskr.	1 221,7	
Tauragės apskr.	1 135,5	
Telšų apskr.	1 325,8	
Utenos apskr.	1 248,7	
Viniaus apskr.	1 715,8	

4 pav. VIDUTINIS MĖNESINIS MOTERŲ BRUTO DARBO UŽMOKESTIS (SU INDIVIDUALIOMIS ĮMONĖMIS) 2020 M. (šaltinis: Oficialios statistikos portalas)

Aytaus apskr.	1 107,9	
Kauno apskr.	1 342,5	
Klaipėdos apskr.	1 263,2	
Marijampolės apskr.	1 146,8	
Panevėžio apskr.	1 168,8	
Šiaulių apskr.	1 197,2	
Tauragės apskr.	1 148,0	
Telšų apskr.	1 161,7	
Utenos apskr.	1 130,0	
Viniaus apskr.	1 469,0	

5 pav. MOTERŲ ATLYGINIMO ATOTRŪKIS NUO VYRŲ (VIDUTINIS MĖNESINIS BRUTO DARBO UŽMOKESTIS, SU INDIVIDUALIOMIS ĮMONĖMIS), 2020 M. (sudaryta autorių, remiantis Oficialios statistikos portalo duomenimis)

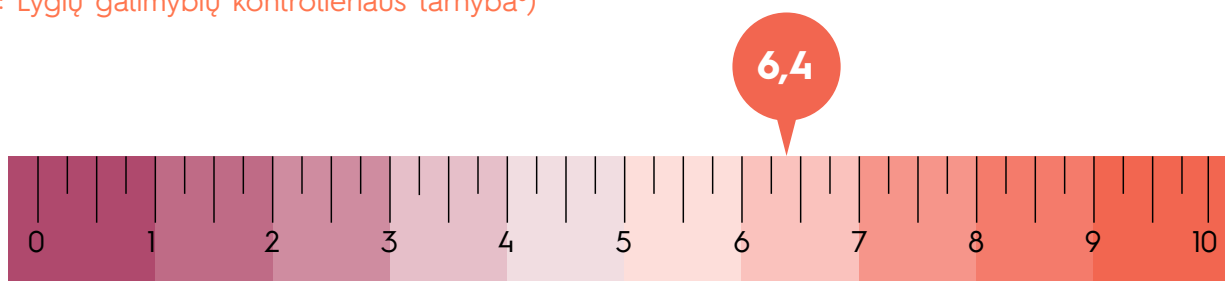

Lietuvos kontekste galima atkreipti dėmesį į dar vieną indeksą. Lygių galimybių kontrolieriaus tarnyba kartu su „Kurk Lietuvai“ sudarė lyčių lygybės liniuotę. Lyčių lygybės liniuotė – tai įrankis, kuriuo viešojo ir privataus sektoriaus organizacijos gali įvertinti lyčių lygybės padėtį savo darbovietėje³. Šiuo atveju sudaroma galimybė vertinti dar smulkesnį lygmenį, t. y. organizacijos. Rodiklyje vertinamos 8 sritys: įsidarbinimo ir paaukštinimo procesai, darbo sąlygos, profesinis tobulinimas, organizacijos kultūra, organizacijos įvaizdis, atlyginis ir vertinimas, karjeros pertrūkis ir sugrįžimas į darbą, organizacijos vertybės. Lyčių lygybės liniuotės rodiklis gali įgyti reikšmes nuo 1 iki 10, kur 10 lygu visiškai lygybei, o 1 – visiškai nelygybei. Šiuo metu iš kultūros srities įstaigų viešai yra prieinamas Lietuvos

Respublikos kultūros ministerijos (LRKM) vertinimas. Jis buvo atliktas 2017 m. kaip pilotinis tyrimas, vertinant visas ministerijas⁴.

Remiantis lyčių lygybės liniuote, kultūros ministerijos balas yra 6,4, – situacija yra geresnė nei vidutiniška. Indeksas leidžia vertinti ir atskiras subkategorijas. Čia ypač išsiskiria darbo sąlygos, kurios nesiekia vidutinių. Aukščiausiai vertinami organizacijos kultūra ir įvaizdis (6 pav.). Bendrame ministerijų kontekste kultūros ministerija pernelyg neišsiskiria ir yra apie vidurį. Aukščiausią balą 2017 m. turėjo Susisiekimo ministerija – 6,8, žemiausią balą – Sveikatos apsaugos ministerija – 5,9 (1 priedas).

6 pav. LYČIŲ LYGYBĖS LINIUOTĖ: LIETUVOS RESPUBLIKOS KULTŪROS MINISTERIJA (šaltinis: Lygių galimybių kontrolieriaus tarnyba⁵)

NUSTATYTI 8 SRIČIŲ VERTINIMAI:

Sritis	Vertinimas
Įsidarbinimo ir paaukštinimo procesai	6,0625
Darbo sąlygos	3,3521
Profesinis tobulinimasis	7,6750
Organizacijos kultūra	8,7855
Organizacijos įvaizdis	8,5000
Atlyginimas ir vertinimas	6,4034
Karjeros pertrūčiai ir sugrįžimas į darbą	5,5750
Organizacijos vertybės	4,9792

Apibendrinant matoma, kad Lietuvos situacija lyčių lygybės aspektu yra nepakankamai gera – šalis reikšmingai atsilieka nuo Europos Sąjungos vidurkio, egzistuoja ekonominės galios nelygybė šalies viduje, kurios stiprumas varijuoja priklausomai nuo apskrities. Žvelgiant į kultūros sritį, tokių rodiklių kaip lyčių lygybės liniuotė vertinimas galimas tik Kultūros ministerijos aspektu dėl duomenų ribotumo. Čia, pagal lyčių lygybės liniuotę, situacija yra kiek geresnė nei vidutiniška, tačiau dar lieka nemažai erdvės pažangai lyčių lygybės temoje.

3 Prieiga per internetą: <https://www.lygybe.lt/lt/lygiu-galimybiu-liniuote/>

4 Lyčių lygybės liniuotės matas paremtas apklausų duomenimis. Nagrinėjamu laikotarpiu Kultūros ministerijoje dirbo 104 asmenys, apklausoje dalyvavo 31, t. y. 30 proc.

5 Prieiga per internetą: <https://www.lygybe.lt/lt/lyciu-lygybes-liniuote/781>

d) TYRIMO MOTYVACIJA, TIKSLAI IR UŽDAVINIAI

Viena pagrindinių problemų, pabrėžiamų tiek ES Tarybai pirmininkavusios Vokietijos išvadose dėl lyčių lygybės kultūros sektoriuje, tiek didžiojoje dalyje tarptautinių studijų, skirtų lyčių lygybės problemai kultūros srityje, yra pagal lytis atskirtų duomenų (angl. *gender disaggregated data*) apie kultūros sektoriaus darbuotojus ir meno kūrėjus trūkumas. Neturint šių duomenų, sunku priimti efektyvius veiksmus sprendžiant lyčių nelygybės problemą kultūros sektoriuje.

Lietuvos atvejis rodo, kad pagal lytis atskirtų duomenų analizės apie meno kūrėjus neturėjimas galbūt sąlygoja Lietuvos politinio lauko neveiknumą sprendžiant lyčių nelygybės klausimą. Tai liudija lyčių lygybės neįtraukimas į svarbiausius kultūros politikos formavimo ir įgyvendinimo strategijas bei planus. Turint omenyje pastarųjų metų Europos Sąjungos raginimus šalis nares aktyviai siekti lyčių lygybės ir tai daryti pradėti nuo atskirtų pagal lytis duomenų rinkimo, analizės ir publikavimo, šis tyrimas yra aktualus ir atliepia tokių duomenų analizės ir viešinimo poreikį.

Šį tyrimą būtų galima matyti kaip tam tikrą Lietuvos kultūros tarybos iniciatyvą dr. Rusnės Kregždaitės ir dr. Erikos Godlevskos 2021 m. publikuotos studijos „Menininkų socialinės ir kūrybinės būklės vertinimas“ tęsinį. Žinant pagal lytį atskirtų duomenų analizės trūkumo problemą ir gilinantį ją „Menininkų socialinės ir kūrybinės būklės vertinimą“, kilo mintis išanalizuoti pastarojo tyrimo surinktus duomenis per lyčių lygybės prizmę. Atkreiptinas dėmesys, kad tyrime prašoma įvertinti 2019 metų situaciją. Tad nors pats tyrimas pabaigtas įgyvendinti 2021 m., jo duomenys apima 2019 m. laikotarpį, t. y. įvertina situaciją iki Covid-19 pandemijos.

Taigi šiuo tyrimu visų pirma siekiama išsiaiškinti, kaip ir kodėl skiriasi moterų menininkų ekonominė ir emocinė būklė nuo vyrų menininkų būklės. Antras šio tyrimo tikslas – atrasti priemones, kuriomis būtų galima gerinti moterų kūrėjų ekonominę ir emocinę būklę bei siekti didesnės lyčių lygybės kultūros ir kūrybinių industrijų sektoriuje.

Pirmas šio tyrimo uždavinys yra analizuoti ekonominę meno kūrėjų būklę. Įgyvendinant šį uždavinį remiamasi „Menininkų socialinės ir kūrybinės būklės vertinimo“ kiekybiniais duomenimis, atsirenkant tyrimo metu vykdytos apklausos klausimus, aktualiausius lyčių lygybės problemai, ir suskirstant šiuos duomenis pagal lytį ir meno sritis, amžių arba regionus. Taip pat sprendžiant šį uždavinį nagrinėjami LKT stipendijų finansavimo statistikos duomenys. **Antras uždavinys – įvertinti meno kūrėjų emocinę būklę.** Įgyvendinant šį uždavinį taip pat remiamasi „Menininkų socialinės ir kūrybinės būklės vertinimo“ kiekybiniais duomenimis, atsirenkant tyrimo metu vykdytos apklausos klausimus. **Trečias uždavinys – įvertinti lyčių lygybę lyderystės ir pripažinimo (apdovanojimų) aspektais.** Šiame uždavinyje analizuojami LKT projektų vadovai, nacionalinių įstaigų vadovai bei nacionalinių kultūros ir meno premijų laureatai lyties aspektu. **Ketvirtas uždavinys – išsiaiškinti lyčių nelygybės apraiškų priežastis bei jas lemiančius veiksnius.** Šis uždavinys įgyvendinamas atliekant tikslinių grupių diskusijas su menininkėmis ir menininkais (dvi tikslinių grupių diskusijos). **Penktas uždavinys yra pateikti rekomendacijas, kokiais būdais būtų galima spręsti lyčių nelygybės kultūros sektoriuje problemą ir kaip proaktyviai įgyvendinti lyčių lygybės principą Lietuvos kultūros politikos formavimo ir įgyvendinimo procesuose.**

Nors LKT Stebėsenos ir analizės skyrius renka pagal lytį atskirtus duomenis, tikimasi, kad šis tyrimas prisidės prie lyčių lygybės stebėsenos ir analizės tobulinimo bei viešinimo, taip pat paskatins kitas kultūros institucijas rinkti tokio tipo duomenis ir jais remiantis rengti bei publikuoti lyčių lygybės situacijos analizes. Viliamasi, kad tokiu būdu šis tyrimas prisidės prie teigiamų pokyčių siekiant didesnės lyčių lygybės kultūros sektoriuje.

e) SVARBIAUSIOS SAVOKOS

Lytis (socialiniu aspektu)⁶

Lytis – socialiai susiformavę vaidmenys, elgsena, veikla ir bruožai, kuriuos tam tikra visuomenė laiko tinkamais moterims ir vyrams.

Lyčių stereotipai⁷

Tai išankstinės nuostatos, kuriomis remiantis moterims ir vyrams pasirinktinai priskiriami vaidmenys ir savybės, kurias sąlygoja ir apriboja jų lytis.

Lyčių stereotipai gali slopinti įgimus mergaičių ir berniukų, moterų ir vyrų talentus ir gebėjimus, apriboti jų išsilavinimo, profesines ir apskritai gyvenimo galimybes. Stereotipai apie moteris kyla iš ir yra giliai įsišaknijusių, nukreiptų prieš moteris nusistatymų, vertybių, normų ir prietarų priežastis. Jie naudojami siekiant pagrįsti ir išlaikyti istorinius vyrų galios ir valdžios prieš moteris pozicijas ir seksistines nuostatas, kurios stabdo moterų pažangą.

Diskriminacija dėl lyties⁸

Diskriminacija, atsirandanti dėl biologinių lyčių (kaip biologinių moterų ir vyrų savybių) ir jų socialiai sukonstruotų tapatybių, bruožų ir vaidmenų sąveikos ir visuomenės teikiamos socialinės ir kultūrinės reikšmės moterų ir vyrų biologiniams skirtumams. Diskriminacija – tiesioginė ar netiesioginė diskriminacija, seksualinis priekabiavimas, priekabiavimas, nurodymas tiesiogiai ar netiesiogiai diskriminuoti asmenis dėl lyties.

Tokios sąveikos pasekmė – hierarchiniai, nelygūs moterų ir vyrų, moterų tarpusavio ir vyrų tarpusavio santykiai, vaidmenys ir blogesnė moterų socialinė padėtis. Socialinė moterų ir vyrų padėtis yra veikiami politinių, ekonominių, kultūrinių, socialinių, religinių, ideologinių ir aplinkos veiksnių ir gali būti pakeista per tam tikrą laiką.

Lyčių lygybė⁹

Vienodos moterų ir vyrų, mergaičių ir berniukų teisės, atsakomybės ir galimybės.

Lygybė nereiškia, kad moteris ir vyras tampa tokiais pačiais, tačiau moterų ir vyrų teisės, pareigos ir galimybės nepriklausys nuo to, gimė moterimi ar vyru. Lyčių lygybė reiškia, kad yra atsižvelgiama tiek į moterų, tiek į vyrų interesus, poreikius ir prioritetus, tuo būdu pripažįstant skirtingų moterų ir vyrų grupių įvairovę. Lyčių lygybė nėra vien tik moterų klausimas, bet turi rūpintis ir pilnai įtraukti tiek vyrus, tiek moteris. Moterų ir vyrų lygybė vertinama ir kaip žmogaus teisių klausimas, ir kaip prielaida bei tvaraus, į žmones orientuoto vystymosi ir demokratijos rodiklis.

Lyčių nelygybė¹⁰

Teisinė, socialinė ir kultūrinė padėtis, kurioje biologinė ir (arba) socialinė lytis lemia skirtingas moterų ir vyrų teises ir orumo sampratą, atspindinčią nevienodose jų galimybose turėti ir naudotis teisėmis, taip pat sudaro stereotipinių socialinių ir kultūrinių vaidmenų prielaidą.

Tai daro įtaką jų statusui visose visuomenės gyvenimo srityse, tiek viešojoje ar privačiojoje, šeimoje ar darbo rinkoje, ekonominiame ar politiniame gyvenime, valdžioje ir priimant sprendimus, taip pat socialiniuose lyčių santykiuose. Beveik visose visuomenėse moteris, palyginus su vyrais, yra prastesnėje padėtyje.

Lyties aspekto integravimo strategija¹¹

Lyties aspekto integravimo strategija – tai lyčių lygybės aspektų įtraukimas į visas politikos sritis, atsižvelgiant į moterų ir vyrų padėtį visose sferose. Planuojant ar įgyvendinant bet kokios srities programą, priimant bet kokį teisės aktą, ši strategija reikalauja įvertinti, kaip būsimi pokyčiai paveiks moterų ir vyrų gyvenimus. O įvertinus – užtikrinti, kad pokyčiai nepadidins lyčių nelygybės ir bus naudingi vienodai tiek moterims, tiek vyrams.

Galima sakyti, kad integravimo strategija vadovaujasi požiūriu, kad nėra nė vienos politikos srities, kuri būtų neutrali lyčių požiūriu. Todėl lyčių lygybės klausimas turi būti sprendžiamas net ir tokiose iš pirmo žvilgsnio tolimose srityse kaip žemės ūkis, transportas ar aplinkos apsauga. (Lygių galimybių kontrolieriaus tarnyba)

⁶ Šaltinis: Europos Tarybos konvencija dėl smurto prieš moteris ir smurto artimoje aplinkoje prevencijos ir kovos su juo (Stambulo konvencija)

⁷ Šaltinis: <https://eige.europa.eu/lt/thesaurus/terms/1222>

⁸ Šaltiniai: <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/d6ed8e50a74a11e68987e8320e9a5185>, <https://www.lygybe.lt/lt/naujienos/kas-yra-lyciu-lygybe/1458>

⁹ Šaltinis: <https://www.lygybe.lt/lt/naujienos/kas-yra-lyciu-lygybe/1458>

¹⁰ Šaltinis: <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.222522>

¹¹ Šaltiniai: <https://eige.europa.eu/lt/thesaurus/terms/1185>, <https://socmin.lrv.lt/lt/veiklos-sritys/moteru-ir-vyru-lygybe/lyciu-lygybes-integracija-visose-srityse-lietuvoje-ir-institucinis-mechanizmas>

Seksualinis priekabiavimas¹²

Seksualinis priekabiavimas yra nepageidaujamas užgaulus seksualinio pobūdžio elgesys, nukreiptas į konkretų asmenį. Tokio elgesio tikslas arba jo poveikis – pakenkti asmens orumui, ypač sukuriant bauginančią, priešišką, žeminančią ar įžeidžiančią aplinką. Seksualinis priekabiavimas gali pasireikšti žodžiu, raštu arba fiziniiais veiksmais.

Seksualinis smurtas¹³

Bet koks lytinių poreikių tenkinimo veiksmas arba mėginimas jį atlikti su kitu asmeniu be jos / jo laisvai išreikšto sutikimo, nepriklausomai nuo kaltininko ir aukos santykių pobūdžio, bet kokioje aplinkoje, įskaitant, bet neapsiribojant namais ir darbu.

Menininkas¹⁴

Menininkas – asmuo, kuris reguliariai vykdo kūrybinę veiklą: yra įgijęs meno krypties išsilavinimą ir (arba) kuria ar perkuria meno kūrinius, ir (arba) meninę kūrybą laiko esmine savo gyvenimo dalimi, ir (arba) gauna pajamų iš šios veiklos, ir (arba) prisideda prie meno ir kultūros plėtros, ir (arba) siekia būti pripažintas kaip menininkas.

Lietuvos menininkų lauko struktūra gali būti reprezentuota remiantis šiais duomenų šaltiniais:

1. Lietuvos Respublikos kultūros ministerijos informacija apie asmenis, įgijusius meno kūrėjo statusą;
2. Susisteminta informacija apie meno kūrėjų sąjungų narius;
3. Lietuvos kultūros tarybos informacija apie asmenis, gavusius edukacinę arba individualią stipendiją¹⁵;
4. Lietuvos kino centro informacija apie asmenis, gavusius edukacinę arba individualią stipendiją;
5. Valstybinės mokesčių inspekcijos duomenys apie asmenis, turinčius paramos gavėjo statusą.

Kultūros ir kūrybinių industrijų sektorius¹⁶

Kūrybiškumu ir intelektiniu kapitalu grindžiamos tarpsektorinės ekonominės veiklos, kuriančios materialius produktus ir nematerialias intelektines arba menines paslaugas, pasižyminčias kūrybine, kultūrine ir ekonomine verte.

Teatro dailės paroda „Navigacija“,
Artūro Šimonio kūrinio fragmentas, 2021 m.
Lietuvos dailininkų sąjungos galerija „Arka“
Nuotrauka: Giedrius Akelis

¹² Šaltinis: <https://www.lygybesplanai.lt/seksualinis-priekabiavimas/>

¹³ Šaltinis: <https://www.visureikalas.lt/naujienos/man-reikia-pagalbos/2020/08/patyriau-seksualini-smurta-ka-daryti>

¹⁴ Šaltinis: dr. Rusnės Kregždaitės ir dr. Erikos Godlevskos tyrimas „Menininkų socialinės ir kūrybinės būklės vertinimas“ (2021). Prieiga per internetą: <https://www.kulturostyrimai.lt/metai/menininku-socialines-ir-kurybines-bukles-vertinimas/>

¹⁵ Toliau tyrime atskirais atvejais pasirinkama analizuoti ne tik gavusius stipendiją, bet ir besikreipusius ir negavusius stipendijos asmenis. Taip pat atkreiptinas dėmesys, kad tyrime gali būti vartojamos ir kitos menininko sąvokos, pavyzdžiui, kūrėjas. Šiuo atveju tai reikėtų traktuoti kaip sinonimus, nesiejant su papildomais apibrėžimais.

¹⁶ Šaltinis: <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/4a028c503a6f11e598499e1ba6e454>

TYRIMO METODOLOGIJA

Tyrimas yra paremtas tiek kiekybinių, tiek kokybinių duomenų analize. Kiekybinė analizė remiasi 2021 LKT iniciatyva atlikto dr. Rusnės Kregždaitės ir dr. Erikos Godlevskos tyrimo „Menininkų socialinės ir kūrybinės būklės vertinimas“¹⁷ duomenimis. Tyrime „Menininkų socialinės ir kūrybinės būklės vertinimas“ buvo atlikta menininkų apklausa ir gauti 1 018 respondentų atsakymų į 42 klausimų blokus, sudariusius klausimyną, kuris siekė „kompleksiškai įvertinti menininkų būklę“. Iš apklausos 178 klausimų buvo pasirinkta 12 klausimų, kurie atrodė aktualiausi lyčių lygybės problemai. Dėl ekonominės būklės buvo siekiama atlikti analizę šiais aspektais: kaip skiriasi moterų ir vyrų kūrėjų mėnesio pajamos; kokia tikimybė, kad, palyginti su vyrais, moterų kūrėjų finansinė situacija yra: mažiau stabili; labiau priklausanti nuo artimųjų pajamų; neužtikrinanti oraus gyvenimo. Taip pat norėta pasižiūrėti, ar skiriasi moterų ir vyrų kūrėjų vertinimas dėl valstybinio finansavimo svarbos jų kūrybinei veiklai. Kalbant apie emocinę meno kūrėjų būklę, norėta išsiaiškinti tikimybę, ar, palyginti su vyrais, darbinėje aplinkoje moterys yra labiau linkusios patirti diskriminaciją dėl lyties, amžiaus ir kt., seksualinį priekabiavimą, sutikti daugiau patyčių, konfliktų ir streso. Kadangi norėta sužinoti, ar šios skirtingos tikimybės varijuoja skirtingose kultūros srityse ir amžiaus grupėse, kiekvienas klausimas buvo analizuotas per lyties ir meno srities bei lyties ir amžiaus prizmes. Be minėto tyrimo duomenų, remtasi ir kitais šaltiniais: LKT stipendijų ir projektų finansavimo duomenimis, informacija apie nacionalinių kultūros įstaigų vadovus bei nacionalinių kultūros ir meno premijų laureatus. Šie duomenys leido papildyti analizę pjūviais apie ekonominę menininkų situaciją bei esamą lyderystę ir pripažinimą. Atlikus kiekybinių duomenų analizę ir aptikus lyčių nelygybės apraiškų, norėta geriau ir giliau suprasti jas

lemiančius veiksnius bei lyčių nelygybės problematiką apskritai. Todėl buvo nuspręsta rinkti kokybinius duomenis remiantis tikslinės grupės diskusijos metodu. Tikslinės grupės diskusija – tai „organizuotas nedidelės tikslingai atrinktų tyrimo dalyvių grupės pokalbis-diskusija, sutelktas į konkrečią (kiek platesnę ar siauresnę) temą“.¹⁸ Siekiant sukurti atmosferą, patogią dalintis patirtimis tokiais jautriais klausimais kaip seksualinis priekabiavimas darbe bei palyginti, kaip lyčių lygybės problemą vertina tiek moterys, tiek vyrai, buvo suburtos dvi atskiros moterų ir vyrų menininkų tikslinės grupės. Diskusijos vyko maždaug po dvi valandas nuotoliniu būdu per Zoom platformą, jos buvo įrašytos vaizdo įrašų formatu duomenų rinkimo ir analizės tikslais. Moterų menininkų tikslinės grupės diskusijoje dalyvavo 12 kūrėjų: Zita Bružaitė, Aušra Kaziliūnaitė, Lina Lapelytė, Ona Lozuraitytė, Birutė Marcinkevičiūtė, Sigita Maslauskaitė-Mažylienė, Karolina Petraitytė, Marija Razgutė, Neringa Rekašiūtė, Živilė Šimkutė, Eglė Ulčickaitė ir Loreta Vaskova. Vyrų menininkų tikslinės grupės diskusijoje dalyvavo 8 kūrėjai: Kristupas Bubnelis, Adomas Danusevičius, Augustas Gornatkevičius, Denisas Kolomyckis, Augustas Serapinas, Albertas Vidžiūnas, Andrius Zakaruskas ir Laurynas Žakevičius¹⁹. Diskusijų metu buvo aptariamos tokios temos kaip (ne)lygios moterų karjeros ir kūrybinės realizacijos galimybės (sąlygos kurti, sąlygos pristatyti savo kūrybą Lietuvoje ir užsienyje, galimybės būti įvertintoms /-iems); iššūkiai, išskylantys derinant menininko profesiją ir vaikų auginimą; galimos priežastys, lemiančios moterų ir vyrų menininkų pajamų atskirtį; kodėl moterys dažniau tampa seksualinio priekabiavimo, diskriminacijos ir patyčių aukomis darbinėje aplinkoje; kokie galėtų būti instituciniai ar politiniai sprendimai, kurie paskatintų teigiamą pokytį lyčių lygybės klausimu kultūros sektoriuje.

Tarptautinis scenos menų festivalis „ConTempo“,
Jeroen Strijbos ir Rob van Rijswijk kraštovaizdžio opera
„Signal prie Kauno marių“, 2022 m.
Nuotrauka: Gintarė Žaltauskaite

17 Prieiga per internetą: <https://www.kulturostyrimai.lt/metai/menininku-socialines-ir-kurybines-bukles-vertinimas/>

18 Šaltinis: Ingos Gaižauskaitės ir Natalijos Valavičienės vadovėlis „Socialinių tyrimų metodai: kokybinis interviu“ (2016).

Prieiga per internetą: <https://repository.mruni.eu/bitstream/handle/007/16724/9789955302056.pdf?sequence=1&isAllowed=y>

19 Tikslinių grupių diskusijų dalyviai sutiko, kad jų pavardės gali būti minimos tyrime ir būtų nurodoma, kad jie dalyvavo diskusijoje.

KIEKYBINIŲ IR KOKYBINIŲ DUOMENŲ ANALIZĖ

pajamas, tuo labiau bandyti atskirti, kuri mėnesio pajamų dalis buvo uždirbta iš kūrybinio darbo. Vis dėlto tikslinių grupių diskusijų dalyviai pabrėžė, kad, pvz., literatūros srityje didžioji rašytojų pajamų dalis yra uždirbama iš nesusijusių su literatūra veiklų, tad aptikta moterų ir vyrų pajamų nelygybė šioje srityje veikia atspindi bendras moterų ir vyrų darbo užmokesčio atskirties tendencijas visuomenėje. Taip pat svarbu paminėti, kad iš fotografijos srities tyrimo apklausoje dalyvavo 18 vyrų ir vos 4 moterys. Dėl pastarojo faktoriaus vyrų ir moterų fotografijų / -ų ekonominės ir emocinės būklės analizė yra problemiška reprezentatyvumo atžvilgiu, tad jos išvados yra gana ribotos.

Duomenys apie menininkų mėnesio pajamas atskaičius mokesčius buvo surinkti naudojant 6 pajamų rėžius: iki 300 eurų, 301–600 eurų, 601–900 eurų, 901–1 200 eurų, 1 201–1 500 eurų, daugiau nei 2 000 eurų. Norint patikrinti, ar skirtingose meno srityse egzistuoja moterų ir vyrų pajamų atotrūkis, moterų ir vyrų dalys, gaunančios pajamas skirtinguose rėžiuose, buvo susumuotos į dvi naujas kategorijas: „iki 900 eurų“ ir „daugiau nei 901 euras“. Šį slenksčio pasirinkimą galima motyvuoti ir sąlyginu (artimiausia galima reikšmė pagal esamos apklausos rėžius) slenksčio susiejimu su vidutiniu darbo užmokesčiu (pajamos, mažesnės ar artimos vidutiniam darbo užmokesčiui, ir pajamos, viršijančios vidutinį darbo užmokestį). 2019 m. vidutinis neto (atskaičius darbuotojo mokesčius) darbo užmokestis Lietuvoje siekė 822,1 Eur²¹.

Analizuojant vienoje meno srityje dirbančių menininkų pajamų duomenis pastebėta, kad vidutiniškai 69,49 % moterų gauna iki 900 eurų pajamų ir likusios 30,51 % moterų gauna daugiau nei 901 eurą mėnesio pajamų. Atitinkamai vyrų dalys pasiskirsto 57,70 % ir 42,30 %. Taigi matome, kad, palyginti su vyrais, reikšmingai mažesnė moterų dalis turi aukštesnes nei 901 euro pajamas, o tai rodo moterų ir vyrų menininkų pajamų atotrūkį.

Dar reprezentatyviau skirtumas matomas vertinant pajamas absoliučia išraiška. Vyrų menininkų vidutinės mėnesio pajamos 2019 m. buvo apie 900 Eur. Tuo tarpu moterų – apie 700 Eur (7 pav.). Tad moterys vidutiniškai uždirba 200 Eur per mėnesį mažiau nei vyrai. Jeigu moterys norėtų gauti tas pačias metines pajamas kaip vyrai, jos turėtų papildomai dirbti dar beveik 3,5 mėn.

EKONOMINĖ MENO KŪRĖJŲ BŪKLĖ

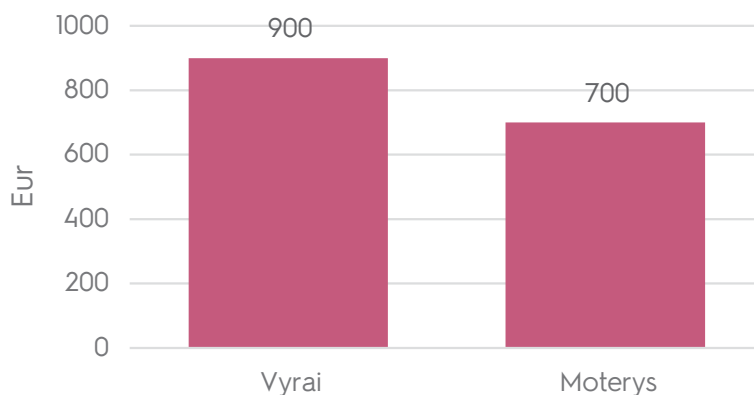
MOTERŲ IR VYRŲ PAJAMŲ ATSKIRTIS PAGAL SRITIS

Prieš pradėdant ekonominės būklės analizę, svarbu atkreipti skaitytojų dėmesį į keletą metodologinių analizės iššūkių ir sprendimų. Buvo nuspręsta šio tyrimo analizei naudoti duomenis, surinktus iš atsakymų į 18 anketos²⁰ klausimą „Nurodykite savo vidutines mėnesio pajamas 2019 m. (atskaičius mokesčius), Eur“, ir neskirstyti šių pajamų į atskiras dalis, gautas iš kūrybinio ir su kūryba nesusijusio darbo. Šis sprendimas buvo priimtas remiantis prielaida, kad, turint omeny įprastą menininkų pajamų nepastovumą, kūrėjams gali būti nelengva įsivertinti vidutinės mėnesio

20 Remiamasi tyrimo „Menininkų socialinės ir kūrybinės būklės vertinimas“ (R. Kregždaitė, E. Godlevska, 2021) duomenimis. Prieiga per internetą: <https://www.kulturostyrimai.lt/metai/menininku-socialines-ir-kurybines-bukles-vertinimas/>

21 Šaltinis: Oficialios statistikos portalas. Prieiga per internetą: <https://osp.stat.gov.lt/verslas-lietuvoje-2020/vidutinis-menesinis-darbo-uzmokestis>

7 pav. VIDUTINĖS MĖNESIO PAJAMOS PAGAL LYTĮ (sudaryta autorių, remiantis „Menininkų socialinės ir kūrybinės būklės vertinimo“ tyrimo duomenimis (R. Kregždaitė, E. Godlevska, 2021))

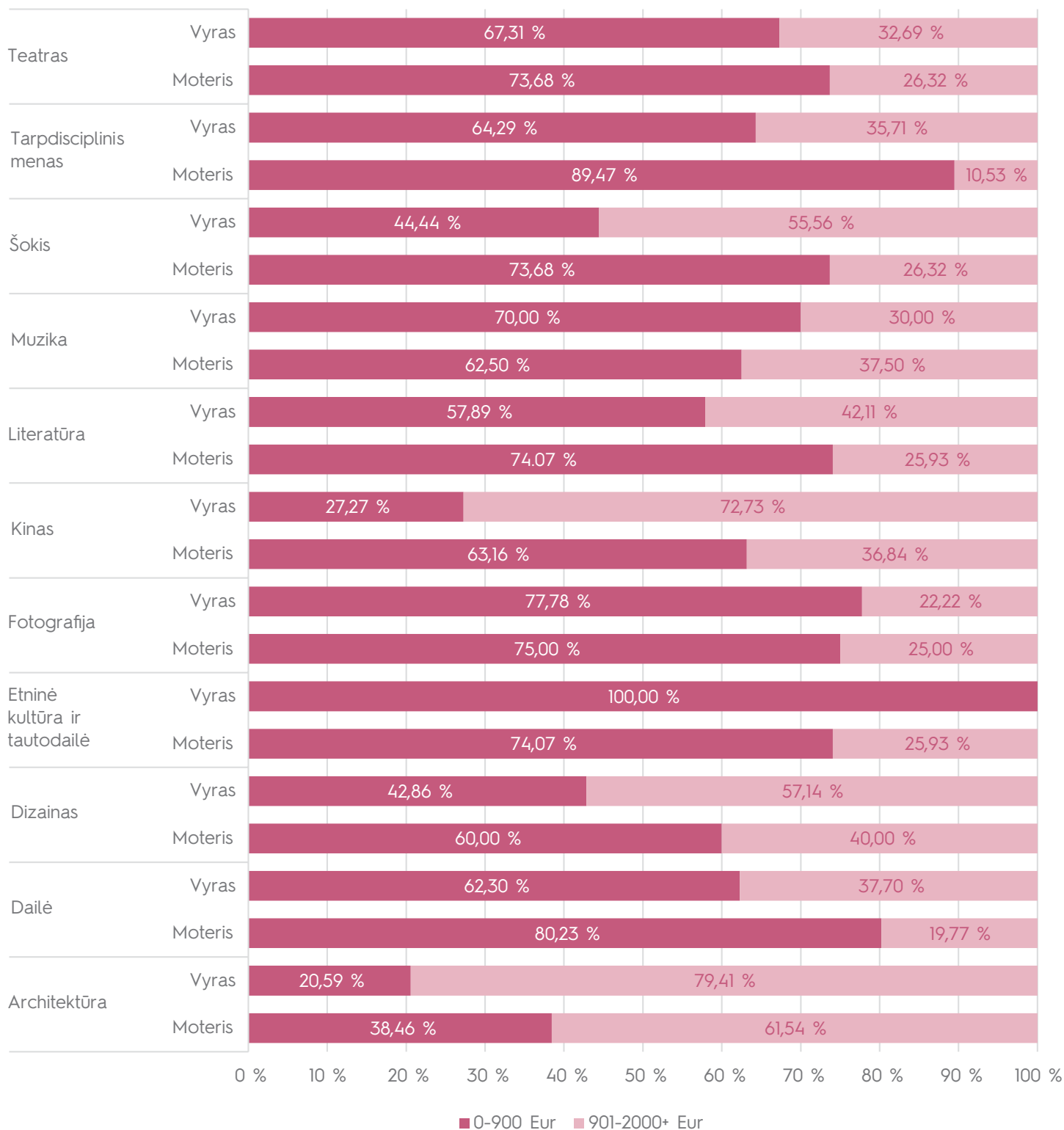

Dar ryškesnis pajamų atotrūkis išryškėja atskirose meno srityse (8 pav.). Didžiausia moterų ir vyrų pajamų atskirtis vyrauja kino, šokio ir tarpdisciplininio meno sferose. Kine vyrų (72,73%), gaunančių virš 901 euro, yra kone 2 kartus daugiau nei moterų (36,84%). Šį atotrūkį bent iš dalies galima paaiškinti dr. Linos Kaminskaitės-Jančorienės ir dr. Jelenos Šalaj atliktos studijos „Moterys Lietuvos kino industrijoje“ (2019) duomenimis. Kalbant konkrečiau, 75% visos Lietuvos kino centro skirtos sumos kino projektams 2013–2018 m. laikotarpiu (tai yra 10,6 mln. eurų) buvo skirta ilgametražiams vaidybiniais filmams. Šio filmų tipo režisierių moterų tėra 15%, scenarijaus autorių – 20%, o prodiuserių – 34%. Taigi geriausiai apmokamose kūrybinėse pozicijose moterų yra žymiai mažiau nei vyrų. Nors šios moterų kūrėjų dalys yra aukštesnės kitų filmų tipų atveju, trumpametražiai vaidybiniai, ilgametražiai ir trumpametražiai dokumentiniai bei animaciniai filmai gavo mažesnę – 3,37 mln. Eur – sumą per aptariamą penkerių metų laikotarpį. Be to, moterys dominuoja mažiau prestižinėse bei mažiau apmokamose ilgametražio vaidybinio kino pozicijose: 2012–2017 metais moterys sudarė 94% visų grimerių, o kostiumų dailininkų – 86 %. Šitie veiksniai galėtų bent iš dalies paaiškinti tokį stiprų moterų ir vyrų pajamų atotrūkį kino industrijoje.

Tarpdisciplininio meno srityje aukštesnes nei 901 euro pajamas gaunančių vyrų yra 35,71 %, o tai apie 3,4 karto daugiau nei moterų (kurių šioje pajamų kategorijoje yra 10,53 %). Šokio srityje daugiau nei 901 euro mėnesio pajamų gaunančių vyrų yra 2,1 karto daugiau nei moterų – atitinkamai 55,56 % ir 26,32 %. Dailės sritis taip pat problemiška, mat joje daugiau 901 eurą uždirbančių vyrų yra 37,7 %, o tai 1,9 karto daugiau nei moterų (19,77 %). Architektūros, dizaino ir literatūros srityse atitinkamai 1,3, 1,4 ir 1,6 karto daugiau vyrų nei moterų atsakė uždirbantys daugiau nei 901 eurą – tokias pajamas atitinkamai nurodė gaunantys 79,41 % architektų ir 61,54 % architektų, 57,14 % vyrų dizainerių ir 40 % moterų dizainerių bei 42,11 % literatų ir 25,93 % literatų. Teatre pajamų atotrūkis yra mažesnis – 1,2 karto daugiau vyrų (32,69 %) nei moterų (26,32 %) sako gaunantys daugiau nei 901 eurą pajamų.

Vis dėlto yra meno sričių, kuriose moterys uždirba vidutiniškai daugiau nei vyrai. Šiuo požiūriu išsiskiria etninės kultūros ir tautodailės sritis, kurioje ketvirtadalis (25,93 %) moterų atsakė uždirbančios daugiau nei 901 eurą, kai tokias pajamas gaunančių vyrų iš viso nėra. Muzikos srityje tokias pajamas gaunančių moterų yra 7,5 procento daugiau nei vyrų (atitinkamai 37,5 % ir 30 %), o fotografijos profesijoje – 2,78 procento (atitinkamai 25 % ir 22,22 %).

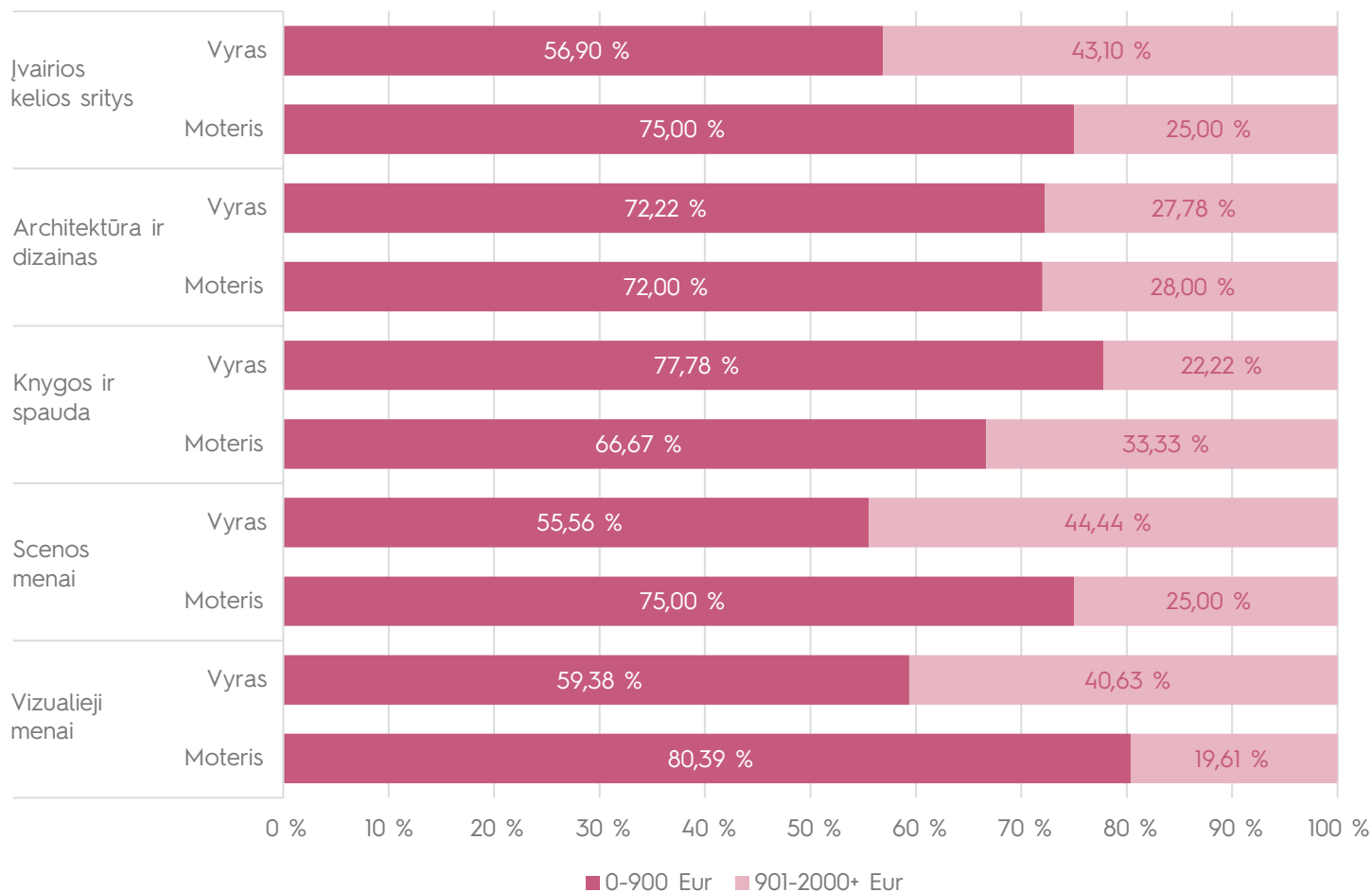
8 pav. **VYRŲ IR MOTERŲ MENININKIŲ MĖNESIO PAJAMOS ATSKAIČIUS MOKESČIUS: VISI RĖŽIAI**
PAGRINDINĖSE MENO SRITYSE (sudaryta autorių, remiantis „Menininkų socialinės ir kūrybinės būklės
vertinimo“ tyrimo duomenimis (R. Kregždaitė, E. Godlevska, 2021))

Menininkų, nurodžiusių, kad užsiima daugiau nei viena meno sritimi (9 pav.) vykdomos meninės veiklos buvo susiskirstytos į 5 bendras menų kategorijas: vizualiuosius menus (fotografija, tarpdisciplinos sritis, dailė), scenos menus (muzika, teatras, šokis, cirkas), knygas ir spaudą (literatūra), architektūrą ir dizainą bei įvairias kelias sritis. Šiose bendrose kategorijose vidutiniškai 73,81 % moterų uždirba mažiau nei 900 eurų ir likusios 26,19 % moterų uždirba daugiau nei 901 eurą. Vyrų dalys atitinkamuose pajamų rėžiuose pasiskirsto po 64,37 % ir 35,63 %. Taigi vidutiniškai 9,44 procento daugiau vyrų nei moterų gauna

aukštesnes nei 901 euro mėnesio pajamas. Vizualiuosiuose menuose daugiau nei 901 eurą uždirbančių vyrų yra dvigubai daugiau nei moterų (atitinkamai 40,63 % ir 19,61 %), kai scenos menuose bei įvairiose keliuose meno srityse tokių vyrų yra beveik 1,7 karto daugiau nei moterų (atitinkamai 44,44 % ir 25 % bei 43,1 % ir 25 %). Tuo tarpu knygų ir spaudos srityje 1,5 karto daugiau moterų nei vyrų gauna didesnes nei 901 euro pajamas per mėnesį, o architektūros ir dizaino srityje tokių moterų yra vos 0,22 procento daugiau nei vyrų.

9 pav. **VYRŲ IR MOTERŲ MENININKŲ MĖNESIO PAJAMOS ATSKAIČIUS MOKESČIUS: VISI RĖŽIAI KELIOSE MENO SRITYSE** (sudaryta autorių, remiantis „Menininkų socialinės ir kūrybinės būklės vertinimo“ tyrimo duomenimis (R. Kregždaitė, E. Godlevska, 2021))

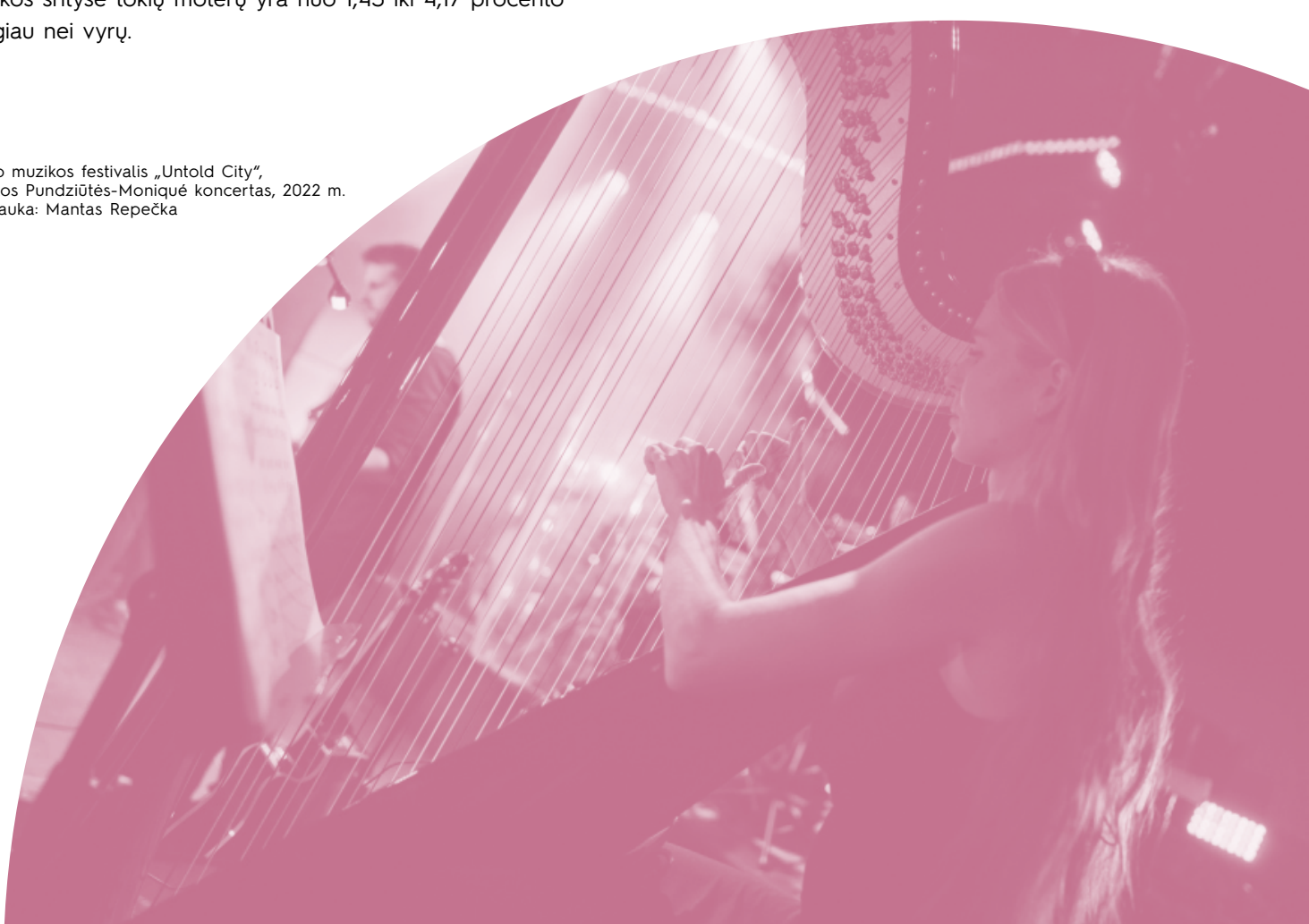

Pajamų nelygybę taip pat galima analizuoti lyginant moterų ir vyrų dalis kraštiniuose pajamų rėžiuose (10 pav.). Tuo tikslu buvo susumuotos moterų ir vyrų dalys pirmuose dviejuose ir paskutiniuose dviejuose rėžiuose ir taip buvo gautos dvi naujos – iki 600 eurų ir daugiau nei 1 201 euro – pajamų kategorijos. Vidutiniškai 42,95 % moterų gauna iki 600 eurų, kai tokių vyrų yra 31,22 %, t. y. vyrų šioje pajamų kategorijoje yra 1,4 karto mažiau. Tuo tarpu didesnių nei 1 201 euro pajamų rėžyje moterų vidutiniškai yra 11,07 %, o tokias pajamas gaunančių vyrų yra 23,43 %, t. y. 2,1 karto daugiau nei moterų.

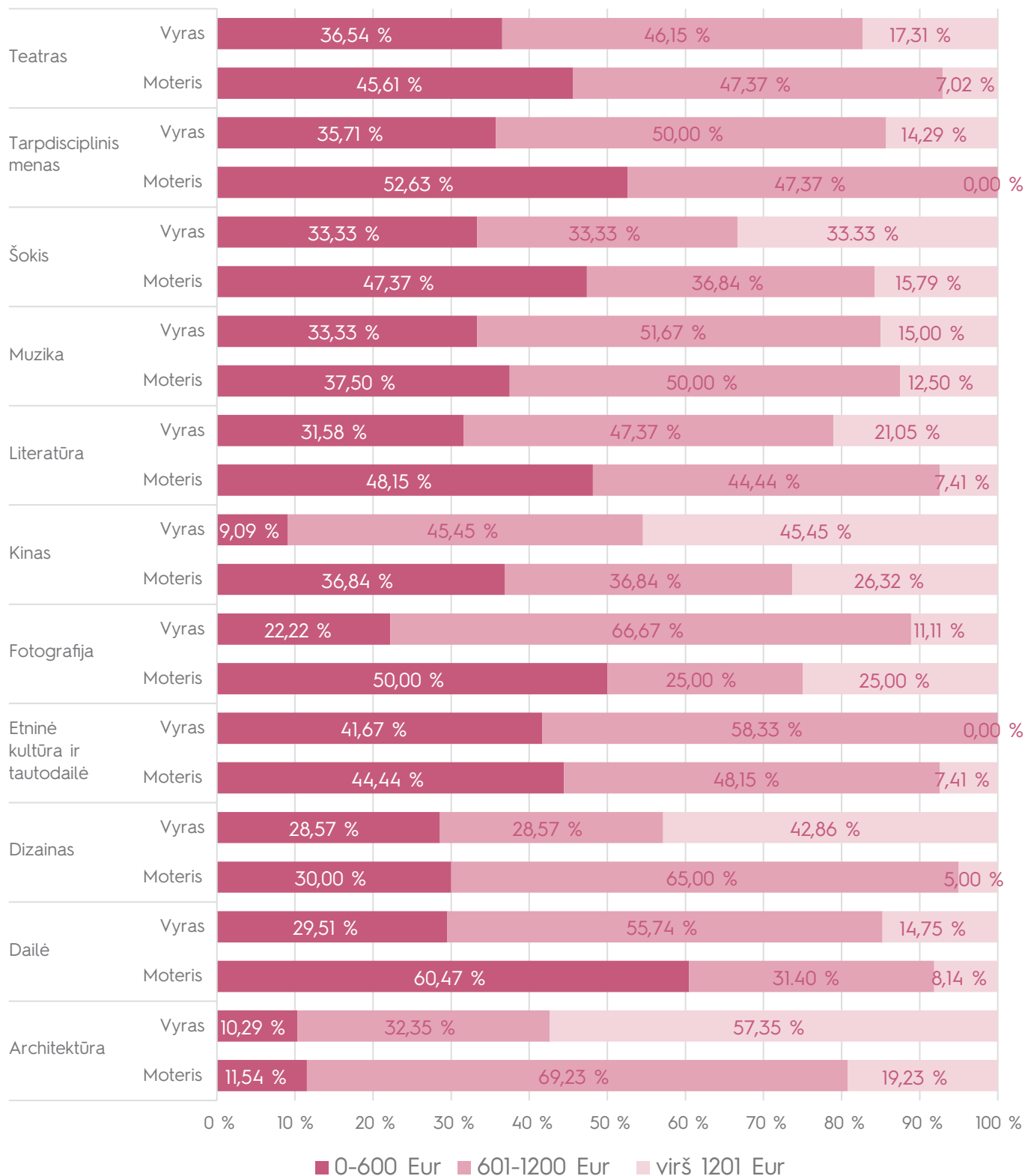
Lyginant vienoje meno srityje dirbančių moterų ir vyrų dalis žemesnėje pajamų – iki 600 eurų – kategorijoje pastebėta, kad moterų šiame mažesnių pajamų rėžyje yra daugiau nei vyrų visose pagrindinėse meno srityse. Didžiausias pajamų atotrūkis išryškėja kino industrijoje, kurioje iki 600 eurų mėnesio pajamų gaunančių moterų (36,84 %) yra kone 4 kartus daugiau nei vyrų (9,09 %). Problemiškos yra dailės bei fotografijos sritys, kuriose moterų žemesnėje pajamų kategorijoje yra dvigubai daugiau nei vyrų (atitinkamai 60,47 % ir 29,51 % bei 50 % ir 22,22 %). Šokio, literatūros bei tarpdisciplininio meno srityse apie 1,5 karto daugiau moterų nei vyrų gauna iki 600 eurų pajamų. Teatre žemesnei pajamų kategorijai priklauso 1,2 karto daugiau moterų nei vyrų (atitinkamai 45,61 % ir 36,54 %), o architektūros, dizaino, etninės kultūros ir tautodailės bei muzikos srityse tokių moterų yra nuo 1,43 iki 4,17 procento daugiau nei vyrų.

Kalbant apie moterų ir vyrų dalis aukštesnėje mėnesio pajamų – daugiau nei 1 201 euro – kategorijoje, pastebėtas dar didesnis moterų ir vyrų pajamų atotrūkis. Ypač didelė atskirtis vyrauja tarpdisciplininio meno srityje, kurioje 14,29 % vyrų nurodė gaunantys daugiau nei 1 201 eurą, o moterų šioje pajamų kategorijoje iš viso nėra. Taip pat dizaino srityje, palyginti su moterimis, 8,5 karto daugiau vyrų gauna daugiau nei 1 201 eurą pajamų – jų atitinkamos dalys yra 5 % ir 42,86 %. Problemiškos sritys yra architektūra ir literatūra, kuriose vyrų aukštesnėje pajamų kategorijoje yra 3 kartus daugiau nei moterų (atitinkamai 57,35 % architektų ir 19,23 % architektų bei 21,05 % rašytojų vyrų ir 7,41 % rašytojų moterų). Teatre dirbantys vyrai yra 2,5 karto labiau linkę gauti didesnes nei 1 201 euro pajamas nei moterys (atitinkamai 17,31 % ir 7,02 %). Kino, dailės ir šokio srityje tokių vyrų yra nuo 1,7 karto iki 2 kartus daugiau nei moterų (atitinkamai 45,45 % vyrų ir 26,32 % moterų kino srityje, 14,75 % vyrų ir 8,14 % moterų dailės srityje bei 33,33 % vyrų ir 15,79 % moterų šokio srityje). Tuo tarpu muzikoje didesnes nei 1 201 euro pajamas gaunančių vyrų yra vos 2,5 procento daugiau nei moterų. Tiesa, dviejose srityse aukštesnėje pajamų rėžių kategorijoje moterų yra daugiau nei vyrų – etninės kultūros ir tautodailės bei fotografijos srityse moterų yra atitinkamai 7 ir 2 kartus daugiau nei vyrų (atitinkamai 7,41 % ir 0 % bei 25 % ir 11,11 %).

Miesto muzikos festivalis „Untold City“,
Monikos Pundziūtės-Moniqué koncertas, 2022 m.
Nuotrauka: Mantas Repečka

10 pav. **VYRŲ IR MOTERŲ MENININKŲ MĖNESIO PAJAMOS ATSKAIČIUS MOKESČIUS: PAJAMŲ RĖŽIAI PAGRINDINĖSE MENO SRITYSE** (sudaryta autorių, remiantis „Menininkų socialinės ir kūrybinės būklės vertinimo“ tyrimo duomenimis (R. Kregždaitė, E. Godlevska, 2021))

Analizuojant iki 600 eurų pajamas gaunančius kūrėjus, dirbančius daugiau nei vienoje meno srityje, pastebėti nemaži vyrų ir moterų dalių skirtumų svyravimai, lyginant penkias bendras menų kategorijas. Prasčiausia padėtis įvairių kelių sričių kategorijoje, kurioje moterų (57,69 %) žemesnėje pajamų kategorijoje yra 1,85 karto daugiau nei vyrų (31,03 %). Knygų ir spaudos kategorijoje mažiau nei 600 eurų gaunančių moterų yra 11,11 procento daugiau nei vyrų (atitinkamai 55,56 % ir 44,44 %), vizualiuosiuose menuose – 3,31 procento, o architektūros ir dizaino kategorijoje – 0,22 procento daugiau nei vyrų. Tik scenos menais užsiimančios moterys 6,37 procento mažiau linkusios gauti iki 600 eurų mėnesio pajamas, jei lygintume su vyrais.

Vis dėlto dar didesnė moterų ir vyrų pajamų atskirtis išryškėja lyginant moterų ir vyrų dalis aukštesnėje pajamų kategorijoje. Didžiausias skirtumas egzistuoja architektūros ir dizaino kategorijoje, kurioje didesnes nei 1 201 euro mėnesio pajamas gaunančių vyrų yra 11,11 %, o moterys tokių pajamų iš viso negauna. Vizualiaisiais menais užsiimančių vyrų aukštesnėje pajamų kategorijoje yra 7 kartus daugiau nei moterų (atitinkamai 28,13 % ir 3,92 %), o scenos menų kategorijoje – 3 kartus daugiau nei moterų (atitinkamai 29,63 % ir 9,38 %). Įvairiose keliose meno srityse dirbančių ir didesnes nei 1 201 euro pajamas gaunančių vyrų yra 2 kartus daugiau nei moterų (22,41 % ir 11,54 %) (11 pav.). Tačiau knygų ir spaudos kategorijoje matoma kita tendencija – čia aukštesnes pajamas gaunančių moterų (18,52 %) yra 1,7 karto daugiau nei vyrų (11,11 %).

KOKYBINIO TYRIMO DUOMENYS

Kas lemia moterų ir vyrų pajamų atotrūkį kultūros ir kūrybinių industrijų sektoriuje?

Moterų menininkų tikslinės grupės diskusijos metu kaip viena iš pagrindinių priežasčių, lemiančių moterų ir vyrų kūrėjų pajamų atotrūkį, buvo nurodytas moterų savivertės klausimas. Diskusijos dalyvės teigė, kad visuomenės ir lyčių stereotipų veikiamos moterys mažiau savimi pasitiki ir turi mažesnę savivertę nei vyrai. Pašnekovės sutarė, kad moterys kūrėjos jaučia gėdą kalbėdamos apie pinigus, tuo labiau reikalaujamos didesnio atlyginimo ar net užmokesčio už kūrybinį užsakymą apskritai. Buvo teigiama, kad vyrai paprastai turi daugiau pasitikėjimo savimi ar geriau vertina savo atliekamą darbą, todėl paprasčiausiai nesutinka dirbti už mažesnį atlygį, kai moterims mažesnis uždarbis atrodo priimtinas.

Oraus atlyginimo ir savivertės klausimo sąsają iliustruoja šie konkretūs dalyvių papasakoti pavyzdžiai:

1. Vyras darbo pokalbyje dėl pozicijos viename Vilniaus muziejuje išgirdo siūlomą atlygį, kandidatas pareiškė, kad pokalbio galima netęsti, mat uždarbis jo netenkintų. Tačiau muziejaus direktorė šiam kandidatui pasiūlė tokį atlyginimą, koks tuo metu buvo mokamas atsidavusiai muziejininkei, turinčiai aštuonerių metų darbo patirtį, daktaro laipsnį ir mokančiai keturias užsienio kalbas.

2. Venecijos bienalės metu Lietuvos paviljone dirbo itin daug moterų ir vos trys vyrai, o pastarųjų honorarai, palyginti su moterų atlyginimais, buvo *milžiniški*. Paviljono architekto atlygis buvo lygus trijų moterų menininkų kūrėjų honorarų sumai, ir architektas nebuvo linkęs dirbti už mažesnį atlyginimą, nes jautėsi tiek vertas. Taip pat ir vyro dizainerio atlygis buvo didesnis nei moters dizainerės. Pašnekovei pasirodė, kad šiuo atveju kūrėjų vyrų aukštesni honorarai buvo stipriai susiję su jų aukštesne saviverte.

3. Kai diskusijos dalyvė įveikė jaučiamą gėdą kalbėti apie pinigus ir išdrįso paklausti vyrų kolegų, kiek jie uždirba iš užsakymų, ji suvokė, kad prašydavo kelis kartus mažesnių už rinkos kainą honorarų. Kūrėja suprato, kad tai kilo tiek iš menininkų jaučiamos gėdos kalbėti apie pinigus, tiek iš jos savivertės problemos, nes noras kuo mažiau pakenti kitiems nepaisant savo poreikių įgavo mažesnio atlygio formą. Vis dėlto supratusi, kad ji verta daugiau, menininkė pradėjo prašyti rinkos lygio honorarų.

Kalbant apie konkrečias meno sritis, architektūros atstovė nurodė pagrindines tris priežastis, kodėl šioje srityje vyrų, gaunančių daugiau nei 1 200 eurų, yra tris kartus daugiau nei moterų. Šios priežastys – prastas darbo organizavimas, kai kur taikomas bonusų išmokėjimas vokeliuose ir polinkis nekviesti moterų architektų į projektų vertinimo ekspertų komisijas. Prastas darbo organizavimas susidaro dėl to, kad architektai studijų metu vis dėlto nėra mokomi apie sutarčių pasirašymo subtilybes, apie komercinius

projektų rašymą ir jų rengimą, taip pat nemokomi planuoti laiko. Dėl to daugelyje architektūros agentūrų darbo valandos yra neprognozuojamos, tad moterys, ypač turinčios šeimas, pasirenka keisti darbo pobūdį ir pradeda dirbti interjero dizaino srityje. Pastarojoje moterys gali daryti įtaką savo darbo valandoms, tačiau neretai atlyginimai būna mažesni nei architektūros įmonėse. Kalbant apie neapskaiytas pajamas ir vokeliuose išmokamus bonusus privačiose architektūros agentūrose, moterys ilgainiui prieš ar jau kurdamos šeimas nori gauti didesnes socialines garantijas, todėl pasirenka darbą viešajame sektoriuje, kuriame gauna mažesnį, bet nuolatinį atlyginimą su mažais, bet apskaiytais bonusais. Vis dėlto nemažai apskaiytų pajamų galima gauti dalyvaujant architektūros projektų vertinimo komisijose, tačiau į šias grupes moterys yra kur kas rečiau kviečiamos nei vyrai. Diskusijos dalyvė paminėjo vieną atvejį, kai ji tebuvo vienintelė moteris iš 20 ekspertų komisijos narių.

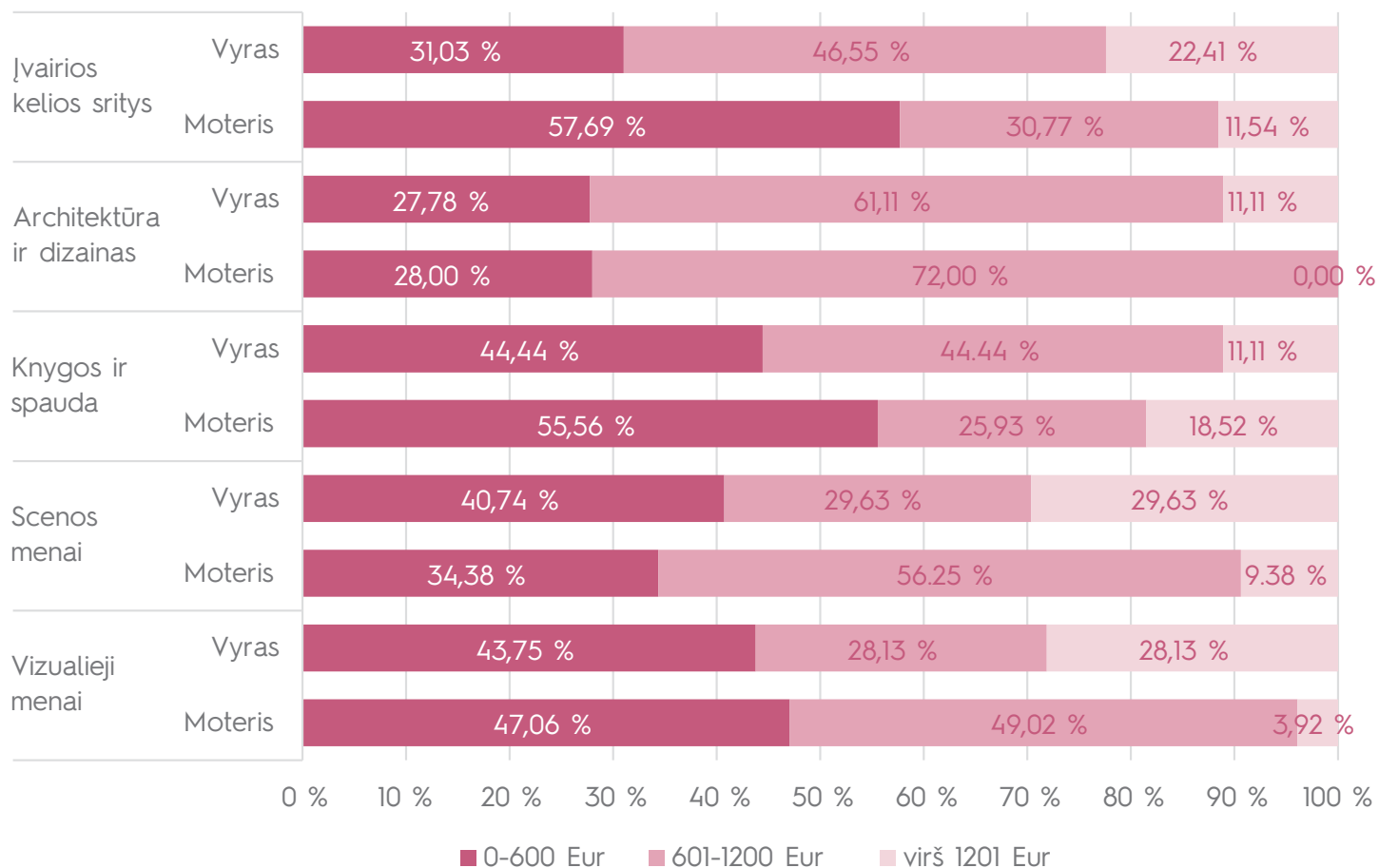
Teatro srityje moterų ir vyrų pajamų atskirtis yra susiklosčiusi dėl dviejų pagrindinių priežasčių. Pirmą, vyrai dominuoja teatro režisierių pozicijose, ypač didžiuosiuose nacionaliniuose ir valstybiniuose teatruose, nors pusė režisūros studijas baigiančių studentų yra moterys. Teatro atstovė dalijosi patirtimi, kaip ji, vos pradėjusi savo kaip teatro režisierės karjerą, sulaukė komentaro iš kolegos teatro režisieriaus, kad jai norint sulaukti pripažinimo, išgarsėti ir režisuoti didžiosiose scenose teks sukurti 20 spektaklių, o jam pasiekti tokiam pačiam žinomumui užteks surežisuoti 4 spektaklius. Antra, daugelyje klasikinių pjesių pagrindiniai vaidmenys atitenka vyrams, o moteriški vaidmenys ant scenos pasirodo vos kelis kartus ir palyginti trumpam laikui. Taigi moterys aktorės turi mažiau galimybių gauti pagrindinį vaidmenį nei vyrai, ir šis skirtumas įgauna moterų ir vyrų aktorių pajamų atskirties formą.

Kino srityje dirbanti prodiuserė dalijosi skirtingomis patirtimis, kai buvo ginami moterų ir vyrų režisierių kino projektai Lietuvos kino centro finansavimo konkursuose. Per pokalbius su Lietuvos kino centro ekspertų komisijomis išryškėjo skirtingas pasitikėjimas

režisieriais ir režisierėmis. Pavyzdžiui, per pokalbį dėl režisierės filmo buvo klausiama: „Kaip tokia jauna režisierė susitvarkys su tokia tema?“ Jauni vyrai režisieriai tokių klausimų nesulaukdavo, nors nei režisierė, nei vyrai režisieriai nesirinko lengvų klausimų savo filmams. Taigi buvo atvirai nepasitikima moters sugebėjimu sukurti filmą rimta tema, o nepasitikėjimas moterimi vadovaujančioje pozicijoje išreiškia ir nepasitikėjimą, ar moteris režisierė tinkamai suvaldys didesnę vaidybinio filmo biudžetą. Kai moterys režisierės kelis kartus negauna finansavimo, jos nebenori girdėti dar vieno „ne“ ir dažnai palieka kino režisūrą. Tad vis dar gajūs lyčių stereotipai kino industrijoje ir nepasitikėjimas moterimi režisierė lemia jau aptartą vis dar mažą moterų skaičių svarbiausiose kino kūrimo pozicijose, o tai sąlygoja moterų ir vyrų pajamų atotrūkį kino srityje.

Taigi kokybinio tyrimo duomenys rodo, jog moterų ir vyrų pajamų skirtumus bent iš dalies lemia keletas veiksnių. Pirmą, socialinės visuomenės normos sąlygoja žemesnę moterų savivertę, palyginti su vyrais, o tai lemia moterų susitaikymą su žemesniu atlyginimu, kuris vyrams dažnai atrodytų nepriimtinas. Antra, lyčių stereotipai teatre ir kine lemia žemesnę moterų dalį stereotipiškai vyriškose režisierių pozicijose, be to, teatre klasikinėse pjesėse pagrindiniai vaidmenys dažnai atitenka vyrams. Taigi neretai svarbiausiose, taigi ir geriau apmokamose kūrybinėse pozicijose vis dar dominuoja vyrai. Trečia, tam tikros darbo sąlygos itin nepalankios šeimą turinčioms moterims, pvz., kai kuriose privačiose architektūros studijose pasitaikanti neapskaiytų bonusų praktika bei neprognozuojamos darbo valandos skatina moteris ieškotis darbo viešajame sektoriuje, kuris iš esmės yra mažiau apmokamas nei privatus sektorius.

11 pav. **VYRŲ IR MOTERŲ MENININKŲ MĖNESIO PAJAMOS ATSKAIČIUS MOKESČIUS: PAJAMŲ RĖŽIAI KELIOSE MENO SRITYSE** (sudaryta autorių, remiantis „Menininkų socialinės ir kūrybinės būklės vertinimo“ tyrimo duomenimis (R. Kregždaitė, E. Godlevska, 2021))

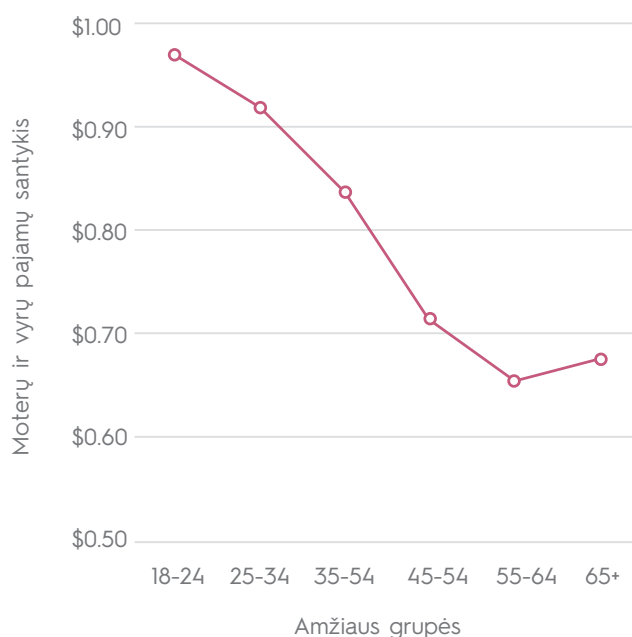
Pagrindinė išvada: apibendrinant duomenis apie moterų ir vyrų pajamas skirtingose srityse pastebima, kad vidutiniškai 1,4 karto daugiau vyrų nei moterų gauna daugiau nei 901 eurą pajamų, tačiau analizuojant pajamų kategoriją „daugiau nei 1 201 euras“, vyrų dalis yra du kartus didesnė nei moterų. Naudojant 900 eurų pajamų ribą išryškėja penkios sritys, kuriose egzistuoja didžiausia moterų ir vyrų pajamų atskirtis: tai **kinas, šokis, tarpdisciplininis menas, vizualieji menai** bei **scenos menai**. Jei lygintume žemesnę pajamų kategoriją (iki 600 eurų), problemišiausios sritys yra **kinas, dailė, fotografija** bei **įvairių kelių meno sričių kategorija**. Kalbant apie aukštesnę pajamų kategoriją (daugiau nei 1 201 euras), didžiausia pajamų nelygybė vyrauja **tarpdisciplininio meno, dizaino, architektūros, literatūros, teatro, vizualiųjų menų** ir **scenos menų**

kategorijose. Kokybinio tyrimo duomenys parodė, kad apskritai moterų ir vyrų pajamų atskirčiai daug įtakos turi žemesnė moterų savivertė ir iš jos kylantis susitaikymas su žemesniu atlyginimu, kai geriau savo darbą vertinantys vyrai tiesiog nesutinka dirbti už žemesnį – moterims priimtina – užmokestį. Vis dėlto yra ir veiksmių, būdingų tik tam tikroms meno sritims. Dėl lyčių stereotipų kino industrijoje moterų dalis svarbiose ilgametražio vaidybinio kino kūrimo pozicijose yra itin maža, taip pat didžiosiose teatro scenose vyrauja režisierių vyrų kūryba, o klasikinėse pjesėse pagrindiniai vaidmenys yra parašyti vyrams aktoriams. Galiausiai šeimas turinčioms menininkėms darbo sąlygos tokiose srityse kaip architektūra gali būti nepalankios ir paskatinti jas ieškoti darbo mažiau apmokamuose kultūros sektoriuose.

MOTERŲ IR VYRŲ PAJAMŲ ATSKIRTIS PAGAL AMŽIŲ

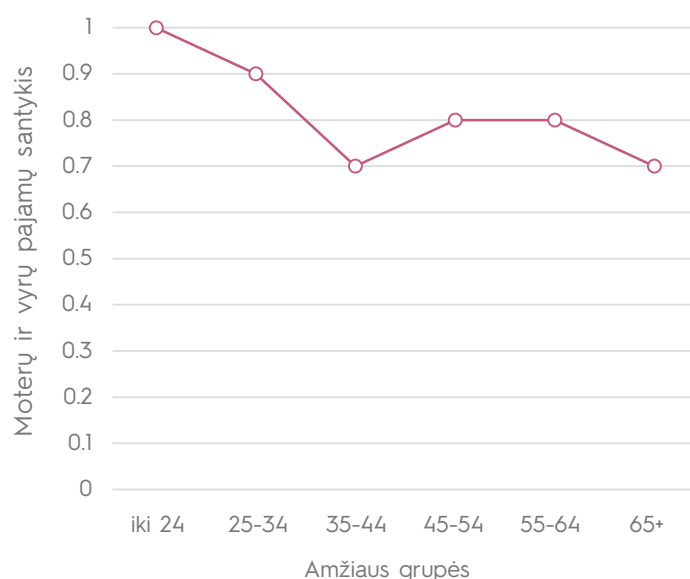
Pasaulyje matoma tendencija, kai moterų ir vyrų pajamų atskirtis didėja vyresnio darbingo amžiaus grupėse. Ypač išraiškingas pavyzdys yra *the National Endowment for Arts* surinkti duomenys apie JAV moterų ir vyrų pajamų atskirtį kultūros ir kūrybinių industrijų sektoriuje. Ataskaitos autoriai lygino moterų uždirbto vyrų dolerio santykius (angl. *women's-to-men's earnings ratios*) skirtingose amžiaus grupėse (žiūrėti grafiką). Nors moterys 18–24 metų amžiaus grupėje vidutiniškai uždirba 97 centus nuo vyrų uždirbamo dolerio, ši moterų ir vyrų pajamų atskirtis kiekvienoje vyresnėje amžiaus grupėje pamažu didėja iki pat paskutinės darbingo amžiaus grupės – 55–64 m., kurioje moterys teuždirba 66 centus nuo vyrų uždirbamo dolerio.

12 pav. VYRŲ IR MOTERŲ PAJAMŲ SANTYKIS PAGAL AMŽIAUS GRUPES 2012–2016 M. (ANGL. **WOMEN'S-TO-MEN'S EARNINGS RATIO BY AGE GROUP, ARTISTS WORKING FULL YEAR/FULL-TIME**) (Šaltinis: American Community Survey (ACS), PUMS, U.S. Census Bureau)

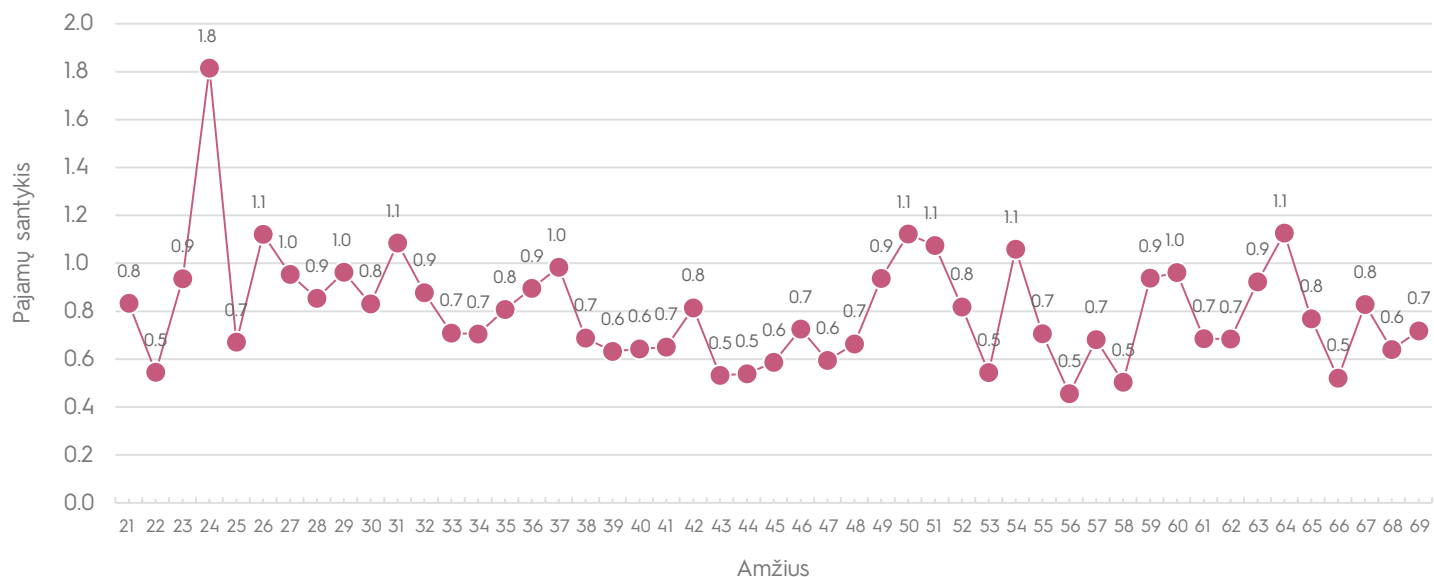

Tiesa, sulaukusios pensinio amžiaus moterys gauna šiek tiek daugiau – 70 centų nuo vyrų uždirbamo dolerio. Taigi, nors karjeros pradžioje vyrai ir moterys kultūros sektoriuje uždirba beveik tokias pačias pajamas, tolesniuose karjeros etapuose moterys uždirba mažiau negu vyrai. Šitą reiškinį būtų galima bent iš dalies paaiškinti dviem faktoriais. Pirmia, ištekėjusios ir pagimdžiusios moterys patiria vadinamąją „motinystės (nuo)baudą“ (angl. *motherhood penalty*), kai vaiko gimdymas ir auginimas lemia vangesnį moters karjeros vystymąsi bei lėtesnį jos pajamų augimą ilgalaikėje perspektyvoje. Antra, tam tikri skaičiavimai rodo, kad pasaulyje moterys atlieka 75 % viso neatlyginamo darbo (angl. *unpaid work*) (t. y. atlieka namų ruošos darbus, vaikų ir pagyvenusių giminaičių priežiūrą ir pan.), kuris pareikalauja daug moterų laiko ir energijos išteklių. Dėl šitos priežasties jos turi mažiau galimybių dirbti ilgas darbo valandas, neretai pasirenka darbą puse etato ar kitokią netradicinio darbo formą. Tai lemia moterų prastesnes galimybes kilti karjeros laiptais ir turėti tokias pat aukštas pajamas kaip netrukdomai karjerą vystančių vyrų.

13 pav. VYRŲ IR MOTERŲ PAJAMŲ SANTYKIS PAGAL AMŽIAUS GRUPES 2019 M. (sudaryta autorių, remiantis „Menininkų socialinės ir kūrybinės būklės vertinimo“ tyrimo duomenimis (R. Kregždaitė, E. Godlevska, 2021))

14 pav. **VYRŲ IR MOTERŲ PAJAMŲ SANTYKIS PAGAL AMŽIŲ 2019 M.** (sudaryta autorių, remiantis „Menininkų socialinės ir kūrybinės būklės vertinimo“ tyrimo duomenimis (R. Kregždaitė, E. Godlevska, 2021))

Grįžtant prie Lietuvos kultūros sektoriaus, turimi duomenys apie moterų ir vyrų pajamas yra pagrįsti ne konkrečiais gaunamais atlyginimais ir iš jų apskaičiuojamais pajamų vidurkiais, todėl bandant nubraižyti panašaus tipo grafikus pasirinkta kaip uždarbį fiksuoti viršutinio rėžio sumas. 13 ir 14 pav. matoma, kaip skiriasi vyrų ir moterų pajamos priklausomai nuo amžiaus. Gaunama iš dalies panaši tendencija. Iki 35 metų vyrų ir moterų pajamų santykis yra panašus. Tačiau su amžiumi šiek tiek krenta. Kritimas nėra toks stiprus, kaip fiksuojama Amerikoje atliktame tyrime (12 pav.). Tačiau atkreiptinas dėmesys, kad Lietuvoje įtraukti tik vieno metų apklausos duomenys, tad ateityje būtų galima duomenų imtį praplėsti.

Moterų ir vyrų pajamų atskirtį skirtingose amžiaus grupėse galima palyginti ir susumavus rėžius į bendras pajamų kategorijas. Pradėkime nuo kategorijų „iki 900 eurų“ ir „daugiau nei 901 euras“. Jauniausioje 19–34 m. amžiaus grupėje moterų ir vyrų pasiskirstymas yra gan panašus, t. y. iki 900 eurų mėnesio pajamų gauna 72,53 % moterų ir 65,47 % vyrų, o likusios 27,47 % moterų ir 34,53 % vyrų uždirba daugiau nei 901 eurą. Vis dėlto kitoje amžiaus grupėje – 35–44 metų – išryškėja didžiausias moterų ir vyrų pajamų atotrūkis. Vyrų, uždirbančių daugiau nei 901 eurą, yra dvigubai daugiau nei moterų (atitinkamai 64,21 % ir 30,71 %). Lyginant 19–34 m. ir 35–44 metų amžiaus grupes įdomu, kad vyrų pajamų augimas yra itin staigus – daugiau nei 901 euro pajamas gaunančių vyrų dalis padidėja 1,7 karto, nuo 34,53 % iki 64,21 %. Tuo tarpu moterų dalis šioje pajamų kategorijoje padidėja nesmarkiai – vos 3,24 procento. Kitose darbingo amžiaus grupėse pajamų atskirtis šiek tiek sumažėja, bet išlieka gana aukšta.

45–54 m. amžiaus kategorijoje uždirbančių daugiau nei 901 eurą vyrų (48,57 %) yra 1,8 kartų daugiau nei moterų (27,1 %), o 55–64 m. sulaukusių ir tokias pajamas gaunančių vyrų kūrėjų yra 1,7 kartus daugiau nei moterų (atitinkamai 44,25 % ir 26,09 %). Pensinio amžiaus grupėje pajamų atotrūkis sumažėja – palyginti su moterimis, 1,2 karto daugiau vyrų uždirba daugiau nei 901 eurą (atitinkamai 21,05 % ir 25,64 %). Taigi pajamų atskirtis yra nedidelė 19–34 m. amžiaus grupėje, labiausiai išryškėja 35–44 metų amžiaus grupėse, šiek tiek sumažėja, bet išlieka aukšta 45–54 m. ir 55–64 m. amžiaus kategorijoje ir galų gale sumažėja tarp pensinio amžiaus sulaukusių menininkų.

Lyginant kraštinių „iki 600 eurų“ ir „daugiau nei 1 201 euras“ pajamų kategorijas, išryškėja dar didesni pajamų skirtumai, ypač darbingo amžiaus grupėse. Pajamų kategorijoje „iki 600 eurų“ moterų yra daugiau nei vyrų visose amžiaus grupėse, tačiau iki 34 metų tokių moterų yra 1,2 karto daugiau (atitinkamai 45,05 % moterų ir 37,41 % vyrų), o daugiau nei 65 metų sulaukusių moterų – 1,45 kartus daugiau nei tokio paties amžiaus vyrų (atitinkamai 55,26 % ir 38,46 %). Vis dėlto šis skirtumas padidėja iki 2 kartų 35–44 metų amžiaus grupėje (40,94 % moterų ir 20 % vyrų), šiek tiek sumažėja iki 1,85 karto 45–54 m. amžiaus kategorijoje (44,86 % moterų ir 24,29 % vyrų), ir vėl pakyla iki 2 kartų 55–64 m. (atitinkamai 52,17 % ir 25,66 %).

Pajamų rėžių kategorijoje „daugiau nei 1 201 euras“ vyrauja dar didesni skirtumai. Net ir jauniausioje amžiaus grupėje tiek uždirbančių vyrų (19,42 %) yra dvigubai daugiau nei moterų (9,89 %). Šis skirtumas didėja iki 2,9 karto vyrų naudai 35–44 metų amžiaus grupėje (atitinkamai 32,63 % vyrų ir 11,02 % moterų) ir pasiekia piką 45–54 m. amžiaus

kategorijoje, t. y. daugiau nei 1 201 euro pajamas gaunančių vyrų yra net 4,3 karto daugiau nei moterų (atitinkamai 40 % ir 9,35 %). 55–64 m. amžiaus grupėje šis skirtumas sumažėja iki 2,8 karto (28,32 % vyrų ir 10,14 % moterų), bet išlieka ir net padidėja pensinio amžiaus kategorijoje, t. y. joje 2,9 karto daugiau vyrų nei moterų gauna didesnes nei 1 201 euro pajamas (atitinkamai 7,69 % ir 2,63 %).

KOKYBINIO TYRIMO DUOMENYS

Suderinti kūrėjo (-s) karjerą ir vaikų auginimą – misija (ne)įmanoma?

Kaip jau anksčiau tyrime rašyta, moterų ir vyrų pajamų skirtumus vyresnėse darbingo amžiaus grupėse bent iš dalies lemia lyčių stereotipai ir netolygus vaikų priežiūros pasidalijimas šeimoje. Vis dėlto tiek moterų, tiek vyrų tikslinių grupių diskusijose išryškėjo kultūros sektoriui ypač opi problema – kultūros bendruomenėje įsigalėjusi prielaida, kad menininkė ar menininkas yra nepriklausoma, „autonomiška“ asmenybė be šeimyninių įsipareigojimų. Ši prielaida kyla iš stereotipo, kad kūrėjo profesijos kone neįmanoma suderinti su vaikų auginimu, tad neretai moterys menininkės jaučia spaudimą mesti menininkės karjerą ir visą savo laiką skirti vaikų priežiūrai. Šią situaciją gerai iliustruoja vyrų tikslinės grupės diskusijoje prisimintas filmas apie Nomedą Saukienę, kuriame ši menininkė pasidalijo savo patirtimi, kai tik užauginusi vaikus galėjo grįžti prie tapybos, o tuo metu jos vyras Šarūnas Sauka be didesnių pertraukų savo jėgas ir laiką skyrė kūrybai. Taigi šis atvejis atspindi tradicinį lyčių vaidmenų pasiskirstymą šeimoje. Tiesa, nors moterims visuomenės spaudimas auginti vaikus yra didesnis, o tai, kad iš vyro nesitikima šeimos kūrimo, apsunkina vaikų turinčių vyrų kūrėjų sąlygas prašyti papildomo finansavimo savo vaikams apgyvendinti ar jų kelionėms į tarptautinius renginius arba rezidencijas. Taigi tiek tėvų, tiek motinų kūrėjų patirtis vienija ta pati aplinkybė, kad dažniausiai kultūros įstaigų ar renginių vadybininkai nepagalvoja, jog kūrėjai turi šeimas ir kad šis faktas dėl kultūrinio darbo specifikos kelia papildomų iššūkių. Tad šioje dalyje bus pristatytos tiek motinų, tiek tėvų menininkų patirtys derinant kūrėjo profesiją ir šeimyninius įsipareigojimus.

Svarstydamos, kur moterys kūrėjos „dingsta po menų studijų“, menininkės pripažino, kad iš tiesų dalis moterų gimdo vaikus. Moterų tikslinės grupės diskusijoje

Pagrindinė išvada: nors 19–34 m. ir pensinio amžiaus grupėje moterų ir vyrų pajamų skirtumas yra palyginti nedidelis, didžiausia moterų ir vyrų pajamų atskirtis išryškėja 35–44 ir 45–54 metų amžiaus grupėse, tačiau taip pat aukšta išlieka 55–64 m. amžiaus kategorijoje. Taigi iš esmės šitie duomenys atspindi pasaulines tendencijas, kai **moterų ir vyrų pajamų nelygybė didėja vyresnėse darbingo amžiaus grupėse.**

kompozitorė dalijosi patirtimi, kai įstojo į Lietuvos muzikos ir teatro akademiją (LMTA) nuslėpdama faktą, kad jau turi kūdikį. Vis dėlto ji sugebėjo suderinti dienes studijas, vaiko auginimą ir itin „daug pastangų reikalaujantį kompozicijos amatą“, ir nors tai buvo ypač sudėtinga finansiškai, jai labiausiai kliudė vidinė baimė, kad kas nors LMTA apie tai sužinos ir dėl motinystės fakto į kompozitorę bus pradėta žiūrėti kitaip, su gailėsčiu.

Kita kompozitorė taip pat prisiminė išsyk aplinkinių pasikeitusį požiūrį į ją kaip į žmogų ir kaip į menininkę, kai ji po bakalauro studijų pradėjo laukti pirmo vaiko. Buvo nustota klausti, kokie jos ateities kūrybiniai projektai, ji kaip kompozitorė tapo niekam neįdomi. Dėl to pajutusi stiprų pyktį, menininkė pasiryžo susilaukusi kūdikio tęsti savo kūrybinę veiklą. Vis dėlto tai buvo itin sunku, mat jai teko keliauti po festivalius su vos keliu mėnesių kūdikiu. Kadangi festivalių organizatoriai nepagalvodavo, kad kompozitoriai gali turėti mažų vaikų, ji per perklasas neretai turėdavo palikti kūdikį rūbininkams, durininkams ar festivalių kuratoriams. Pastarieji kartais net išreikšdavo pasipiktinimą, kad menininkė atvyko ne viena, o su vaiku. Kompozitorė taip pat kartais bijodavo pasakyti turinti mažametį vaiką, tad jai galbūt reikia daugiau pagalbos nei vaikų neturintiems kolegoms. Taigi, anot kompozitorės, pagrindinė karjeros ir šeimos suderinimo problema yra ta, kad paprasčiausiai nepagalvojama, kad moterys kūrėjos gali pastoti ir turėti vaikų, tad motinoms nesukuriama palankių darbo sąlygų.

Su tuo sutiko ir kino prodiuserė. Pasirinkdama savo profesiją ji žinojo kino bendruomenėje įsigalėjusią nuostatą, kad prodiuserio karjera su šeimos kūrimu yra arba išvis nesuderinama, arba geriausiu atveju suderinama tik su vieno vaiko auginimu. Tačiau kino prodiuserė pradėdama savo profesinį kelią žinojo, kad ji norės turėti šeimą, tad pajuto pyktį ir ryžtą nugalėti stereotipus. Dabar ji augina tris vaikus. Vis dėlto prodiuserė susidūrė su panašiais iššūkiais, kokių patyrė ir kompozitorės. Kadangi prodiuserės vyras irgi

dirba kino srityje, kartais jam tenka praleisti po dvylika valandų per dieną filmavimo aikštelėje. Joje tiek laiko mažamečiai vaikai negalėtų išbūti, tad kartais, kai vyro filmavimo darbai sutapdavo su prodiuserės kelionėmis į užsienio festivalius, jai tekdavo keliauti su vienu ar su visais trimis vaikais. Kūrėja prisiminė, kaip pakviesta būti vieno festivalio vertinimo komisijos nare ji susisodino tris vaikus ir savo motiną į lėktuvą, kad motina prižiūrėtų vaikus per festivalio komisijos susitikimus. Taigi, anot prodiuserės, kūrėjo darbą ir šeimą suderinti norintis menininkas turi būti pasirengęs finansiškai, t. y. turėti pakankamai resursų nupirkti papildomus lėktuvo bilietus vaikams ar giminaičiams ir jiems apgyvendinti. Kūrėjos nuomone, socialinės paslaugos turėtų būti geriau pritaikytos netradiciniam kūrėjo darbo dienos ritmui. Pavyzdžiui, vaikų pasiėmimas iš darželio 17.30 val. gali būti sunkiai suderinamas su menininko darbo valandomis. Kūrėja apibendrina, kad jai darbą ir šeimą suderinti padeda lygus vaikų rūpybos pasidalijimas su vyru, bet vis dėlto pabrėžė, kad finansinės išlaidos yra nelengvas iššūkis.

Įdomu, kad kone visos problemos, aptartos moterų tikslinės grupės diskusijoje, atsispindėjo ir vyrų menininkų pasisakymuose. Vizualiųjų menų kūrėjas teigė patiriantis tam tikrą diskriminaciją kaip dviejų vaikų tėvas. Užsienio menininkų rezidencijos retai apmoka menininko šeimos atvykimą ir apgyvendinimą, o tai mažamečius vaikus auginantiems menininkams yra itin rimta problema. Todėl neretai gana dideles išlaidas tenka padengti pačiam menininkui. Taip pat keliaujant į užsienį instaliuoti parodų organizatoriai vizualiųjų menų kūrėjui nepasiūlo sumokėti už mažamečio vaiko kelionę ar jo auklę popietei (tai irgi svarbu kūrybiniam procesui, mat nėra lengva susikaupti vaikams esant šalia). Menininkas prisipažino besijaučiąs pakankamai privileijuotas, mat jis gali leisti sau tokias išlaidas padengti, tačiau apibendrina, kad jos gali tapti rimta kliūtimi tolesnei kūrėjo karjerai užsienio meno rinkoje, jei finansiniai ištekliai yra riboti.

Tai, kad sudėtinga suderinti kūrėjo profesiją ir šeimą, pabrėžė ir teatro režisierius. Jis kartu su žmona, kino režisierė, vaikų auginimą dalindavosi po lygiai – kūrybinį darbą dirbdavo arba vienas, arba kitas. Paties menininko žodžiais, „būdavo tokios organiškos prastovos.“ Kūrėjas neslėpė, kad tokia situacija „kainavo kūrybiškai ir dėmesiu vaikams.“ Tai, kad nemažai jo režisuotų spektaklių vykdavo kituose miestuose, leisdavo geriau susikaupti kūrybai. Žmona neretai montuodavo

filmus naktį, užmigdžiusi vaikus. Taigi menininkas pabrėžė žinantis žmonos kūrybos kainą. Kūrėjas atkreipė dėmesį, kad tokių atvejų, kai menininkės gali kurti tik naktį vaikams užmigus, žino ir daugiau. Taigi režisierius tik patvirtino, kad suderinti rūpinimąsi vaikais su meno profesija nelengva, ir vėlgi apibūdino stereotipinį nepagalvojimą, kad ir vyrai menininkai turi vaikų, kaip itin problemiška.

Kalbant apie socialinių paslaugų pritaikymą prie kitokio meno kūrėjų darbo dienos ritmo, kitas teatro režisierius pasiūlė, kad vis dėlto ir pačios kultūrinės įstaigos galėtų sudaryti tokias darbo sąlygas, kurios būtų palankios mažamečių vaikų turintiems menininkams. Režisierius priminė atvejį, kai repeticijos metu keli aktoriai turėjo trumpam atsiprašyti ir nuvažiuoti paimti vaikų iš darželių. Tai matydamas režisierius teigė, kad šiuo metu trūksta darbo valandų reguliavimo Lietuvos kultūros sektoriuje. Skandinavijos teatrai buvo pateikti kaip gerosios praktikos pavyzdys, mat ten režisieriai ir aktoriai dirba nuo ryto iki 17 val. „Ten penkta valanda yra penkta valanda, išskyrus premjerines savaites. O pas mus repeticijos gali trukti iki devynių–dešimt vakaro nuo pirmųjų repeticijų savaitių“, – dalijosi patirtimi režisierius. Kitas teatro režisierius paantrino sakydamas, kad šiuo požiūriu – darbo valandų reguliavimo stoka ir įtemptais darbo grafikai – Lietuvos teatro sektoriuje vyrauja „antisanitarinės darbo sąlygos“.

Apibendrinant vyrų ir moterų kūrėjų patirtis, kaip tenka derinti menininkės/–o profesiją ir šeimyninius įsipareigojimus, būtų galima teigti, kad **kultūros bendruomenė ir apskritai visuomenė stereotipiškai mato menininką kaip nuo šeimos atskirą individą.**

Toks stereotipiškas matymas sukelia papildomų finansinių iššūkių menininkams, nes meno profesijų specifika Lietuvoje yra dažnos išvykos į užsienį ar kitą Lietuvos miestą dalyvaujant rezidencijų programoje, gastrolėse, parodose, mugėse, festivaliuose ar kituose kultūros renginiuose. Tokiais atvejais patiems menininkams tenka padengti arba auklės, arba vaikų skrydžio bilieto ir apgyvendinimo užsienyje išlaidas. Be to, socialinės ir švietimo paslaugos – pvz., darželiai – yra nepritaikyti prie nestandartinio menininko darbo ritmo, mat daugelis menininkų turi repeticijų ir pasirodymų vakarais ir jiems gali būti sudėtinga pasiimti vaikus tarp 17 ir 18 val. Tai vėlgi sukelia kūrėjams papildomų laiko ir finansinių iššūkių. Jei tokios finansų ir laiko sąnaudos viršija meno kūrėjų resursus, jos ilgainiui gali patapti rimta kliūtimi menininkų /–ų (tarptautinės) karjeros plėtrai.

„MANO PAJAMOS IŠ KŪRYBINĖS VEIKLOS YRA PAKANKAMOS PRAGYVENTI“

Tolesni su menininkų ekonomine būkle susiję duomenys yra paremti subjektyviais tam tikrų teiginių vertinimais penkiabalėje sistemoje (1 – visiškai nesutinku, 5 – visiškai sutinku). Analizuojant duomenis respondentų atsakymų dalys „visiškai nesutinku“ ir „nesutinku“ buvo susumuotos į naują „(visiškai) nesutinku“ kategoriją, taip pat buvo pasielgta ir su teigiamais atsakymais „sutinku“ ir „visiškai sutinku“, iš kurių sumos gauta nauja kategorija „(visiškai) sutinku“.

Analizuojant vienoje meno srityje dirbančių menininkų pajamų duomenis pastebėta, kad su teiginiu „Mano pajamos iš kūrybinės veiklos yra pakankamos pragyventi“ vidutiniškai nesutinka 1,4 karto daugiau moterų nei vyrų (atitinkamai su teiginiu (visiškai) nesutinka 58,04 % moterų ir 42,11 % vyrų). O su teiginiu (visiškai) sutinkančių vyrų yra vidutiniškai 1,5 karto daugiau nei moterų (atitinkamai 27,19 % vyrų ir 18,15 % moterų). Taigi, jei lygintume su vyrais, moterys yra linkusios prasčiau vertinti teiginį, kad pajamų iš kūrybos pakanka pragyventi.

Problemiškiausios sritys yra **literatūra, dizainas, architektūra ir fotografija**. Kalbant konkrečiau, nors literatūros srityje panašus moterų ir vyrų procentas (visiškai) nesutinka su teiginiu, kad pajamos iš kūrybos yra pakankamos pragyventi (atitinkamai 70,37 % ir 68,42 %), vis dėlto net 5,7 karto daugiau vyrų nei moterų (visiškai) sutinka su šiuo teiginiu (21,05 % vyrų ir 3,7 % moterų). Dizaino srityje, palyginti su vyrais (57,14 %), 2,9 karto mažiau moterų (20 %) (visiškai) sutinka su tuo, kad pajamos iš kūrybos yra pakankamos pragyventi. Tuo tarpu architektūroje 2,1 karto daugiau moterų nei vyrų (visiškai) nesutinka su aptariamu teiginiu (46,15 % moterų ir 22,06 % vyrų), taip pat 1,45 karto mažiau architektų nei architektų yra linkusios (visiškai) sutikti su tuo, kad pajamos iš kūrybos yra pakankamos pragyventi.

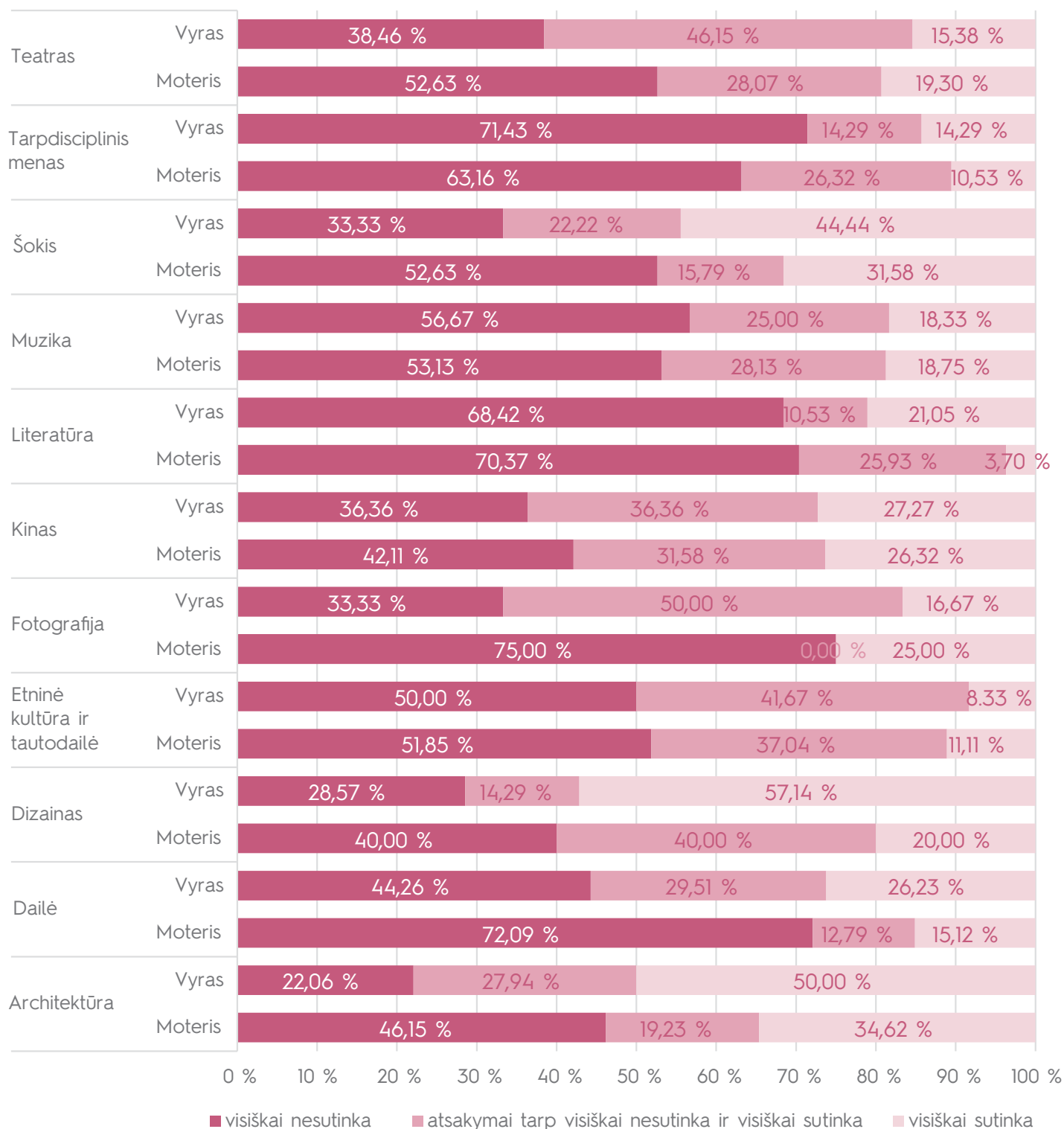
Vidutiniškai problemiškos sritys yra dailė ir šokis. Dailės srityje su teiginiu, kad pajamos iš kūrybos yra pakankamos pragyventi, (visiškai) nesutinka 1,6 karto daugiau moterų nei vyrų (atitinkamai 72,09 % ir 44,26 %), o su teiginiu (visiškai) sutinka 1,7 karto daugiau vyrų nei moterų (atitinkamai 26,23 % ir 15,12 %). Šokio srityje 1,6 karto daugiau moterų nei vyrų (visiškai) nesutinka su teiginiu apie pajamų iš kūrybos pakankamumą pragyventi (atitinkamai 52,63 % ir 33,33 %), kai su teiginiu (visiškai) sutinka 1,4 karto mažiau moterų nei vyrų (31,58 % ir 44,44 %).

Tarptautinis scenos menų festivalis „ConTempo“,
Šeiko šokio teatro spektaklis „Mikado“, 2022 m.
Nuotrauka: Kemel photography

15 pav. **PAJAMŲ IŠ KŪRYBINĖS VEIKLOS VERTINIMAS PAGAL LYTĮ** (sudaryta autorių, remiantis „Menininkų socialinės ir kūrybinės būklės vertinimo“ tyrimo duomenimis (R. Kregždaitė, E. Godlevska, 2021))

„Mano pajamos iš kūrybinės veiklos yra pakankamos pragyventi“

Analizuojant respondentų atsakymus per lyties ir amžiaus prizmę, įdomu, kad nors moterų ir vyrų pajamų atskirtis yra ryškiausia darbingo amžiaus grupėse, didžiausias skirtumas vertinant teiginį „Mano pajamos iš kūrybinės veiklos yra pakankamos pragyventi“ išryškėja pensinio amžiaus grupėje. Kalbant konkrečiau, pradedant jauniausiąja grupe skirtumas tarp su teiginiu (visiškai) sutinkančių vyrų ir moterų tolygiai didėja. 19–34 m. amžiaus grupėje 1,4 karto daugiau vyrų 24,46 % nei moterų (17,58 %) (visiškai) sutinka su aptariamu teiginiu, 35–44 m. amžiaus grupėje šis skirtumas padidėja iki 1,5 karto (22,11 % vyrų ir 14,96 % moterų), o 45–54 m. amžiaus kategorijoje ši atskirtis paauga iki 1,7 karto (27,14 % vyrų ir 15,89 % moterų). Įdomu, kad 55–64 m. amžiaus grupėje šis skirtumas realiai išnyksta, t. y. su aptariamu teiginiu (visiškai) sutinkančių vyrų (13,27 %) ir moterų (13,04 %) yra kone po lygiai. Vis dėlto kitaip, nei nagrinėjant pajamų režius, kuriuose pensinio amžiaus grupėje moterų ir vyrų pajamų atskirtis sumažėja, jei lygintume su darbingo amžiaus grupėmis,

pensinio amžiaus moterys ir vyrai itin skirtingai vertina pajamų pakankamumą pragyventi. Net 2,1 karto daugiau vyrų (28,21 %) nei moterų (13,16 %) (visiškai) sutinka su aptariamu teiginiu. Tai būtų galima paaiškinti bent dviem faktoriais. Kitaip nei pajamų režių analizėje, šio teiginio atveju kalbama tik apie pajamas iš kūrybinės veiklos. Todėl, matyt, galima daryti prielaidą, kad vyresnio amžiaus kūrėjai vyrai turi daugiau galimybių uždirbti iš meninės veiklos nei moterys. Didesnes pensinio amžiaus vyrų kūrėjų galimybes uždirbti iš kūrybos gali lemti šių menininkų didesnis žinomumas ir pripažinimas kultūros bendruomenėje, palyginti su šio amžiaus moterimis kūrėjomis. Kita priežastis gali būti ta, kad nors moterų gyvenimo trukmė ilgesnė, jos turi didesnę tokių sveikatos problemų kaip artritas, kaulų lūžiai ir demencija tikimybę. Gal dėl to vyresnės moterys skiria didesnę savo pajamų dalį medicininiams išlaidoms, o tai gali lemti jų didesnį nesutikimą, kad pajamos iš kūrybinės veiklos yra pakankamos pragyventi.

„MANO METINĖS PAJAMOS KINTA“

Vidutiniškai panašus tiek vyrų, tiek moterų kūrėjų procentas nurodo (visiškai) sutinkantys su teiginiu, kad jų metinės pajamos yra nepastovios (atitinkamai 67,25 % ir 69,94 %). Vis dėlto šio teiginio kontekste išsiskiria architektūros, etninės kultūros ir tautodailės ir literatūros sritys. Tiek architektūros srityje, tiek etninės kultūros ir tautodailės sferoje 1,6 karto daugiau moterų nei vyrų (visiškai) sutinka su teiginiu apie metinių pajamų nepastovumą (atitinkamai architektūroje 76,92 % moterų ir 48,53 % vyrų; etninės kultūros ir tautodailės srityje 66,67 % moterų ir 41,67 % vyrų). Atvirkštinė tendencija pastebima literatūros srityje, kurioje 1,5 karto daugiau vyrų nei moterų (visiškai) sutinka su teiginiu, kad jų metinės pajamos yra nepastovios (atitinkamai 78,95 % ir 51,85 %).

Analizuojant duomenis per lyties ir amžiaus prizmę, įdomu, kad nors su teiginiu (visiškai) sutinkančių vyrų ir moterų dalys yra panašios daugelyje amžiaus grupių, pensinio amžiaus grupėje vyrų (62,82 %), (visiškai) sutinkančių su teiginiu apie jų metinių pajamų nepastovumą, yra 1,3 karto daugiau nei moterų (47,37 %). Tuo tarpu moterų dalys, (visiškai) nesutinkančių su aptariamu teiginiu, išauga kone dvigubai 55–64 m. amžiaus grupėje – joje moterų (27,54 %) yra 1,9 karto daugiau nei vyrų (14,16 %) – ir pensinio amžiaus kategorijoje (joje moterų (28,95 %) yra 2,5 karto daugiau nei vyrų (11,54 %)).

Tarptautinis šiuolaikinio cirko renginių ciklas
„Naujojo cirko stotelės“,
Izabelės Kuzelytės kūrinys
„Kaip veikia spiratė“, 2022 m.
Nuotrauka: Jason Dupree

„MANO PARTNERIO (-ĖS) / SUTUOKTINIO (-ĖS) / TĖVŲ PAJAMOS MAN LEIDŽIA UŽSIIMTI KŪRYBINE VEIKLA IR JĄ FINANSUOTI“

Su teiginiu „Mano partnerio (-ės) / sutuoktinio (-ės) / tėvų pajamos man leidžia užsiimti kūrybine veikla ir ją finansuoti“ (visiškai) sutinka vidutiniškai du kartus daugiau moterų nei vyrų (atitinkamai 26,19 % ir 13,45 %). Problemiškos sritys yra kone visos, išskyrus architektūrą, šokį ir tarpdisciplininį meną.

Problemiškiausia sritis yra **etninės kultūros ir tautodailės sritis**, kurioje ketvirtadalis (25,93 %) moterų (visiškai) sutinka su aptariamu teiginiu, kai tokių vyrų iš viso nėra.

Fotografijos srityje situacija panaši – su šiuo teiginiu (visiškai) sutinkančių moterų yra 25 %, o vyrų – 0 %.

Literatūros srityje (visiškai) sutinkančių su teiginiu moterų yra 3,2 karto daugiau nei vyrų (atitinkamai 33,33 % ir 10,53 %). Kino industrijoje su šiuo teiginiu visiškai sutinkančių moterų yra 2,3 karto daugiau nei vyrų (atitinkamai 10,53 % ir 4,55 %). Dizaino srityje kūrybinės veiklos priklausomumą nuo artimųjų pajamų nurodo 2,1 karto daugiau moterų (30 %) nei vyrų (14,29 %). Toks pat 2,1 karto skirtumas egzistuoja ir teatro srityje, kurioje su teiginiu (visiškai) sutinka 28,07 % moterų ir 13,46 % ir vyrų. Šiek tiek mažiau problemiškos sritys yra dailė ir muzika, kuriose su teiginiu (visiškai) sutinkančių moterų yra 1,7 karto daugiau nei vyrų (atitinkamai 33,72 % moterų ir 19,67 % vyrų dailės srityje bei 28,13 % moterų ir 16,67 % vyrų muzikos industrijoje). Atvirkštinė tendencija regima tarpdisciplininio meno srityje, kurioje 2,3 karto daugiau vyrų nei moterų (visiškai) sutiko su teiginiu, kad artimųjų pajamos leidžia užsiimti kūrybine veikla (atitinkamai 35,71 % ir 15,79 %).

Naudojant lyties ir amžiaus prizmę šio teiginio duomenų analizėje, pastebėtas moterų ir vyrų atsakymų nuoseklumas, jei lygintume su duomenų analize lyties ir meno srityse. Konkrečiau kalbant, visose amžiaus grupėse tarp 1,6 ir 2,3 karto daugiau moterų (visiškai) sutinka su teiginiu, kad artimojo pajamos leidžia užsiimti kūrybine veikla. Panašu, kad tai yra dar vienas nusistovėjęs stereotipas. Galbūt jis net leidžia mokėti mažiau moterims menininkėms, nes joms galbūt finansiškai padeda ir kiti šeimos nariai.

„VALSTYBĖS FINANSAVIMAS MAN SUTEIKIA GALIMYBĘ ĮGYVENDINTI NAUJUS KŪRYBINIUS PROJEKTUS“

Vidutiniškai 1,5 karto daugiau moterų (58,33 %) nei vyrų (38,01 %) (visiškai) sutiko su teiginiu, kad valstybės finansavimas suteikia galimybę daugiau laiko skirti kūrybai. Ypač ryškūs skirtumai tarp moterų ir vyrų dalių, (visiškai) sutinkančių su šiuo teiginiu, išryškėja fotografijos, literatūros ir architektūros srityse.

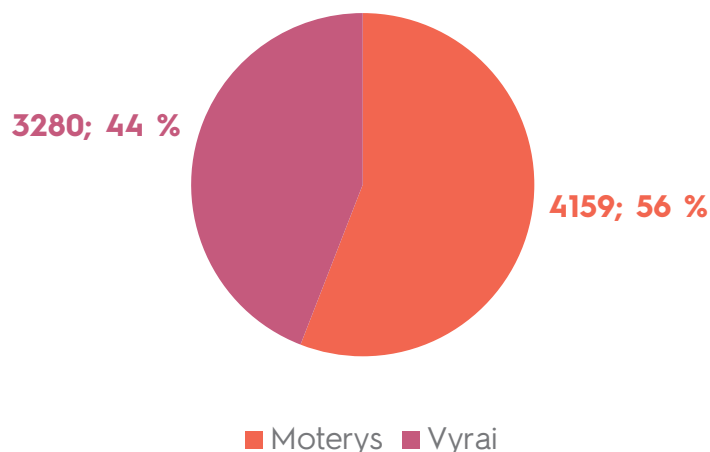
Fotografijos srityje su teiginiu apie valstybinio finansavimo svarbą įgyvendinant naujus kūrybinius projektus (visiškai) sutiko 75 % moterų, o tai yra 2,25 karto daugiau nei vyrų (33,33 %). Panašus skirtumas vyrauja ir literatūros sektoriuje, kuriame su aptariamu teiginiu (visiškai) sutiko 2,2 karto daugiau moterų (81,48 %) nei vyrų (36,84 %). Nors architektūros srityje su aptariamu teiginiu (visiškai) sutinkančių moterų dalis yra gerokai mažesnė, jei lygintume su fotografijos ir literatūros sritimi, vis dėlto tokių moterų architektų yra net 5,2 karto daugiau nei vyrų architektų (atitinkamai 7,69 % ir 1,47 %).

Analizuojant duomenis lyties ir amžiaus atžvilgiu išryškėjo įdomi tendencija – nors 19–34 m. amžiaus grupėje moterų (70,88 %) ir vyrų (63,31 %) dalys, sutinkančios su aptariamu teiginiu, yra ganėtinai panašios ir didžiausios, jei lygintume su kitomis amžiaus kategorijomis. Tai rodo, kad valstybės finansavimas yra ypač svarbus visiems jauniems kūrėjams ir jų naujiems kūrybiniais projektams, nepaisant lyties. Vis dėlto vyresnėse amžiaus grupėse vyrų dalys, (visiškai) sutinkančios su aptariamu teiginiu, tolygiai mažėja iki viso labo 19,23 % pensinio amžiaus kategorijose. Tuo tarpu su aptariamu teiginiu (visiškai) sutinkančių moterų dalys, nors irgi pamažu mažėja, vis dėlto tenusileidžia iki 47,83 % 55–64 m. amžiaus kategorijoje, ir nesmarkiai pakyla iki 50 % pensinio amžiaus grupėje. Taigi moterų nauji kūrybiniai projektai yra kur kas labiau priklausomi nuo valstybės finansavimo nei vyrų. Viena iš šio skirtumo priežasčių gali būti ta, kad vyrams lengviau susirasti alternatyvius finansavimo šaltinius nei moterims, taip pat anksčiau aptarta moterų ir vyrų pajamų nelygybė kultūros ir kūrybinių industrijų sektoriuje lemia, kad vyrai, gaudami aukštesnes pajamas, yra labiau nepriklausomi nuo valstybės finansavimo nei moterys. Vis dėlto paremti šioms prielaidoms trūksta duomenų.

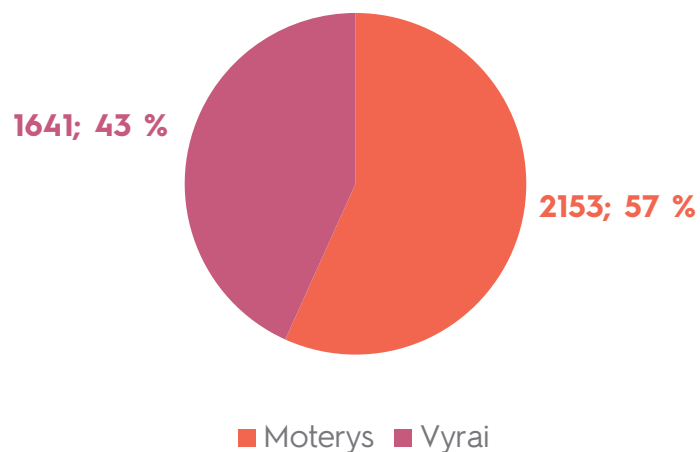
LKT STIPENDIJŲ KONKURSAI

Vertinant valstybės finansavimą lyties aspektu, galima remtis LKT kultūros ir meno stipendijų finansavimo statistikos 16–17 pav. LKT stipendijų konkursuose kiek dažniau stipendijos kreipiasi, ir kiek dažniau ją gauna moterys menininkės (56 ir 57 proc. atitinkamai, jei lygintume su vyrų 44 ir 43 proc.).

16 pav. LKT KULTŪROS IR MENO STIPENDIJOS KREIPĖSI MENININKAI 2014–2022 M. (sudaryta autorių, remiantis LKT duomenimis)

17 pav. LKT KULTŪROS IR MENO STIPENDIJĄ GAVĘ MENININKAI 2014–2022 M. (sudaryta autorių, remiantis LKT duomenimis)

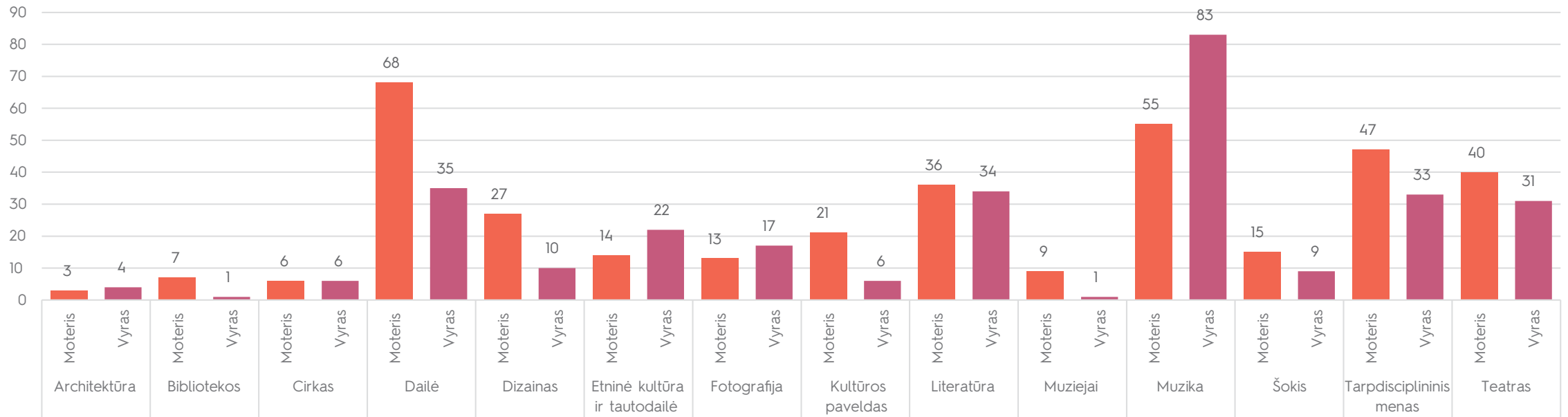

Vertinant skirtumus tarp sričių (18 pav.) matyti, kad gerokai didesnė vyrų menininkų dalis fiksuojama tik muzikos srityse. Nežymiai daugiau stipendijų vyrams menininkams 2022 m. taip pat skirta etninės kultūros srityje, fotografijos srityje. Dailės, dizaino, tarpdisciplininio meno, teatro, šokio, bibliotekų, muziejų bei kultūros paveldo srityse daugiau stipendijų skirta moterims menininkėms. Kitose srityse panašiai skirta stipendijų tiek moterims, tiek vyrams.

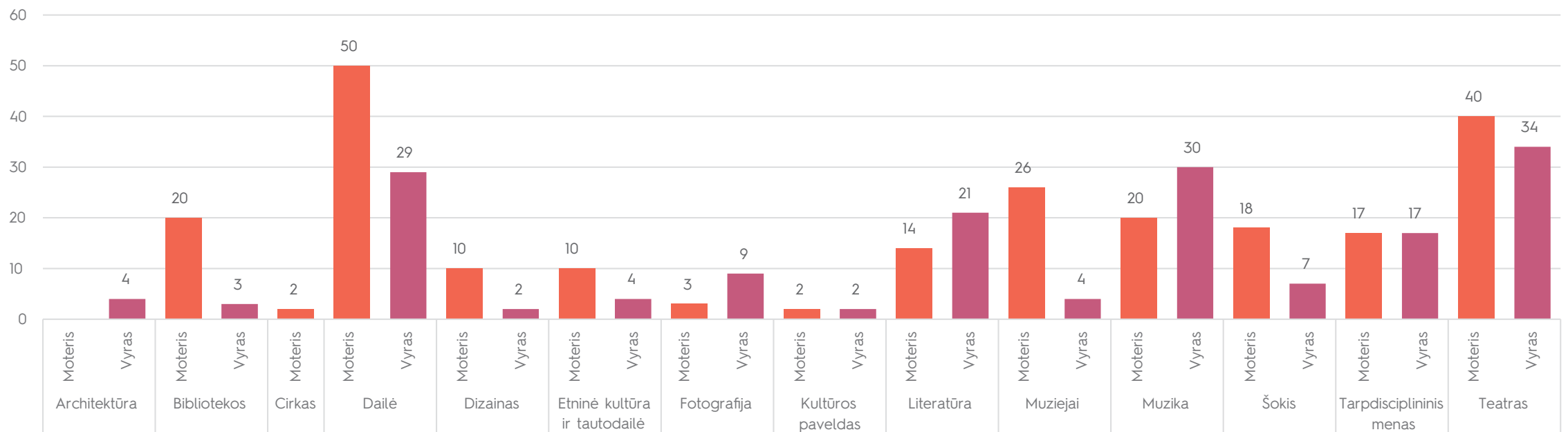
Vertinant laiko perspektyvą ir lyginant stipendijų konkursų rezultatus 2014 ir 2022 m. (18–19 pav.) matomos gana panašios tendencijos. Išskirti būtų galima tik literatūros sritį, kur 2014 m. daugiau stipendijų buvo skirta vyrams menininkams.

Miesto muzikos festivalis „Untold City“,
„Saulės kliošas“ koncertas, 2022 m.
Nuotrauka: Mantas Repečka

18 pav. LKT KULTŪROS IR MENO STIPENDIJĄ 2022 M. GAVUSIŲ MENININKŲ SKAIČIUS (sudaryta autorių, remiantis LKT duomenimis).

19 pav. LKT KULTŪROS IR MENO STIPENDIJĄ 2014 M. GAVUSIŲ MENININKŲ SKAIČIUS (sudaryta autorių, remiantis LKT duomenimis).

2 EMOCINĖ MENO KŪRĖJŲ BŪKLĖ

„Darbinėje aplinkoje esu patyręs (-usi) diskriminacijos dėl lyties, amžiaus ir kt.“

Su teiginiu „Darbinėje aplinkoje esu patyręs /-usi diskriminacijos dėl lyties, amžiaus ir kt.“ (visiškai) sutinka vidutiniškai 2,2 karto daugiau moterų nei vyrų (atitinkamai 18,75 % ir 8,48 %). **Problemiškos yra kone visos sritys, išskyrus etninę kultūrą ir tautodailę ir kiną.** Vis dėlto faktas, kad kino industrijoje kone penktadalis tiek vyrų (18,18 %), tiek moterų (21,05 %) nurodė (visiškai) sutinkantys su teiginiu apie diskriminacijos patirtį, turėtų kelti nerimą dėl diskriminacijos problemos masto kino srityje.

Pagal netolygų atsakymų pasiskirstymą pagal lytį bene problemiškausias sritys yra **literatūra, architektūra, dizainas, fotografija ir muzika.** Literatūros srityje iš viso nebuvo vyrų, (visiškai) sutinkančių su teiginiu dėl patiriamos diskriminacijos, kai tokių moterų yra 7,41 %. Architektūros srityje 5,2 karto daugiau moterų nei vyrų nurodė patyrusios diskriminaciją (atitinkamai 15,38 % ir 2,94 %). Dizaino srityje 5 % moterų nurodė patyrusios kokios nors formos diskriminaciją, o tokių vyrų nebuvo nė vieno. Fotografijos srityje 4,5 karto daugiau moterų nei vyrų sutiko su aptariamu teiginiu (atitinkamai 25 % ir 5,56 %), o muzikos srityje šis skirtumas yra 4,2 karto (28,13 % moterų ir 6,67 % vyrų (visiškai) sutinka su teiginiu). Mažiau problemiška yra dailės sritis, kurioje su šiuo teiginiu (visiškai) sutinka 11,63 % moterų, o tai yra 1,8 karto daugiau nei vyrų (6,56 %).

Vis dėlto **scenos menų ir tarpdisciplininio meno** atvejais, net ir esant sąlyginai mažesniai moterų ir vyrų atsakymų skirtumui, matoma, kad abi lytys yra labiau linkusios patirti diskriminaciją, jei lygintume su kitomis sritimis. Šokio srityje kone trečdalis (31,58 %) moterų nurodė patyrusios diskriminaciją, o tai yra 2,8 karto daugiau nei vyrų (11,11 %). Teatro srityje šis skirtumas yra 2,7 karto – 36,84 % moterų ir 13,46 % vyrų (visiškai) sutinka su teiginiu apie patiriamą

diskriminaciją. Įdomu, kad tarpdisciplininio meno srityje 1,6 karto daugiau vyrų nei moterų patiria diskriminaciją (atitinkamai 42,86 % ir 26,32 %).

Analizuojant duomenis lyties ir amžiaus atžvilgiu akivaizdu, kad kone visose amžiaus grupėse moterų, (visiškai) sutinkančių su aptariamu teiginiu dėl diskriminacijos patirties, yra nuo 2 iki 3 kartų daugiau nei vyrų. Vis dėlto pensinio amžiaus grupėje šis skirtumas sumažėja iki 1,2 karto (15,79 % moterų ir 12,82 % vyrų). Nepaisant to svarbu atkreipti dėmesį, kad šioje amžiaus grupėje vyrų dalis, (visiškai) sutinkanti su teiginiu, yra didžiausia tarp visų amžiaus grupių, o moterų dalis, nors ir mažiausia, jei lygintume su kitomis amžiaus grupėmis, išlieka gana aukšta. Tad būtų galima daryti prielaidą, kad pensinio amžiaus sulaukę vyrai yra labiau linkę patirti diskriminaciją dėl amžiaus, kai moterų atveju galimai diskriminacijos dėl lyties plotmę pamažu keičia diskriminacijos dėl amžiaus aspektas.

3 „Darbinėje aplinkoje esu patyręs (-usi) seksualinį priekabiavimą“

Su teiginiu „Darbinėje aplinkoje esu patyręs /-usi seksualinį priekabiavimą“ vidutiniškai sutinka 6,85 % moterų, o tai yra 5,9 karto daugiau nei vyrų (1,17 %).

Problemiškiausios sritys yra **teatras, muzika, architektūra, literatūra, dizainas ir tarpdisciplininis menas.** Teatro srityje net 12,28 % moterų (visiškai) sutiko su teiginiu dėl patirto seksualinio priekabiavimo, kai tokių vyrų yra 0 %. Muzikos industrijoje taip pat nė vienas vyras respondentas nenurodė patyręs seksualinio priekabiavimo, o tokių moterų – 9,38 %. Architektūros srityje 0 % vyrų sutiko su aptariamu teiginiu, tačiau nuo seksualinio priekabiavimo nukentėjusių moterų – 7,69 %. Literatūros srityje situacija panaši – iš vyrų niekas su teiginiu (visiškai) nesutiko, o tokių moterų – 7,41 %. Nė vienas dizaineris nenurodė patyręs seksualinį priekabiavimą, tačiau 5 % dizainerių moterų su šiuo teiginiu (visiškai) sutiko. Įdomi situacija yra susiklosčiusi tarpdisciplininio meno srityje, kurioje tiek vyrų, tiek moterų dalys, (visiškai) sutikusios su teiginiu apie patirtą seksualinį priekabiavimą, yra didžiausios iš visų sričių. Vis dėlto šiame sektoriuje 2,2 karto daugiau moterų nei vyrų (visiškai) sutinka su minėtu teiginiu (atitinkamai 15,79 % ir 7,14 %).

Kalbant apie lyties ir amžiaus prizmę, svarbu atkreipti dėmesį, kad didžiausios moterų dalys, (visiškai) sutinkančios su teiginiu apie seksualinio priekabiavimo patirtį, vyrauja jaunesnio amžiaus grupėse, – 19–34 m. amžiaus kategorijoje tokių moterų yra 12,09 %, o 35–44 m. amžiaus grupėje – 12,6 %. Tuo tarpu vyresnėse amžiaus kategorijose tokių moterų vidurkis yra apie 5 %, o su teiginiu (visiškai) sutinkančios vyrų dalys visose amžiaus grupėse palyginti mažos (vidurkis yra 1 %). Tad akivaizdu, kad seksualinio priekabiavimo aukos vidutiniškai yra jaunesnio, iki 44 m. amžiaus.

„Darbinėje aplinkoje esu patyręs (-usi) patyčių“

Palyginti su vyrais (7,31 %), kone dvigubai daugiau moterų (14,88 %) yra linkusios (visiškai) sutikti su teiginiu, kad patiria patyčių darbinėje aplinkoje.

Problemiškiausios sritys yra **teatras, architektūra, dizainas, literatūra**, ir **dailė**. Iš visų meno sričių teatro sektorius „pirmauja“ blogąja prasme, jame patyčias patiriančių tiek moterų, tiek vyrų yra daugiausia. Vis dėlto teatro srityje su aptariamu teiginiu (visiškai) sutinka 2,4 karto daugiau moterų nei vyrų (atitinkamai 36,84 % ir 15,38 %). Architektūros srityje daugiau nei ketvirtadalis moterų (26,92 %) sutinka su teiginiu, kad patiria patyčių darbinėje aplinkoje, o tai yra 9,2 karto daugiau nei vyrų (2,94 %). Be to, su teiginiu sutinkanti moterų architektūrai dalis yra trečia pagal gausumą visų meno sričių kontekste. Dizaino srityje patyčių patyrusių moterų yra 10 %, o vyrai teigia nepatiriantys patyčių iš viso. Literatūros srityje 7,41 % moterų nurodo patiriančios patyčių darbo metu, kai tokių vyrų yra 0 %. Dailės srityje apie dešimtadalį (10,47 %) moterų (visiškai) sutinka su teiginiu apie patiriamas patyčias – tai yra 3,2 karto daugiau nei su šiuo teiginiu (visiškai) sutinkančių vyrų (3,28 %). Mažiau problemiška yra muzika, kurioje 1,9 karto daugiau moterų nei vyrų patiria patyčių darbinėje aplinkoje (atitinkamai 6,25 % ir 3,33 %).

Įdomu, jog kino ir tarpdisciplininio meno srityse tendencija yra atvirkštinė – vyrai yra labiau linkę patirti patyčių nei moterys. Kino industrijoje 3,5 karto daugiau vyrų nei moterų (visiškai) sutinka su teiginiu apie darbe patiriamas patyčias (atitinkamai 18,18 % ir 5,26 %). Tarpdisciplininio meno srityje 2,3 karto daugiau vyrų nei moterų (visiškai) sutinka su aptariamu teiginiu – atitinkamai 35,71 % ir 15,79 %. Svarbu pažymėti, kad tarpdisciplininis menas yra antra sritis pagal patyčias darbovietėje patiriančių moterų ir vyrų dalis.

Analizuojant respondentų atsakymus per lyties ir amžiaus prizmę, įdomu tai, kad nors jauniausioje 19–34 m. amžiaus kategorijoje daugiausia moterų ir vyrų teigė patiriantys patyčių (25,27 % moterų ir 12,95 % vyrų), vyrų dalis sumažėja iki vidutiniškai 2,85 % vyresnėse nei 45 m. amžiaus kategorijose. Nors moterų dalys vyresnėse amžiaus grupėse taip pat yra mažesnės nei 19–34 m. amžiaus kategorijoje, vis dėlto nuo 45 m. pastebimas spartus su teiginiu (visiškai) sutinkančių moterų ir vyrų dalių skirtumo augimas. 45–54 m. amžiaus sulaukusių ir su teiginiu (visiškai) sutinkančių moterų (11,21 %) yra 3,9 karto daugiau nei vyrų (2,86 %), 55–64 m. amžiaus grupėje tokių moterų (18,84 %) yra 4,3 karto daugiau nei vyrų (4,42 %), o pensinio amžiaus kategorijoje – net 12,3 karto daugiau (15,79 % moterų ir 1,28 % vyrų). Taigi vyresnės nei 45 m. moterys kūrėjos yra gerokai labiau pažeidžiamos patyčių nei vyrai menininkai.

„Mano darbinėje / kūrybinėje aplinkoje būna daug konfliktų“

Vidutiniškai su teiginiu „Mano darbinėje / kūrybinėje aplinkoje būna daug konfliktų“ (visiškai) sutinka 1,5 karto daugiau moterų nei vyrų (atitinkamai 14,58 % ir 9,94 %).

Ypač problemiškos sritys yra **teatras, muzika, architektūra ir dizainas**. Tiek moterys, tiek vyrai daugiausia konfliktų patiria teatro srityje. Joje net 43,86 % moterų (visiškai) sutinku su teiginiu, kad darbinėje / kūrybinėje aplinkoje patiria daug konfliktų, o tai yra 2,1 karto daugiau nei vyrų (21,15 %). Muzikos industrijoje kone penktadalis moterų (18,75 %) teigia patiriančios daug konfliktų – tai 3,75 karto daugiau nei vyrų (5 %). Architektūros srityje taip pat apie penktadalis (19,23 %) moterų (visiškai) sutinka su teiginiu apie patiriamus konfliktus, kai tokių vyrų yra vos 5,88 %, arba 3,2 karto mažiau. Dizaino srityje su teiginiu apie konfliktus darbinėje aplinkoje (visiškai) sutinka 5 % moterų, o su šiuo teiginiu sutinkančių vyrų iš viso nėra.

Tiesa, **šokio ir tarpdisciplininio meno** srityse atitinkamai 2,8 karto ir 2,7 karto daugiau vyrų nei moterų nurodo patiriantys daug konfliktų. Šokio srityje su aptariamu teiginiu (visiškai) sutinka net 44,44 % vyrų ir 15,79 % moterų, o tarpdisciplininio meno srityje – 28,57 % vyrų ir 10,53 % moterų. Tokios aukštos proporcijos vyrų ir moterų, (visiškai) sutinkančių su aptariamu teiginiu, turėtų kelti rimtą susirūpinimą.

Duomenų analizė lyties ir amžiaus aspektu rodo, kad daugiausia tiek moterų (20,33 %), tiek vyrų (16,55 %) (visiškai) sutinka su aptariamu teiginiu jauniausioje 19–34 m. amžiaus grupėje. Taigi jauniausi menininkai dažniausiai patiria konfliktų. Vis dėlto moterų ir vyrų dalių skirtumai labiausiai išryškėja dviejose vyriausiose amžiaus grupėse – 55–64 m. ir per 65 m. amžiaus kategorijose. Pirmojoje su aptariamu teiginiu (visiškai) sutinkančių moterų (15,94 %) yra 1,6 karto daugiau nei vyrų (9,73 %), o tokių moterų (10,53 %) pensinio amžiaus grupėje yra net 2,7 karto daugiau nei vyrų (3,85 %). Taigi vyresnio amžiaus moterys menininkės turi gerokai didesnę tikimybę patirti daug konfliktų darbinėje aplinkoje nei vyrai kūrėjai.

„Darbinėje aplinkoje patiriu daug streso“

Vidutiniškai 1,3 karto daugiau moterų (29,46 %) nei vyrų (22,81 %) sutinka su teiginiu „Darbinėje aplinkoje patiriu daug streso“. Nors kone visose srityse daugiau moterų nurodo patiriančios itin daug streso darbinėje aplinkoje, išskyrus kino, šokio ir tarpdisciplininio meno sektorius, problemiškausias sritys pagal netolygų moterų ir vyrų atsakymų pasiskirstymą yra **teatras**, **dizainas** bei **etninė kultūra ir tautodailė**.

Teatro sektoriuje net 61,4 % moterų teigia patiriančios daug streso, o tai dvigubai daugiau nei vyrų (30,77 %). Teatras yra pirma sritis pagal vyrų ir moterų dalis, (visiškai) sutinkančių su teiginiu apie didelį darbe patiriamo streso lygį. Dizaino srityje net ketvirtadalis (25 %) moterų (visiškai) sutinka su teiginiu, kad patiria daug streso darbo metu, kai nebuvo nė vieno su šiuo teiginiu (visiškai) sutinkančio vyro respondento. Etninės kultūros ir tautodailės srityje 0 % vyrų nurodė patiriantys stresą, o tokių moterų buvo 14,81 %.

Šiek tiek mažiau problemiškos sritys yra literatūra, muzika, dailė ir architektūra. Literatūros srityje beveik penktadalis moterų nurodo patiriančios daug streso (18,52 %), o tai yra 1,8 karto daugiau nei vyrų (10,53 %). Muzikos industrijoje kone trečdalis moterų (31,25 %) (visiškai) sutinka su aptariamu teiginiu, o tai 1,7 karto daugiau nei vyrų (18,33 %). Kiek mažesnis skirtumas vyrauja architektūros srityje, kurioje 1,5 karto daugiau moterų nei vyrų patiria daug streso (atitinkamai 42,31 % ir 29,41 %). Dailės srityje daug streso patiria 15,12 % moterų, o tai 1,4 karto daugiau nei vyrų (9,84 %).

Įdomu, kad šokio, tarpdisciplininio meno ir kino srityse daugiau vyrų nei moterų yra linkę patirti daug streso. Šokio srityje 100 % vyrų (visiškai) sutinka su teiginiu apie patiriamą stresą darbovietėje, o tai yra 3,2 karto daugiau nei moterų (31,58 %). Tarpdisciplininiam mene penktadalis vyrų nurodė patiriantys daug streso (21,43 %), kai tokių moterų buvo 1,4 karto mažiau (15,79 %). Kinas pasižymi aukšto streso lygiu – 40,91 % vyrų (visiškai) sutiko su aptariamu teiginiu, o moterų dalis – 31,58 %.

Analizuojant respondentų atsakymus per lyties ir amžiaus prizmę, vėl regima tendencija, kad daugiau tiek moterų (36,26 %), tiek vyrų (35,97 %) daugiausia streso patiria jauniausioje darbingo amžiaus grupėje, jei lygintume su kitomis amžiaus kategorijomis. Vis dėlto moterų ir vyrų dalių skirtumai pradeda išryškėja 55–64 m. ir pensinio amžiaus grupėse. Pirmojoje 1,7 karto daugiau moterų (30,43 %) nei vyrų (17,7 %) patiria daug streso darbinėje aplinkoje, o pensinio amžiaus kategorijoje tokių moterų (15,79 %) yra 3,1 karto daugiau nei vyrų (5,13 %). Taigi nors 19–34 m. amžiaus grupėje tiek moterys, tiek vyrai patiria daug streso darbinėje aplinkoje, vyresnėse amžiaus grupėse moterų, patiriančių daug streso, dalis mažėja lėčiau, palyginti su vyrais kūrėjais.

Šiuolaikinio meno mugė „ArtVilnius'22“, paroda „Takas“, Domo Ignatavičiaus instaliacija „Jaukumas“, 2022 m.

KOKYBINIO TYRIMO DUOMENYS

Kas lemia emociškai toksišką darbo aplinką teatre?

Vyrų tikslinės grupės diskusijoje režisieriai svarstė, kas vis dėlto lemia, kad jei lygintume su kitomis meno sritimis, teatro sektoriuje moterys ir vyrai yra kelis kartus labiau linkę patirti patyčių, konfliktų, daug streso ir seksualinį priekabiavimą. Buvo iškelta mintis, kad teatras visų pirma yra grupinė veikla, tad joje tradiciškai susiformavo stipri ir aiški hierarchija. Iš pastarosios kyla nelygūs galios santykiai, kuriuose didžiausią įtaką turi režisierius. Prisiminęs darbą su garsiu aktoriumi, vienas

diskusijos dalyvis sakė buvęs nustebęs, kai suprato, kad toks iškilus žmogus padarys viską, ką režisierius lieps. Ši režisieriaus galia įžeisti ir pasinaudoti savo padėtimi gali tapti rimtu iššūkiu, ypač jaunam kūrėjui, mat, kalbant pašnekovo žodžiais, tai atidaro „vidinę pandoros skrynią“. Vaizdžiai kalbant, turima galia režisierių neretai „apsvaigina“ ir jis pradeda naudotis savo padėtimi. Kaip diskusijos dalyviai sakė, garsių Lietuvos režisierių seksualinio priekabiavimo istorijos yra „vieša paslaptis“. Vis dėlto taip pat buvo atkreiptas dėmesys, kad ta aiškiai išreikšta hierarchija pamažu keičiasi ir „horizontalėja“, režisieriai pamažu ima suprasti, kad be aktorių nieko negalėtų padaryti, tad kuriami lygiavertiški santykiai kūrybos procese.

Pagrindinė išvada: Vidutiniškai moterų kūrėjų emociinė būklė darbinėje aplinkoje yra prastesnė nei vyrų menininkų.

Su teiginiu „Darbinėje aplinkoje esu patyręs /-usi diskriminacijos dėl lyties, amžiaus ir kt.“ (visiškai) sutinka vidutiniškai 2,2 karto daugiau moterų nei vyrų (atitinkamai 18,75 % ir 8,48 %). Su teiginiu „Darbinėje aplinkoje esu patyręs /-usi seksualinį priekabiavimą“ vidutiniškai sutinka 6,85 % moterų, o tai yra 5,9 karto daugiau nei vyrų (1,17 %). Jei lygintume su vyrais (7,31 %), kone dvigubai daugiau moterų (14,88 %) yra linkusios (visiškai) sutikti su teiginiu, kad patiria patyčių darbinėje aplinkoje. Vidutiniškai su teiginiu „Mano darbinėje / kūrybinėje aplinkoje būna daug konfliktų“ (visiškai) sutinka 1,5 karto daugiau moterų nei vyrų (atitinkamai 14,58 % ir 9,94 %). Vidutiniškai 1,3 karto daugiau moterų (29,46 %) nei vyrų (22,81 %) sutinka su teiginiu „Darbinėje aplinkoje patiriu daug streso“.

Emociškai moterys prasčiausiai jaučiasi tokiose meno srityse kaip **teatras, architektūra, dizainas ir literatūra**. Svarbu atkreipti dėmesį, kad **tarpdisciplininio meno sritis** yra itin nepalanki emociškai tiek moterims, tiek vyrams.

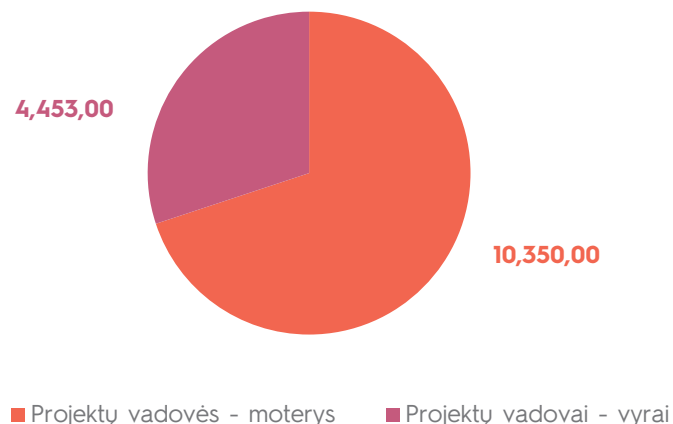
2.3

LYDERYSTĖ IR PRIPAŽINIMAS

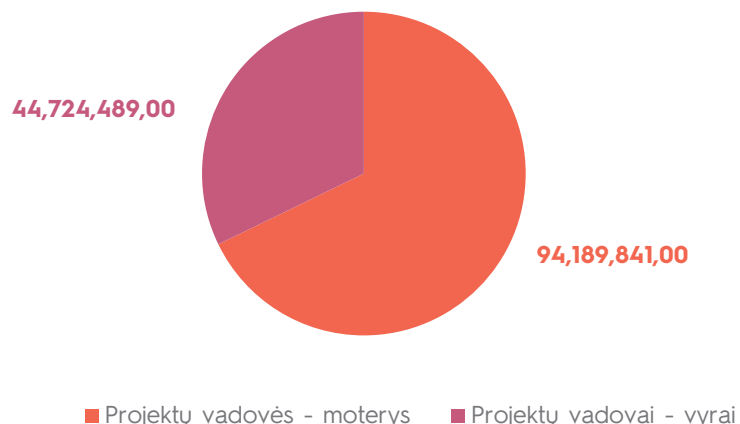
a) PROJEKTŲ VADOVAI AR PROJEKTŲ VADOVĖS

Vienas iš aspektų, kalbant apie lyčių lygybę, yra vadovaujančių pozicijų pasiskirstymas tarp lyčių. Remiantis LKT statistikos duomenimis, galima įvertinti, kiek ir kokios finansinės apimties projektams vadovauja moterys, o kokiai daliai – vyrai (20–21 pav.). Per 2015–2022 m. laikotarpį moterys buvo 10 350 projektų vadovės. Šiems projektams LKT skyrė daugiau nei 94 mln. Eur. Per tą patį laikotarpį projektų vadovai vyrai vadovavo daugiau nei 2 kartus mažesniai kiekiui projektų, kuriems LKT skirtas finansavimas taip pat buvo daugiau nei 2 kartus mažesnis, jei lygintume su bendru projektų vadovėms moterims skirtu finansavimu.

20 pav. LKT finansuotų projektų kiekių palyginimas pagal projekto vadovo lytį 2015–2022 m. (sudaryta autorių, remiantis LKT duomenimis)

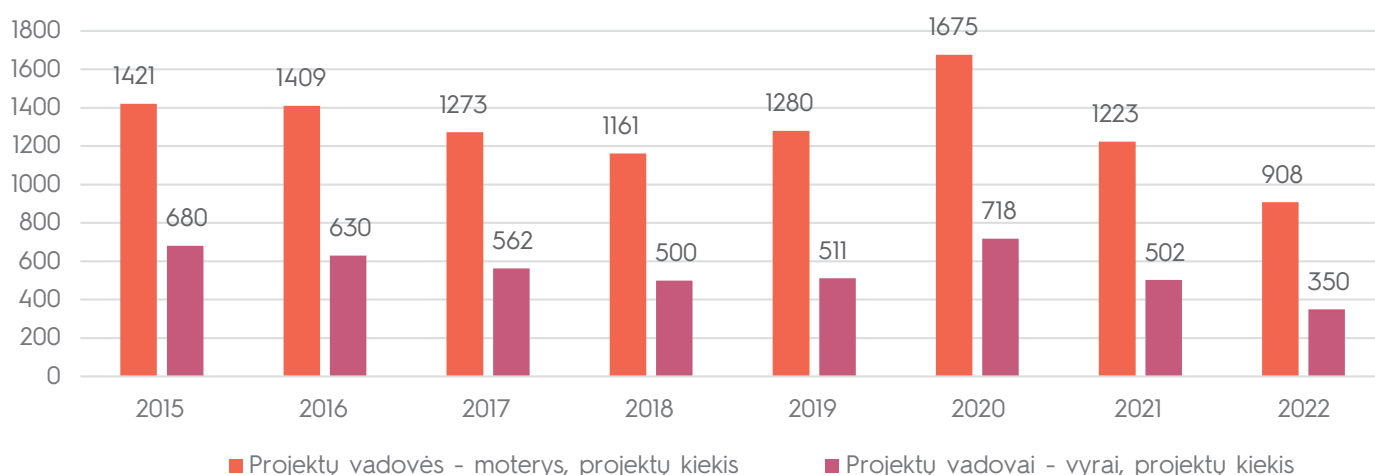

21 pav. LKT finansuotų projektų verčių palyginimas pagal projekto vadovo lytį 2015–2022 m. (sudaryta autorių, remiantis LKT duomenimis)

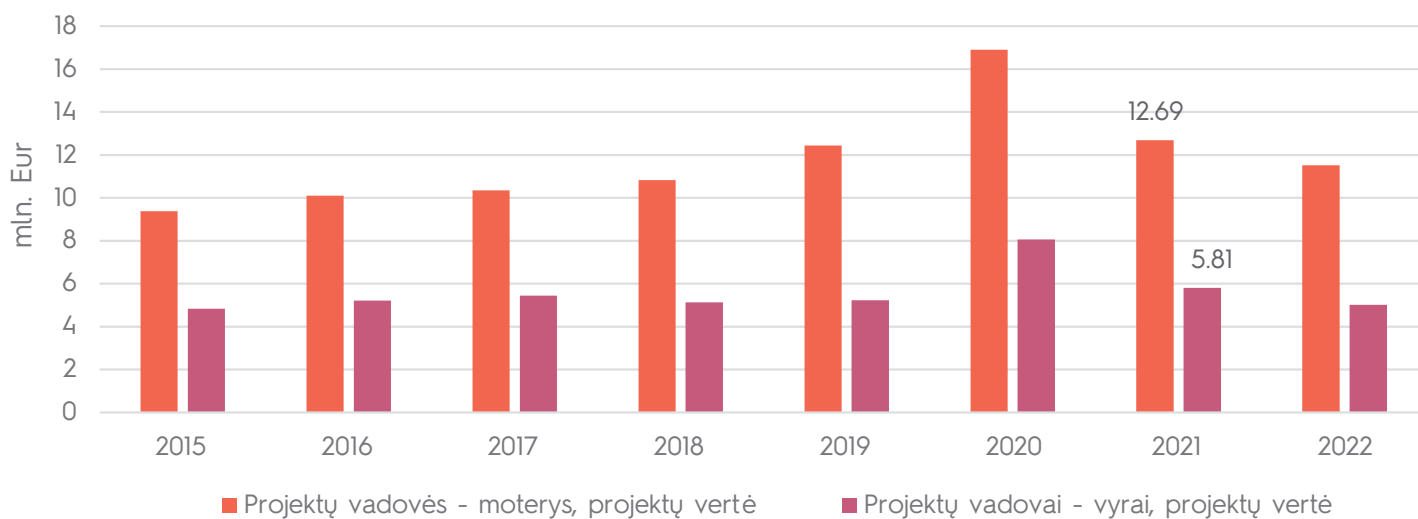

Vertinant laiko perspektyvą matyti, kad moterų – projektų vadovių – dominavimas nėra atsitiktinė tendencija (21–22 pav.). Visu nagrinėjamu laikotarpiu moterys vadovavo daugiau nei 2 kartus didesniai LKT finansuotų projektų kiekiui bei atitinkamai reikšmingai daugiau pritraukė lėšų savo vadovaujamiems projektams.

22 pav. LKT FINANSUOTŲ PROJEKTŲ KIEKIŲ Palyginimas pagal Projekto vadovo lytį (sudaryta autorių, remiantis LKT duomenimis).

23 pav. LKT FINANSUOTŲ PROJEKTŲ VERČIŲ PALYGINIMAS PAGAL PROJEKTO VADOVO LYTĮ (sudaryta autorių, remiantis LKT duomenimis)

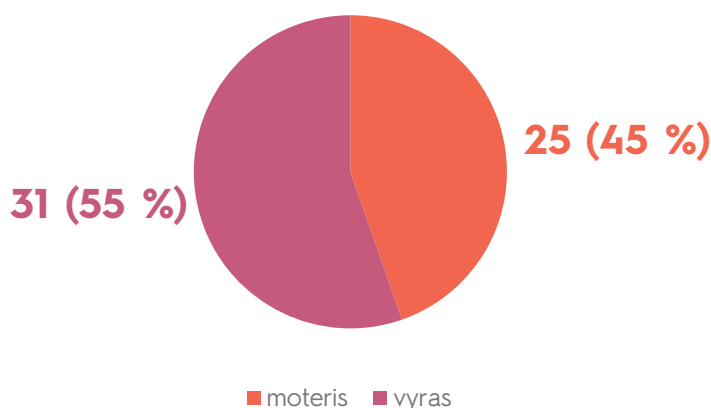
Atrodytų, kad žvelgiant iš LKT finansuotų projektų perspektyvos, turime išskirtinę situaciją, kur projektų vadovės dažniausiai yra moterys. Visgi tai, kad moterys dominuoja kultūros sektoriuje, rodo ir didesnės nelygybės

problema. Žinoma, kad kultūros sektoriaus darbo užmokestis yra vienas mažiausių, palyginti su kitomis sritimis. Tad nors tarp projektų vadovių dominuoja moterys, situacija nėra vienareikšmiškai pozityvi.

NACIONALINIŲ KULTŪROS ĮSTAIGŲ VADOVAI

Tiksliau nei LKT projektų vadovų statistika galios pozicijas gali identifikuoti įstaigų vadovų pasiskirstymas pagal lytį. Šiuo atveju dėl apimties pasirinkta įvertinti nacionalinių įstaigų vadovų tendencijas. 2022 m. nacionalinėms įstaigoms vadovavo 25 moterys ir 31 vyras (45 ir 55 proc.) (23 pav.). Tad bendrai situaciją galima vertinti kaip gana „sveiką“. Vertintų nacionalinių įstaigų sąrašas pateikiamas 2 priede.

24 pav. NACIONALINIŲ ĮSTAIGŲ VADOVŲ PASISKIRSTYMAS PAGAL LYTĮ (sudaryta autorių)

NACIONALINĖS KULTŪROS IR MENO PREMIJOS LAUREATAI: LYČIŲ PASISKIRSTYMAS

Galiausiai lyčių lygybę būtų galima įvertinti per skiriamus apdovanojimus menininkams ir menininkėms. Pasirinkta analizuoti pagrindinius Lietuvoje skiriamus apdovanojimus menininkams – nacionalines kultūros ir meno premijas.

Moterys menininkės apdovanojimų pelno rečiau. Vertinant nacionalinės kultūros ir meno premijos laureatus matyti, kad moterys apdovanojimų gavo 3,5 karto mažiau nei vyrai. Tai iliustruojama pateikiamuose vaizdiniuose grafikuose²² (1989–2022 m. laikotarpis).

²² Ilustracijų šaltinių sąrašas pateikiamas tyrimo pabaigoje, vaizdinė medžiaga sudaryta autorių.

KOKYBINIO TYRIMO DUOMENYS

Konkrečios diskriminacijos patirtys

Tiek vyrų, tiek moterų tikslinių grupių diskusijose buvo dalijamasi įvairiomis asmeniškai patirtomis ar matytomis diskriminacijos dėl lyties istorijomis. Taip pat buvo svarstoma, kokie lyčių stereotipai šią diskriminaciją lemia. Daugelį diskriminacijos patirčių sieja jausmas, kad su moterimis menininkėmis elgiamasi skirtingai nei su vyriais kūrėjais, be to, viešojoje erdvėje moterys kūrėjos turi nuolat už save kovoti, kad „užsitarnautų vardą“ ir gautų panašų pripažinimą kaip vyrai.

Vyrai kūrėjai teigė patys matantys, kad būti moterimi kūrėja yra sudėtingiau nei vyrų menininku. Diskusijos dalyviai diskutavo apie visuomenėje vyraujančią stereotipą, kad moterys gali būti meno projektų vadovės, jos gali rašyti meno istoriją, tačiau meną esą kuria vyrai. Taip pat teatro režisierius pastebėjo mažiau lygiavertį teatro techninio personalo elgesį su režisierėmis nei su režisieriais. Tai pasireiškėdavo mažybiniais kreipiniais („jauna graži mergaitė“) bei požiūriu, kad moteris nesupranta, kaip veikia technika ir pan. Pasak režisieriaus, vyrai kūrėjai to nepatirdavo. Šokio srities atstovas teigė pats diskriminacijos nepatyręs, tačiau atkreipė dėmesį į tendenciją, kad šokių studijose vyrai yra prioretizuojami – jiems lengviau gauti vaidmenis dėl šokio srities specifikos, t. y. dėl to, kad vyrų šokėjų yra gerokai mažiau nei moterų. Muzikos kompozitorius pasidalijo kiek kitokia įžvalga – jo manymu, moterų kompozitorių Lietuvoje yra kur kas daugiau nei užsienyje, nes mokyklose, ypač viešosiose, sukuriama palankios ugdymo ir kūrimo sąlygos tiek moterims, tiek vyrams rinktis muzikos komponavimo specialybę.

Moterų diskusijoje buvo dalijamasi konkrečiomis diskriminacijos patirtimis. Architektė pasakojo, kaip jos patirta diskriminacija dėl lyties pasireiškė keliomis formomis. Visų pirma jos tėtis architektas prieštaravo jos pasirinkimui studijuoti šią sritį argumentuodamas, kad architektūra yra ne moterims skirta profesija. Antra, nors pati architektė pristatė savo kuruotą parodą Nacionalinėje dailės galerijoje per spaudos konferenciją, vieno naujienų portalo žurnalistė straipsnyje parašė, kad parodą kuravo architektės darbo partneris. Trečia, nors tiek architektė, tiek jos darbo partneris pateikė vienodas paraiškas Lietuvos kultūros tarybai stipendijoms gauti, architektės partneris kandidatų sąrašė buvau aukščiau nei ji. Ketvirta, statybininkai dažnai ją vadina ne architektė, bet dizainere, taip pat kreipiasi familiariai kreipiniu „tu“, bet partnerį vertina rimčiau ir į jį kreipiasi „jūs“ bei kaip į architektą. Taigi architektė jautė, kad jai nuolat tenka kovoti, kad būtų matoma ir kad į ją būtų žiūrima rimtai kaip į architektūros kūrėją.

Dizaino atstovė atviravo, kad nors dizainerių bendruomenėje tiek jauni dizaineriai, tiek dizainerės yra vertinami vienodai, ji diskriminacijos daugiausia buvo patyrusi besimokydama Vilniaus dailės akademijoje iš vyrų dėstytojų. Kaip moteris dizainerė ji jautėsi įvertinama mažiau nei dizaineriai vyrai. Ypač seksistinės nuostatos atsispindėjo dėstytojų požiūryje į dizainerės domėjimosi sritį – edukacinį dizainą. Jis buvo matomas kaip moteriška sritis, dėl to vertinamas menčiau nei kitos dizaino sritys. Dizainerei teko kovoti, kad jos edukacinio dizaino objektai – kurie yra ir lyčiai neutralūs – būtų vertinami rimtai, o ne kaip „žaislai“.

Taigi moterų diskriminacijos dėl lyties patirtys ypač ryškios ir dažnos stereotipiškai „vyriškuose“ kultūros sektoriuose ar pozicijose, tokiose kaip teatras, architektūra ir dizainas. Dažniausiai moterų diskriminacija pasireiškia kitokiu, mažiau rimtu požiūriu į menininkę, mažesne pagarba ir išankstiniu seksistiniu moters kūrėjos kompetencijos nuvertinimu.

3 KOKYBINIO TYRIMO REKOMENDACIJOS

Tikslinių grupių diskusijų dalyvių buvo paprašyta pagalvoti ir pasiūlyti būdų, kaip būtų galima siekti didesnės lyčių lygybės kultūros ir kūrybinių industrijų sektoriuje. Šioje dalyje pateikiamos pagrindinės diskusijų dalyvių pasiūlytos rekomendacijos:

1. Organizuoti specialius mokymus ir edukacines sistemas LKT tarybos nariams ir ekspertams apie diskriminacijos dėl lyties problemą kultūros sektoriuje ir skatinti j ją atsižvelgti vertinant projektus. Pvz., buvo pasiūlyta įsivesti kriterijų, kuris padėtų vertinti, ar projekto komanda yra „pakankamai moteriška“.
2. LKT turėtų viešai skelbti ekspertų lyčių ir amžiaus statistiką ir siekti šių aspektų pusiausvyros.
3. Mentorstės ir mokymų programomis ugdyti moterų verslumo ir vadybos įgūdžius, kad jos pačios galėtų būti labiau nepriklausomos ir steigti savo verslus kūrybinių industrijų sektoriuje (pvz., architektūros agentūras ir pan.).
4. LKT finansavimo priemonėmis skatinti lyčių stereotipų laužymą, moterų kūrėjų veiklą, jų viešinimą ir projektus feminizmo temomis. Kaip geroji praktika buvo paminėta Europos Tarybos įsteigtas nepriklausomo kino paramos fondas *Eurimages*, kuris siekė, kad iki 2020-ųjų metų 50 % *Eurimages* finansuotų projektų būtų kuriami moterų režisierių. Taip pat siekiama, kad moterims atitektų pusė viso *Eurimages* skirstomo finansavimo. Jie atvirai paskelbė, kad tai pozityvi diskriminacija, tačiau ją taikys, kol finansuoti bent pusę kino projektų, kurių pagrindinės kūrėjos būtų moterys, taps norma.
5. Skelbti, viešinti kiekybinius ir kokybinius duomenis apie moterų ir vyrų kūrėjų nelygybę (ypač aktualūs duomenys apie pajamų nelygybę). Taip pat siūloma viešinti standartinius arba vidutinius meno rinkos atlyginimus skirtingų meno profesijų atveju, kad padėtų tiek moterims kūrėjoms, tiek jaunesiems menininkams orientuotis meno rinkos kainose.
6. Skatinti sistemingas diskusijas lyčių lygybės kultūroje klausimu.
7. Skatinti aukštąsias menų kryptių mokyklas įdarbinti daugiau moterų dėstytojų, ypač katedrose, kuriose dominuoja vyrai (pvz., dizaino ar skulptūros katedrose).
8. Didinti menininkų ir jų kūrybos atvirumą, naujus matymo būdus, įskaitant ir lyčių lygybės klausimu, kuriant daugiau priemonių jiems atlikti stažuotes ar kursus užsienio valstybėse.
9. Pradėti mokyti apie lyčių lygybę ir laužyti lyčių stereotipus ankstyvojo vaikų ir vidurinio švietimo įstaigose.
10. Didinti įvairaus pobūdžio paramą vaikų ir pagyvenusių giminaičių priežiūros įsipareigojimus turintiems menininkams.
11. Sukurti daugiau erdvių moterims kalbėtis su kitomis moterimis ir jas šviesti apie tai, kaip kalbėti apie pinigus, įvertinimą, kaip „už save pastovėti“, kai tarsi be priežasties negauni finansavimo. Trumpai tariant, reikia palaikymo sistemų moterims kūrėjoms.
12. Tobulinti ir efektyviai vykdyti meno kryptių aukštųjų mokyklų bei valstybinių kultūros įstaigų vadovų rotaciją, mat tikimasi, kad nauji kultūros vadybininkai būtų ryžtingesni įgyvendindami lyčių lygybės principus kultūros organizacijose. Be to, tinkamai vykdoma vadovų rotacija užtikrintų daugiau galimybių moterims kandidatėms tapti vadovėmis. Diskusijų dalyviai nurodė kultūros įstaigų vadovų rotacijos spragą, kai iki tol buvusios vadovų kadencijos „nusinulino“ ir jų skaičiavimas prasidėjo iš naujo. Diskusijų dalyviai išvelgė riziką, kad, pasinaudodami galimybe vadovo pareigas eiti dvi kadencijas iš eilės, kai kurie dabartiniai meno įstaigų vadovai galės vadovauti tai pačiai įstaigai dar aštuonerius metus.

Šiuolaikinio muzikos teatro savaitė, Rugilės Barzdžiukaitės opera „Geros dienos!“, 2022 m.
Prodiuserinė kompanija „Operomanija“
Nuotrauka: Modestas Endriuška

Tarptautinis scenos menų festivalis „ConTempo“, trupės „Fheel Concept“ kūrinys „Laikykis“, 2022 m.
Nuotrauka: „Fheel Concept“

13-oji Kauno Bienalė „Once Upon Another Time... gyveno jie jau kitaip“,
Linos Lapelytės vaizdo instaliacija „Kas nutinka žuviui po mirties?“, 2022 m.
Nuotrauka: Matynas Plepys

Tarptautinis scenos menų festivalis „ConTempo“, trupės „Rhizome“ akrobatinis pasirodymas „Spiralė“, 2022 m.
Nuotrauka: Martynas Plepys

IS VA DOS

Jaunimo teatro festivalis „Išeities taškas“,
A. Mozūraičio ir C. A. Bibiano šokio spektaklis
„Pakankamas atstumas“, 2022 m.
Nuotrauka: Karolina Latvytė Bibiano

4 TYRIMO IŠVADOS IR REKOMENDACIJOS

TYRIMO IŠVADOS

Nuo 2018 metų lyčių lygybė yra tapusi vienu iš svarbiausių Europos Sąjungos politikos prioritetų visose politikos sferose, tarp jų ir kultūros politikoje. Todėl Europos Sąjunga aktyviai siekia lyčių lygybės kultūros sektoriuje įvairiomis formomis: formaliais politiniais įsipareigojimais, finansiniais mechanizmais ir tyrimais. Lietuva yra pasirašiusi ir priėmusi UNESCO konvenciją dėl kultūros raiškos įvairovės apsaugos ir skatinimo, Europos Sąjungos pagrindinių teisių chartiją, sutartis, darbo planus ir išvadas dėl lyčių lygybės kultūros srityje. Tad Lietuva bent formaliai yra įsipareigojusi siekti lyčių lygybės visuomenės ir politikos sferose, taigi ir kultūros srityje. Vis dėlto kultūros politikos formavimo ir įgyvendinimo dokumentuose lyčių lygybės tikslas yra kone visai neaptinkamas.

Šį tyrimą būtų galima matyti kaip tam tikrą Lietuvos kultūros tarybos iniciatyvą dr. Rusnės Kregždaitės ir dr. Erikos Goldevskos atliktos studijos „Menininkų socialinės ir kūrybinės būklės vertinimas“ tęsinį. Žinant pagal lytį atskirtų duomenų trūkumo problemą ir gilinantis į „Menininkų socialinės ir kūrybinės būklės vertinimą“, kilo mintis išanalizuoti pastarojo tyrimo surinktus duomenis per lyčių lygybės prizmę. Giliau analizuojant lyčių lygybės aspektus tarp menininkų Lietuvoje atliktos tikslinių grupių diskusijos. Taip pat buvo papildomai analizuoti LKT finansavimo statistikos, nacionalinių įstaigų vadovų, nacionalinių apdovanojimų duomenys ir kt.

Dėl ekonominės moterų ir vyrų kūrėjų būklės analizė parodė, kad vidutiniškai 1,4 karto daugiau vyrų menininkų (42,30 %) nei moterų kūrėjų (30,51 %) uždirba aukštesnes nei 901 euro pajamas, tačiau pajamų kategorijoje daugiau nei 1 201 euro vyrų dalis yra 2,1 karto didesnė nei moterų (23,43 % vyrų ir 11,07 % moterų). Moterų menininkų tikslinės grupės diskusijos metu vienas iš pagrindinių veiksmų, lemiančių moterų ir vyrų kūrėjų pajamų atotrūkį, buvo nurodytas moterų savivertės klausimas. Diskusijos dalyvės teigė, kad visuomenės ir lyčių stereotipų veikiamos moterys mažiau savimi pasitiki ir turi mažesnę savivertę nei vyrai. Kadangi vyrai paprastai turi daugiau

pasitikėjimo savimi ar geriau vertina savo atliekamą darbą, jie paprasčiausiai nesutinka dirbti už mažesnę atlygį, kai moterims mažesnis uždarbis atrodo priimtinas.

Pasaulyje regima tendencija, kai moterų ir vyrų pajamų atskirtis didėja vyresnio darbingo amžiaus grupėse. Kaip parodė tyrimo analizė, didžiausia moterų ir vyrų pajamų atskirtis išryškėja 35–44 ir 45–54 metų amžiaus grupėse, tačiau taip pat išlieka aukšta 55–64 m. amžiaus kategorijoje. Pvz., 35–44 m. amžiaus grupėje daugiau nei 901 eurą uždirbančių vyrų yra dvigubai daugiau nei moterų (atitinkamai 64,21 % ir 30,71 %), 45–54 m. amžiaus kategorijoje šis skirtumas yra 1,8 karto (atitinkamai 48,57 % vyrų ir 27,1 % moterų), o 55–64 m. sulaukusių ir tokias pajamas gaunančių vyrų kūrėjų yra 1,7 kartus daugiau nei moterų (atitinkamai 44,25 % ir 26,09 %). Taigi šitie duomenys atspindi pasaulines tendencijas, kai moterų ir vyrų pajamų nelygybė didėja vyresnėse darbingo amžiaus grupėse.

Moterų ir vyrų pajamų skirtumus vyresnėse darbingo amžiaus grupėse galbūt lemia lyčių stereotipai ir netolygus vaikų rūpybos pasidalijimas šeimoje moterų nenaudai. Vis dėlto tiek moterų, tiek vyrų tikslinių grupių diskusijose išryškėjo kultūros sektoriui ypač opi problema – kultūros bendruomenėje įsigalėjusi prielaida, kad menininkė ar menininkas yra nepriklausoma, „autonomiška“ asmenybė be šeimyninių įsipareigojimų. Ši prielaida kyla iš stereotipo, kad kūrėjo profesijos yra kone neįmanoma suderinti su vaikų auginimu. Taigi, faktas, kad dažniausiai kultūros įstaigų ar renginių vadybininkai nepagalvoja, jog kūrėjai turi šeimas, dėl kultūrinio darbo specifikos kelia menininkams papildomų finansinių iššūkių.

Norint išsiaiškinti, ar skiriasi emocinė vyrų ir moterų kūrėjų būklė, tyrimas analizavo respondentų atsakymus į klausimus apie darbinėje aplinkoje galimai patiriamą diskriminaciją, patyčias, konfliktus ir streso lygį. Su teiginiu „Darbinėje aplinkoje esu patyręs /-usi diskriminacijos dėl lyties, amžiaus ir kt.“ (visiškai) sutinka vidutiniškai 2,2 karto daugiau moterų nei vyrų (atitinkamai 18,75 % ir 8,48 %). Daugelį per moterų ir vyrų tikslinių grupių diskusijas pasidalintų diskriminacijos patirčių vienija jausmas, kad su moterimis menininkėmis yra elgiamasi kitaip nei su vyrais kūrėjais ir tai, kad viešojoje erdvėje moterys kūrėjos turi nuolat kovoti, kad „užsitarnautų vardą“ ir gautų panašų pripažinimą kaip vyrai. Vyrai kūrėjai teigė patys matantys, kad būti moterimi kūrėja yra gerokai sudėtingiau nei vyrų menininku. Diskusijos dalyviai diskutavo apie visuomenėje vyraujančią stereotipą, kad moterys gali būti meno projektų vadovės, jos gali rašyti meno istoriją, tačiau meną kuria vyrai.

Su teiginiu „Darbinėje aplinkoje esu patyręs /-usi seksualinį priekabiavimą“ vidutiniškai sutinka 6,85 % moterų, o tai yra 5,9 karto daugiau nei vyrų (1,17 %). Teatro srityje net 12,28 % moterų (visiškai) sutiko su teiginiu dėl patirto seksualinio priekabiavimo, tokių moterų muzikos industrijoje – 9,38 %, architektūros srityje – 7,69 % moterų, o dizainerių moterų – 5 %, kai šiose keturiose srityse buvo 0 % vyrų, (visiškai) sutinkančių su aptariamu teiginiu. Tarpdisciplininio meno srityje tiek vyrų, tiek moterų dalys, (visiškai) sutikusios su šiuo teiginiu, yra didžiausios iš visų sričių. Vis dėlto šioje srityje 2,2 karto daugiau moterų nei vyrų (visiškai) sutinka su minėtu teiginiu (atitinkamai 15,79 % ir 7,14 %).

Jei lygintume su vyrais, vidutiniškai kone dvigubai daugiau moterų yra linkusios (visiškai) sutikti su teiginiu, kad patiria patyčių darbinėje aplinkoje (7,31 % vyrų ir 14,88 % moterų). Teatro srityje patyčių patiriančių moterų ir vyrų yra daugiausia iš visų meno sričių, tačiau vis dėlto su teiginiu (visiškai) sutinka 2,4 karto daugiau moterų nei vyrų (atitinkamai 36,84 % ir 15,38 %). Tuo tarpu su teiginiu „Mano darbinėje / kūrybinėje aplinkoje būna daug konfliktų“ (visiškai) vidutiniškai sutinka 1,5 karto daugiau moterų nei vyrų (atitinkamai 14,58 % ir 9,94 %). Daugiausia konfliktų patiriama teatro srityje, kurioje net 43,86 % moterų (visiškai) sutinka su šiuo teiginiu, o tai yra 2,1 karto daugiau nei vyrų (21,15 %).

Vertindami pagal vadovaujamas pozicijas (nacionalinių įstaigų vadovus pagal lytį arba LKT finansuotų projektų vadovus pagal lytį), galime konstatuoti, kad lyčių nelygybės moterų atžvilgiu nėra. Tačiau priešinga situacija fiksuojama analizuojant nacionalinės kultūros ir meno premijų apdovanojimus. Per nagrinėtų 33 m. laikotarpį moterys apdovanojimų gavo 3,5 karto mažiau nei vyrai. Tai patvirtina ir tikslinėse diskusijose išsakytą mintį, kad moterys visgi yra dažniau suvokiamos kaip kritikės ar vadybininkės, o vyrai – kaip kūrėjai.

Pagrindinė išvada: Apibendrinant šį tyrimą galima teigti, kad kultūros ir kūrybinių industrijų sektoriuje egzistuoja lyčių nelygybės problema, pasireiškianti kaip nelygi vyrų ir moterų kūrėjų ekonominė bei emocinė būklė. Kitaip tariant, vidutiniškai vyrų ekonominė ir emocinė būklė yra geresnė nei moterų kūrėjų. Be to, vyrų kūryba yra dažniau įvertinama nei moterų, o tai taip pat prisideda prie didesnės emocinės ir ekonominės atskirties tarp vyrų ir moterų.

TYRIMO REKOMENDACIJOS

- Integruoti lyčių lygybės siekį (Jungtinių Tautų *Darna*us vystymosi darbotvarkės 2030 penktąjį darnaus vystymosi tikslą) į pagrindinius Lietuvos kultūros politikos formavimo ir įgyvendinimo dokumentus, tokius kaip Lietuvos kultūros politikos strategija, Lietuvos kultūros tarybos gairės ir Lietuvos kino centro nuostatai. Svarbu pabrėžti, kad vien pasyvios pozicijos ir lyčiai neutralių antidiskriminacinių nuostatų nepakanka, nes lyčių stereotipai turi didelį istorinį krūvį ir tebedaro svarbią įtaką visuomenei bei jos patriarchalinei struktūrai. Todėl lyčių lygybės siekis turi būti integruojamas proaktyviai. Kultūros politiką formuojančiuose ir įgyvendinančiuose dokumentuose nurodyti svarbiausi tikslai siekiant didesnės lyčių lygybės kultūros sektoriuje galėtų būti tokie:
 - stiprinti lygias lyčių galimybes dirbti kultūros ir kūrybinių industrijų sektoriuje užtikrinant vienodą atlygį moterims ir vyrams už vienodo lygio ar vertės darbą, užtikrinant darbo ir asmeninio gyvenimo pusiausvyrą bei taikant specialiąsias priemones;
 - padėti rūpybos įsipareigojimus turintiems kultūros darbuotojams ir kūrėjams;
 - nors šiuo metu užtikrinamos pakankamai lygios moterų ir vyrų galimybės į finansavimą kultūros sektoriuje, svarbu ir toliau vykdyti stebėseną;
 - siekti lyčių lygybės kultūros įstaigų vadovų ir apdovanojimų srityse, ekspertų grupėse;
 - didinti moterų kūrėjų matomumą;
 - skatinti pagal lytis atskirtų duomenų rinkimą, analizę ir viešinimą bei lyčių lygybės kultūros sektoriuje tyrimus.
- Lietuvos kultūros ministerija galėtų įvesti reikalavimą viešąjį finansavimą gaunančioms kultūros įstaigoms sukurti ir įtvirtinti proaktyvias lyčių lygybės nuostatas.
- Remiantis Ispanijos ir Prancūzijos pavyzdžiais, įsteigti lyčių lygybės kultūros ir kūrybinėse industrijuose stebėtojo (angl. *observer*) poziciją Lietuvos kultūros tarybos Stebėsenos ir analizės skyriuje. Šio stebėtojo pareigos būtų:

- a. užtikrinti, kad visi LKT gaunami ir generuojami duomenys būtų atskirti pagal lytį;
- b. sukurti rodiklius ir taikyti priemones reguliariai rinkti, stebėti, analizuoti ir viešinti duomenis apie lyčių lygybę kultūroje;
- c. teikti metines ataskaitas apie lyčių lygybės padėtį kultūros sektoriuje;
- d. nustatyti lyčių nelygybės kultūroje apraiškas ir pasiūlyti korekcines priemones nelygybių apraiškoms šalinti;
- e. konsultuoti kultūros įstaigas, kaip efektyviausiai integruoti lyčių lygybės principą jų veikloje;
- f. bendradarbiauti su Lygių galimybių kontrolieriaus tarnyba renkant ir dalijantis duomenimis apie seksualinio priekabiavimo problemą kultūros sektoriuje.

Galimi rodikliai, kuriuos lyčių lygybės kultūros ir kūrybinėse industrijose stebėtojas galėtų rinkti ir analizuoti, galėtų būtų įkvėpti kriterijų, pasiūlytų šio tyrimo ketvirtame bei penktame rekomendacijų punktuose bei 3-iajame priede. Pastarasis pateikia į lietuvių kalbą išverstus Europos Tarybos Ministrų komiteto rekomenduojamus stebėsenos metodus ir veiklos rezultatų rodiklius. Nors jie skirti audiovizualinių industrijų sektoriui, būtų galima juos pritaikyti kitiems kultūros sektoriams.

4. Lietuvos kultūros taryba, Lietuvos kino centras, Lietuvos kultūros institutas bei Lietuvos Respublikos kultūros ministerija turėtų prašyti viešąjį finansavimą gaunančių kultūros įstaigų reguliariai teikti ir viešai publikuoti pagal lytį atskirtus duomenis apie lyčių lygybę jų organizacijose. Šie duomenys galėtų būtų įtraukti į metines įmonių veiklos ar projektų įgyvendinimo ataskaitas kaip įmonių socialinės atsakomybės (angl. *corporate social responsibility*) dalis. Siūlytini rodikliai:
 - a. Vadovaujančios ir sprendimus priimančios pozicijos pagal lytį:
 - ▶ Valdybos sudėtis;
 - ▶ Vadovaujančios ir vadybinės pozicijos;
 - b. Atlyginimai pagal lytį;
 - c. Moterų kūrėjų reprezentavimas kultūros organizacijų veikloje:

- ▶ Pvz., muziejai ir galerijos galėtų teikti statistiką apie tai, kokia dalis kūrinių muziejų saugomose kolekcijose yra sukurta moterų kūrėjų bei kokia dalis kūrinių, rodomų nuolatinėse ir laikinose parodose, bei kokia dalis naujai įsigyjamų kūrinių yra moterų menininkių; taip pat muziejai ir galerijos galėtų pateikti duomenų apie vyrų ir moterų parodų matomumą Lietuvos ir tarptautinėje žiniasklaidoje;
- ▶ Scenos ir audiovizualiniai menai bei festivaliai galėtų teikti duomenis apie tai, kokia dalis atliekamų kūrinių yra sukurta moterų arba kokia moterų dalis užima pagrindines kūrybines pozicijas (pvz., kokia dalis muzikantų, pagrindinių aktorių, režisierių, prodiuserių, scenarijaus autorių ir pan. yra moterys).

5. Remiantis tokiomis teigiamomis praktikomis kaip Europos Tarybos įsteigtas kultūros paramos fondas *Eurimages*, finansavimą Lietuvos kultūros sektoriui skiriančios įstaigos galėtų sudaryti kultūros projektų lyčių lygybės indeksą ar rodiklį, kuris parodytų, kiek projektas prisideda prie lyčių lygybės užtikrinimo. Šis rodiklis būtų pridėdamas prie bendro projektų vertinimo balo. Susiejant lyčių lygybės kultūroje siekį su finansine paskata, būtų galima tikėtis greitesnio ir efektyvesnio lyčių lygybės principo kultūros sektoriuje įgyvendinimo. Projekto lyčių lygybės rodiklį galėtų sudaryti tokie kriterijai:

- a. Lygus moterų ir vyrų kūrėjų atlyginimas už tos pačios vertės darbą;
- b. Turinio kūryba:
 - ▶ Pagrindinių projekto turinio kūrėjų pasiskirstymas pagal lytį;
 - ▶ Kitų projekto turinio kūrėjų pasiskirstymas pagal lytį (jei taikytina);
 - ▶ Projekto turinio atlikėjų pasiskirstymas pagal lytį (jei taikytina);
 - ▶ Techninio personalo pasiskirstymas pagal lytį (jei taikytina).

Šie duomenys padėtų finansavimą skiriančioms įstaigoms nustatyti pažangą siekiant tolygaus finansavimo kultūrai paskirstymo.

6. Kadangi lyčių stereotipai turi didelį istorinį krūvį ir tebedaro svarbią įtaką visuomenei bei jos patriarhalinei struktūrai, proaktyviai siekdamos didesnės lyčių lygybės finansavimą kultūros sektoriui skiriančios įstaigos galėtų skatinti feministinių temų svarstymą kultūros projektuose skirdamos papildomų balų už feministines ar lyčių lygybę propaguojančias temas kultūros projektų vertinimuose.
7. Finansavimą kultūros sektoriui skiriančios organizacijos turėtų siekti, kad jų ekspertų vertinimo komisijos būtų sudarytos pagal lyčių lygybės principą, t. y. siekti, kad ekspertų komisijose moterų ir vyrų pasiskirstymas būtų lygus (šiuo metu tai įgyvendina LKT). Taip pat rekomenduojama finansavimą skiriančioms organizacijoms viešai skelbti duomenis apie ekspertų komisijų pasiskirstymą pagal lytį ir amžių.
8. Konsultuojantis su tokiomis organizacijomis kaip Lietuvos žmogaus teisių centras, Žmogaus teisių stebėjimo institutas bei Lygių galimybių kontrolieriaus tarnyba, vykdyti mokymus finansavimą skiriančių institucijų ekspertų komisijoms lyčių stereotipų ir lyčių lygybės tema, kad projektus vertinantys ekspertai galėtų savo ir kolegų vertinimuose atpažinti nesąmoningą šališkumą, kylantį iš visuomenėje įsigalėjusių lyčių stereotipų.
9. Skirti papildomų lėšų tyrimams lyčių lygybės kultūroje temomis, taip pat skirti daugiau lėšų leidiniams apie moteris kultūroje ir meno istorijoje rašyti bei versti.
10. Remiantis Prancūzijoje įgyvendinama iniciatyva „AWARE: Archives of Women Artists, Research and Exhibitions“, būtų galima pasiūlyti Lietuvoje jau esančioms ne pelno siekiančioms organizacijoms archyvuoti, indeksuoti ir skleisti informaciją apie moteris menininkes Lietuvoje. Iniciatyva galėtų būti paremta partnerystėmis su Lietuvos muziejais, universitetais ir meno tyrėjais, kurių tikslas būtų sukurti internetinį moterų menininkių katalogą. Jis būtų reguliariai papildomas naujomis moterų menininkių biografijomis, kūrinių aprašymais bei menotyriniais tyrimais. Taip pat informacijos sklaidos ir viešinimo tikslais galėtų būti organizuojami mokomieji tematiniai kursai, pamokos darželiams ir mokykloms, konferencijos, diskusijos, kuriamos tinklalaidės ir pan.
11. Norint patenkinti kūrėjų, turinčių vaikų rūpybos įsipareigojimų, poreikius, įstaigos, priimančios sprendimus dėl finansavimo kultūrai turėtų skirti lėšų galimoms ikimokyklinio ir mokyklinio amžiaus vaikų priežiūros išlaidoms padengti ir sudaryti sąlygas įtraukti tokias vaikų priežiūros išlaidas į bendras kultūros projektų sąnaudas.
12. Surengti diskusijų su vaikų rūpybos įsipareigojimų turinčiais kūrėjais bei savivaldos atstovais apie tai, kaip geriau patenkinti jų poreikius darbo valandų ir vaikų priežiūros paslaugų derinimo klausimu, t. y. ar tinkama išeitis būtų griežčiau reguliuoti darbo valandas kolektyvuose kuriamo meno atveju (pvz., remtis Skandinavijos teatrų pavyzdžiu, kur ne premjerinėmis savaitėmis teatro repeticijos vyksta nuo ryto iki 17 val.) ar pritaikyti vaikų priežiūros paslaugas prie nestandartinio menininkų darbo ritmo (pvz., sudaryti sąlygas keliose miesto vaikų priežiūros įstaigose pasiimti vaikus iš darželio ar mokyklos vėlyvą vakarą).
13. Norint kovoti su seksualinio priekabiavimo problema darbinėje aplinkoje, būtų galima sekti tokiais pavyzdžiais kaip *Centre national de la musique* (CNM) ir *Centre national du cinéma et de l'image animée* Prancūzijoje, t. y. LRKM ar LKT galėtų sukurti protokolą dėl seksualinio priekabiavimo ir seksualinio smurto, kurį kaip sutarties įsipareigojimų dalį turėtų pasirašyti valstybinį finansavimą gaunantys kultūrinių projektų organizatoriai / vykdytojai. Tam, kad įsipareigojimų būtų laikomasi, turėtų būti numatytos finansinės nuobaudos, pvz., prašymas grąžinti tam tikrą ar visą projekto finansavimo sumą, jei projekto metu būtų nustatyta seksualinio priekabiavimo ar seksualinio smurto atveju.
14. Finansavimą kultūrai skirstančios įstaigos, norėdamos prisidėti prie patyčių, seksualinio priekabiavimo bei seksualinės prievartos mažinimo teatro aplinkoje, projektų finansavimo priemonėmis (pvz., papildomais vertinimo balais) galėtų:
 - a. Skatinti didžiuosius teatrus daugiau bendradarbiauti su moterimis režisierėmis, skatinti jų matomumą didžiosiose teatro scenose;
 - b. Skatinti moterų dramaturgių kūrybą;
 - c. Skatinti teatrus ir režisierius statyti spektaklius pagal pjeses, kuriose pagrindinius vaidmenis atlieka moterys.

Taip pat sprendimus dėl finansavimo priimančios įstaigos galėtų:

- a. Įpareigoti teatrus suteikti visą informaciją ir / ar vykdyti mokymus naujiems darbuotojams apie patyčių, seksualinio priekabiavimo ir seksualinės prievartos prevenciją;
- b. Skatinti ir tarpininkauti rengiant bendradarbiavimą tarp moterų režisierių, moterų aktorių, VR (virtualios realybės) technologijos ekspertų ir specialistų, dirbančių su patyčių, seksualinio priekabiavimo ir seksualinės prievartos atvejais. Šio bendradarbiavimo metu būtų sukurti VR technologija pagrįsti mokymai, kuriuose tiek moterys, tiek vyrai įsivaizduotų, ką reiškia būti patyčių, seksualinio priekabiavimo ar prievartos auka. Tyrimai rodo, kad VR technologija pagrįsti mokymai paprastai būna efektyvesni, palyginti su tradiciniais mokymais.

15. Šio tyrimo trūkumas yra duomenų apie vadinamuosius „nubyrėjusius menininkus“ (kūrėjo profesiją pradėjusius, bet nebetęsiančius asmenis) spraga. Norint sužinoti, ar moterys kūrėjos turi didesnę tikimybę palikti kūrėjos profesiją nei vyrai menininkai, bei norint geriau suprasti šio sprendimo priežastis, būtų aktualu atlikti tyrimą šiuo klausimu. Gauti duomenys galėtų dar svariau prisidėti prie finansinės ir emocinės moterų kūrėjų būklės gerinimo.

13-oji Kauno Bienalė
„Once Upon Another Time... gyveno jie jau kitaip“,
Emilijos Škarnulytės performatyvus kūrinys
„Absolūtus datavimas“, 2022 m.
Nuotrauka: Matynas Plepys

ILIUSTRACIJŲ ŠALTINIAI

1. <http://jonuciai.blogspot.com/2014/12/lietuvos-nacionalines-kulturos-ir-meno.html>
2. <http://nyksčiai.lt/dar-karta-avertintas-radytojas-valdas-papievis>
3. <http://tvmuzos.blogspot.com/2011/08/rolandas-kazlas-apie-save-aktoriaus.html>
4. <http://www.menoparkas.lt/35727/menininkai/jonas-gasiunas.html/biografija>
5. <http://www.mmcentras.lt/authors/algirdas-steponavicius/70561>
6. <http://www.mmcentras.lt/autoriai/aleksandras-macijauskas/577>
7. <http://www.mmcentras.lt/autoriai/arvydas-kazdailis/78534>
8. <http://www.mmcentras.lt/autoriai/nomeda-ir-gediminas-urbonai/416>
9. <http://www.mmcentras.lt/autoriai/povilas-ricardas-vaitiekunas/516>
10. <http://www.mmcentras.lt/autoriai/sarunas-sauka/497>
11. <http://www.mmcentras.lt/autoriai/vytautas-balcytis/444>
12. <http://www.saltiniai.info/index/details/1228>
13. <http://www.saltiniai.info/index/details/1282>
14. <http://www.traku-zeme.lt/wp-content/uploads/2016/12/aLBERTAS-%C5%BEOSTAUTAS.jpg>
15. <https://8diena.lt/2019/06/27/antanas-sutkus-vertinu-fotografija-pagal-skverbimasi-i-zmogaus-siela/>
16. <https://alkas.lt/2020/12/03/legendiniam-vladui-dremai-110/>
17. <https://balcytis.com/about/>
18. <https://cineuropa.org/en/interview/307560/>
19. <https://english.lithuanianculture.lt/lithuanian-culture-guide/illustrators/2015/07/13/rimvydas-kepezinskas/>
20. <https://jurgagraf.com/SERIES/Masters%20of%20Photography>
21. <https://kauno.diena.lt/naujienos/laisvalaikis-ir-kultura/kultura/mire-vienas-zinomiausiu-lietuvos-kino-operatoriu-j-gricius-1009481>
22. <https://kauno.diena.lt/naujienos/vilnius/miesto-pulsas/vda-skandalas-tesiasi-apkaltintas-dar-vienas-nacionalines-premijos-laureatas-849023>
23. https://kaunoziņas.lt/naujienos/skaitytoju-klubo-susitikimas-su-alfonsu-andriuskeviciumi_54089.html
24. <https://kdt.lt/komanda/paukste-vytautas/>
25. <https://leliuvezimoteatras.lt/teatras/kurejai/rezisierius-vitalijus-mazuras.html>
26. <https://literaturairmenas.lt/atmintis/ginte-bidlaugudokas>
27. <https://literaturairmenas.lt/publicistika/petras-dirgela>
28. <https://lithuanianculture.lt/lietuvos-kulturos-gidas/2020/10/27/marius-ivaskevicius/>
29. <https://lithuanianculture.lt/lietuvos-kulturos-gidas/2021/01/06/vytautas-martinkus/>
30. <https://lmta.lt/lt/darbuotojas/saulius-sondeckis-1928-2016/>
31. https://lt.wikipedia.org/wiki/%C4%8Ciurlionio_kvartetas#/media/Vaizdas:Ciurlionio_kvartetas_2013-06-15.jpg
32. https://lt.wikipedia.org/wiki/%C5%A0ar%C5%ABnas_Bartas#/media/Vaizdas:OIFF_2015-07-18_212746_-_%C5%A0ar%C5%ABnas_Bartas.jpg
33. https://lt.wikipedia.org/wiki/K%C4%99stutis_Navakas
34. https://lt.wikipedia.org/wiki/R%C5%ABta_Rikter%C4%97
35. https://lt.wikipedia.org/wiki/Zbignevas_Ibelgauptas#/media/Vaizdas:Zbignevas_ibelhauptas.jpg
36. <https://m.kauno.diena.lt/naujienos/kaunas/menas-ir-pramogos/r-staliliunaite-tarsi-pasusvio-guoba-santurikieta-kaitri-796564>
37. <https://m.kauno.diena.lt/zymes/vladimiras-tarasovas-0>
38. <https://m.klaipeda.diena.lt/naujienos/laisvalaikis-ir-kultura/kultura/netektis-mire-poetas-vytautas-pbloze-789697>
39. <https://menonisa.lt/en/menininkai/ruta-katiliute-en/>
40. <https://music.metason.net/artistinfo?name=Leopoldas%20Digrys>

41. <https://muzikosantena.lt/2019/05/21/muzikologo-scenarenumaldomas-zingeidumas-etnomuzikologe-daiva-vyciniene/>
42. <https://naujienos.vu.lt/tag/marijus-arvydas-sliogeris/>
43. <https://paneveziokrastas.pavb.lt/panevezio-sloves-aleja-zymiausieji-krastieciai/banionis-donatas/>
44. <https://paneveziokrastas.pavb.lt/personalija/milunus-eugenijus-viktoras/>
45. <https://paninfo.lt/fotomenininkas-algimantas-aleksandravicius-panevezio-miestui-padovanojo-100-portretu-kolekcija/>
46. <https://rasytojai.lt/jonas-juskaitis-1933-2019/>
47. <https://rasytojai.lt/mire-rasytojas-ichokas-meras/>
48. <https://rasytojai.lt/rasytojai/kondrotas-saulius-tomas/>
49. <https://rasytojai.lt/rasytojai/skucaite-ramute/>
50. <https://sa.lt/tarp-siulomu-lietuvos-kulturos-tarybos-nariu-architektas-rolandas-palekas/>
51. https://sekunde.lt/leidinys/old_turiny/nufilmuoti-nuotaika/
52. <https://sekunde.lt/leidinys/sekunde/puipiskoji-tylos-puse/algimantas-puipa-1/>
53. <https://teatrosajunga.lt/naujienos/kur-pazvelgsi-tendarius-meskauskas/>
54. <https://ve.lt/naujienos/visuomene/in-memoriam/mire-zymus-lituanistas-donatas-sauka-1351732>
55. <https://vilniausgalerija.lt/produktas/mikalojus-vilutis-demingro-klaida/>
56. <https://vmt.lt/team/tuminas-rimas/>
57. <https://www.15min.lt/kultura/naujiena/asmenybe/agnenarusyte-nesibaigianciu-kovu-metai-285-1621484>
58. <https://www.15min.lt/kultura/naujiena/asmenybe/mire-skulptorius-vladas-vildziunas-285-381296>
59. <https://www.15min.lt/kultura/naujiena/asmenybe/nacionalines-premijos-laureatas-gytis-luksas-visimano-filmai-yra-apie-mane-285-746938>
60. <https://www.15min.lt/kultura/naujiena/asmenybe/stasys-eidrigevicius-kodel-nedega-vagies-kepure-285-1571944>
61. <https://www.15min.lt/kultura/naujiena/asmenybe/zymus-violoncelininkas-ir-dirigentas-davidas-geringas-svencia-75-gimtadieni-285-1542302>
62. <https://www.15min.lt/kultura/naujiena/kinas/po-lietuva-keliaus-rezisieriaus-almanto-grikevicius-filmu-programa-4-713027>
63. <https://www.15min.lt/kultura/naujiena/literatura/juozas-erlickas-jei-kas-laukia-kad-as-pasibaigsiu-tai-to-dar-nesulauks-286-1013688>
64. <https://www.15min.lt/kultura/naujiena/literatura/justinas-marcinkevicius-koki-ji-prisimename-286-926790>
65. <https://www.15min.lt/kultura/naujiena/literatura/poetas-aidas-marcenas-nustebimas-yra-tas-narkotikas-del-kurio-rasomi-eilerasciai-286-1240174>
66. <https://www.15min.lt/kultura/naujiena/literatura/poetas-kornelijus-platelis-geras-eilerastis-savo-visuma-turi-buti-metafora-286-1454572>
67. <https://www.15min.lt/kultura/naujiena/literatura/viktorija-daujotyte-salomeja-neris-isdave-pati-save-286-978042>
68. <https://www.15min.lt/kultura/naujiena/naujienos/vilniaus-gaono-zydu-istorijos-muziejaus-tolerancijos-centro-salei-suteiktas-kompozitoriaus-anatolijaus-senderovo-vardas-1104-1409420>
69. <https://www.15min.lt/kultura/naujiena/teatras/pasakojimo-autoriu-vaadinantis-valentinas-masalskis-bachas-man-per-grazus-283-1376876>
70. <https://www.15min.lt/kultura/naujiena/teatras/saule-jura-ir-kiti-nacionaliniai-paveiksiai-283-1357252>
71. <https://www.15min.lt/kultura/naujiena/vizualieji-menai/dailetyrininke-nijole-luksionyte-isydeta-anapilin-929-470204>
72. <https://www.15min.lt/kultura/naujiena/vizualieji-menai/dainius-liskevicius-pagaliau-kuriny-pasieke-adresata-929-1521020>
73. <https://www.15min.lt/kultura/naujiena/vizualieji-menai/svajone-ir-paulius-stanikai-apie-vilniaus-meno-mafjarutina-ir-pavasari-929-793530>
74. <https://www.15min.lt/naujiena/aktualu/interviu/is-kulturos-savaites-archyvu-aktorius-laimonas-noreikar-esu-kvailys-jei-jauciuosi-laimingas-599-361736>
75. https://www.15min.lt/naujiena/kultura/asmenybe/muzikologas-a-ambrazas-dirbant-svarbiausia-islaiyti-savikritiskuma-285-569379?utm_source=rssfeed_default&utm_medium=rss&utm_campaign=rssfeed

76. <https://www.15min.lt/nuotrauka/5749502>
77. <https://www.15min.lt/tema/antanas-gailius-10042>
78. <https://www.15min.lt/tema/deimantas-narkevicius-10470>
79. <https://www.15min.lt/tema/kestutis-nastopka-29702>
80. <https://www.15min.lt/tema/ksenija-jarosevaite-8242>
81. <https://www.15min.lt/tema/marcelijus-martinaitis-3868>
82. <https://www.15min.lt/tema/lele-savickenko-6948>
83. <https://www.15min.lt/tema/sigitas-parulskis-6856>
84. <https://www.15min.lt/vardai/naujiena/muzika/asmik-grigorian-staigmena-netiketas-pasirodymas-palangoje-1054-1644000>
85. <https://www.7md.lt/muzika/2017-12-08/Muzika-kuriskamba-kalba-gyvena>
86. <https://www.7md.lt/muzika/2019-02-22/Maestro-Jona-Aleksa-prisimenant>
87. <https://www.anyksta.lt/lietuviai-keramikos-nemyli/>
88. <https://www.br-klassik.de/aktuell/news-kritik/mirga-grazynte-tyla-dirigentin-frauen-weltfrauentag-100.html>
89. <https://www.delfi.lt/kultura/naujienos/65-meti-minintis-vytautas-anuzis-supranti-kad-sios-dienos-savijautarytoj-atrodys-kaip-tuscia-iliuzija.d?id=87153975>
90. <https://www.delfi.lt/kultura/naujienos/aktore-regina-saltenyte-is-tikro-ne-tusciai-gyventa.d?id=85946947>
91. <https://www.delfi.lt/kultura/naujienos/arunas-matelis-stebuklas-kad-islikome-giro-ditalia-lenktynese-ir-jose-filmavome.d?id=77265375>
92. <https://www.delfi.lt/kultura/naujienos/eimuntas-nekrosius-gamta-labai-teisingai-sutvarke-sita-pasauli.d?id=79646853>
93. <https://www.delfi.lt/kultura/naujienos/galerijoje-tema-nauja-paroda-fotomenininkas-remigijus-treigys-atskleis-nematoma-vilniaus-miesto-puse.d?id=87807703>
94. <https://www.delfi.lt/kultura/naujienos/jurate-onaityte-norime-artumo-bet-daznai-kankiname-vienas-kita-ribodami-laisve.d?id=85141307>
95. <https://www.delfi.lt/kultura/naujienos/kestutis-grigaliunas-svencia-65-meti.d?id=89392955>
96. <https://www.delfi.lt/kultura/naujienos/lnobt-premjeroje-ziurovai-isyvs-tevo-ir-sunaus-jacovskiu-kurta-scenografija.d?id=88527043>
97. <https://www.delfi.lt/kultura/naujienos/mire-dailininkas-lietuvos-nacionalines-kulturos-ir-meno-premijos-laureatas-linas-leonas-katinas.d?id=86081497>
98. <https://www.delfi.lt/kultura/naujienos/mire-lietuvos-fotografijos-legenda-romualdas-rakauskas.d?id=88199051>
99. <https://www.delfi.lt/kultura/naujienos/romualdas-pozerskis-labai-megstu-ekstremalius-pojucius.d?id=68162276>
100. <https://www.delfi.lt/kultura/naujienos/saksofonininkas-petras-vysniauskas-matau-didele-prasme-dirbti-valstybei.d?id=84670397>
101. <https://www.delfi.lt/kultura/naujienos/soliste-a-kriksciunaite-gyvenimas-su-muzika-yra-tiesiog-geresnis.d?id=73136330>
102. <https://www.delfi.lt/kultura/naujienos/su-nauja-jega-i-jubliejini-vilnius-mama-jazz-grizta-vladimiras-cekasinas.d?id=88013089>
103. <https://www.delfi.lt/kultura/naujienos/tarp-nacionaliniu-premiju-laureatu-rezisierius-azebriunas-europarlamentaras-vlandsbergis.d?id=52257313>
104. <https://www.delfi.lt/multimedija/dainu-svente/veronika-povilioniene-anksciau-atvaziuoti-i-vilniu-reiske-ir-didelius-kastus-ir-didele-prabanga.d?id=76823699>
105. <https://www.delfi.lt/news/daily/lithuania/mire-lietuvos-nacionalines-kulturos-ir-meno-premijos-laureate-m-matusakaite.d?id=71651834>
106. <https://www.delfi.lt/news/daily/lithuania/prasideda-atsisveikinimas-su-virgilijumi-noreika.d?id=77328963>
107. <https://www.delfi.lt/temos/saulius-saltenis>
108. <https://www.delfi.lt/veidai/muzika/po-sudetingo-gydymo-atsitieses-kostas-smoriginas-grizta-nesigailiu-ne-dienos-net-jaunystes-kvailysciu-ir-nuopoliu.d?id=82598721>
109. https://www.efoto.lt/nuotrauka/rasytojas_vladas_braziunas
110. <https://www.europeana.eu/lt/item/2021803/C160000532252>

111. <https://www.jurgagraf.com/SERIES/Masters-of-Photography/3>
112. https://www.limis.lt/paieska/perziura/-/exhibit/preview/298163626?s_id=JINBwcOxzNfEOHDL&s_ind=7872&valuable_type=EKSPONATAS
113. <https://www.lrt.lt/mediateka/irasas/2000177985/lietuvos-kronika-1997-04-jonas-strielkunas>
114. <https://www.lrt.lt/mediateka/irasas/2000187194/laikas-kulturai-rolandas-rastauskas-mane-vis-labiau-jaudina-zmogaus-sielos-grubumas>
115. <https://www.lrt.lt/naujienos/kultura/12/101445/siuloma-skirti-valstybines-pensijas-menininkams-e-v-sventickui-ir-a-seskui>
116. <https://www.lrt.lt/naujienos/kultura/12/101794/kompozitorius-vytautas-laurusas-gyvenimo-keliu-netik-su-muza>
117. <https://www.lrt.lt/naujienos/kultura/12/1081392/gintaras-varnas-igele-valdantiesiems-galbut-kultura-siems-zmonems-reiskia-tik-naisiu-vasara>
118. <https://www.lrt.lt/naujienos/kultura/12/1096507/tarptautines-siuolaikinio-meno-zvaigzdes-zilvinas-kempinas-ir-juste-janulyte-vilniuje-pristatys-bendrukuriniu-premjeras>
119. <https://www.lrt.lt/naujienos/kultura/12/1142955/kuodyte-apie-prezidento-patarejos-atsiprasyma-nustebau-kad-nepazistamas-zmogus-uzlipo-ant-scenos-ir-mane-tujino>
120. <https://www.lrt.lt/naujienos/kultura/12/1150065/nacionalines-premijos-laureate-per-30-metu-isydydome-daug-taip-pat-ir-vidutinybes-triumfa>
121. <https://www.lrt.lt/naujienos/kultura/12/1178884/rasytoja-vanda-juknaite-daiktai-ir-miestai-sureiksminti-o-zmogus-nuvertejes-iki-paskutinio-skatiko>
122. <https://www.lrt.lt/naujienos/kultura/12/1184338/birute-zilyte-steponaviciene-pasitinka-90-aji-jubilieju-pamaciusi-vaivorykste-suprato-kurs-tik-ryskiai>
123. <https://www.lrt.lt/naujienos/kultura/12/1265692/tomas-venclova-apie-gedingiausia-savo-gyvenimo-fakta-poto-breziau-riba-daugiau-tokiu-reveransu-nebus>
124. <https://www.lrt.lt/naujienos/kultura/12/1312824/90-meti-mini-nacionalines-premijos-laureatas-kazys-napaleonas-kitkauskas>
125. <https://www.lrt.lt/naujienos/kultura/12/1313194/lietuvos-operos-primadona-violeta-urmanaviciute-urmana-esu-ten-kur-man-buvo-skirta-buti>
126. <https://www.lrt.lt/naujienos/kultura/12/1336986/scenos-numyletiniui-petruui-geniusui-60-baliaus-nebus-uzstalei-ne>
127. <https://www.lrt.lt/naujienos/kultura/12/1350643/repysy-apie-kolega-valiu-tiems-laikams-sakydavo-puikias-kalbas-ypac-jei-reikejo-ka-nors-apginti-ar-uztarti>
128. <https://www.lrt.lt/naujienos/kultura/12/1407516/valentino-antanaviciaus-parodoje-visuomenes-atspindziai-ir-koronaviruso-itaka>
129. <https://www.lrt.lt/naujienos/kultura/12/1438471/kompozitorius-muzikantas-ir-mastytojas-viaceslavas-ganelinas-kai-supranti-tau-nebaisus-joks-velnias>
130. <https://www.lrt.lt/naujienos/kultura/12/1673037/dirigentas-donatas-katkus-mane-zmones-iveldavo-i-savo-asmenines-intrigas-ir-pradedavau-kovoti-uz-teisybe>
131. <https://www.lrt.lt/naujienos/kultura/12/1683033/muza-rubackyte-prisimena-savo-mama-ji-buvo-nemirtinga-gyveno-muzika-literatura-bei-grozio>
132. <https://www.lrt.lt/naujienos/lietuvoje/2/1408122/vytautas-landsbergis-kreipiasi-i-kovotojus-uz-seimakas-ta-seima-uzpuole-ir-nuo-ko-ja-reiketu-ginti>
133. <https://www.lrytas.lt/gyvenimo-budas/likimai/2022/06/20/news/regimantas-adomaitis-nebijoju-kalbeti-apie-mirti-ir-net-ja-pavaizdavo-as-kaip-tas-obuolys--23730475>
134. <https://www.lrytas.lt/kultura/daile/2015/12/10/news/nacionalines-premijos-laureatui-vamzdzio-kritika-buvo-naudinga-1272678>
135. <https://www.lrytas.lt/kultura/daile/2016/04/12/news/nacionaline-galerija-rodod-desimtmeciu-pirkinius-ir-piesta-opera-1464804>
136. <https://www.lrytas.lt/kultura/daile/2022/01/20/news/skulptoriaus-petro-mazuro-neissustas-laiskas-tarsi-neissipildziusi-svajone-nesugadinta-tikroves-22118216>
137. <https://www.lrytas.lt/kultura/kinas/2018/02/05/news/mire-talentingas-kino-operatorius-audrius-kemezys-4529502>
138. <https://www.lrytas.lt/kultura/literatura/2016/04/01/news/d-kalinauskaite-knyga-issitraukiu-tada-kainuseda-baterijos--1496315>

139. <https://www.lrytas.lt/kultura/meno-pulsas/2020/11/04/news/eidamas-65-uosius-mire-kompozitorius-faustas-latenas-16975165>
140. <https://www.lrytas.lt/kultura/meno-pulsas/2021/09/25/news/mire-nacionalines-kulturos-ir-meno-premijos-laureatas-rasytojas-ir-tapytojas-leonardas-gutauskas-20869448>
141. <https://www.lrytas.lt/kultura/scena/2018/02/08/news/teatro-elitas-aktorius-vidas-petkevicius-4565604>
142. <https://www.lrytas.lt/kultura/scena/2021/12/16/news/legendinio-spektaklio-barbora-radvilaite-jubilejui-paroda-apie-reziseriu-jona-jurasa-21764386>
143. <https://www.lrytas.lt/stilius/stiprioji-lytis/2018/02/17/news/reziserius-oskaras-korsunovas-keicia-gyvenima-nebegeria-ir-suka-i-kina-4533443>
144. <https://www.lrytas.lt/zmones/veidai-ir-vardai/2016/11/14/news/mus-junge-ledinis-juokas-jurgai-ivanauskaitei-atminti-795932>
145. <https://www.lrytas.lt/zyme/dalia-kasciunaite>
146. <https://www.lrytas.lt/zyme/leonas-strioga>
147. <https://www.lvso.lt/lt/meno-vadovas>
148. <https://www.menufaktura.lt/?m=55337&s=68011>
149. <https://www.menufaktura.lt/?m=55337&s=69708>
150. <https://www.mic.lt/en/discourses/lithuanian-music-link/no-15-october-2007-march-2008/in-memoriām-ona-narbutiene-1930-2007/>
151. <https://www.mic.lt/lt/baze/klasikine-siuolaikine/kompozitoriai/augustinas/>
152. <https://www.mic.lt/lt/baze/klasikine-siuolaikine/kompozitoriai/barkauskas/>
153. <https://www.mic.lt/lt/baze/klasikine-siuolaikine/kompozitoriai/bajoras/>
154. <https://www.mic.lt/lt/baze/klasikine-siuolaikine/kompozitoriai/janulyte/>
155. <https://www.mic.lt/lt/baze/klasikine-siuolaikine/kompozitoriai/kacinskas/>
156. <https://www.mic.lt/lt/baze/klasikine-siuolaikine/kompozitoriai/mazulis/>
157. <https://www.mic.lt/lt/baze/klasikine-siuolaikine/kompozitoriai/martinaitis/>
158. <https://www.mic.lt/lt/baze/klasikine-siuolaikine/kompozitoriai/nakas/>
159. <https://www.mic.lt/lt/baze/klasikine-siuolaikine/kompozitoriai/narbutaite/>
160. <https://www.moteris.lt/lt/veidai/g-52575-meninke-ss-tanikiene-man-juokinga-kai-zmones-isaugine-du-vaikus-jauciasi-atlike-didvyriska-poelgi-negalima-tik-jais-gyventi>
161. <https://www.muzikusajunga.lt/nariai/arturas-silale>
162. <https://www.muzikusajunga.lt/nariai/marija-audrone-vainiunaite>
163. <https://www.muzikusajunga.lt/nuotrauku-galerija/girdutis-jakaitis>
164. <https://www.passport-journal.com/jonas-mekas/>
165. <https://www.pavb.lt/2022/05/skulptoriaus-stanislovo-kuzmos-jubilejinis-atminimo-vakaras/>
166. <https://www.prienumuziejus.lt/zvirgzdas-stanislovas/>
167. <https://www.raseiniai.rvb.lt/news/891/183/Henrikas-Sablevicius/>
168. <https://www.rusudrama.lt/en/kurejai/reziseriai/vaitkus-vaitkus>
169. https://www.teatras.lt/lt/teatras/trupe/dainius_gavenonis
170. <https://www.tervidyte.com/2017/12/10/sigitas-geda-didis-poetas-gyvenimo-diletantas/>
171. <https://www.tervidyte.com/2017/12/12/donaldas-kajokas-ir-tampa-jauki-mus-menkyste/>
172. <https://www.tv3.lt/naujiena/lietuva/58-aji-gimtadieni-minintis-seimo-narys-vytautas-juozapaitis-atsidure-reanimacijos-skyriuje-n1129157>
173. <https://www.vle.lt/straipsnis/albertas-zalatorius/>
174. <https://www.vle.lt/straipsnis/algimantas-galinis/>
175. <https://www.vle.lt/straipsnis/algimantas-jonas-kuras/>
176. <https://www.vle.lt/straipsnis/algirdas-dovydenas/>
177. <https://www.vle.lt/straipsnis/algirdas-petrulis/>
178. <https://www.vle.lt/straipsnis/algirdas-vizgirda/>
179. <https://www.vle.lt/straipsnis/algirdas-zebrauskas/>
180. <https://www.vle.lt/straipsnis/antanas-a-jonynas/#gallery1>

181. <https://www.vle.lt/straipsnis/antanas-leonardas-rubsys/#gallery1>
182. <https://www.vle.lt/straipsnis/arunas-sakalauskas/>
183. <https://www.vle.lt/straipsnis/augustinas-savickas/>
184. <https://www.vle.lt/straipsnis/augustinas-vasiliauskas/>
185. <https://www.vle.lt/straipsnis/bronius-radzevicius/#gallery1-2>
186. <https://www.vle.lt/straipsnis/bronius-vaidutis-kutavicius/>
187. <https://www.vle.lt/straipsnis/dalia-mataitiene/>
188. <https://www.vle.lt/straipsnis/egle-ridikaite/>
189. <https://www.vle.lt/straipsnis/egle-spokaite/>
190. <https://www.vle.lt/straipsnis/eugenijus-antanas-cukermanas/>
191. <https://www.vle.lt/straipsnis/feliksas-jakubauskas/>
192. <https://www.vle.lt/straipsnis/gediminas-karalius/>
193. <https://www.vle.lt/straipsnis/giedrius-antanas-kuprevicius/>
194. <https://www.vle.lt/straipsnis/gytis-ramunis/>
195. <https://www.vle.lt/straipsnis/irena-milkeviciute/>
196. <https://www.vle.lt/straipsnis/jonas-mikelinskas/>
197. <https://www.vle.lt/straipsnis/jonas-vytautas-bruveris/>
198. <https://www.vle.lt/straipsnis/julius-juzeliunas/#gallery1-2>
199. <https://www.vle.lt/straipsnis/juozas-domarkas/>
200. <https://www.vle.lt/straipsnis/jurate-paulekaite/>
201. <https://www.vle.lt/straipsnis/kazys-bradunas/>
202. <https://www.vle.lt/straipsnis/kestutis-pempe/>
203. <https://www.vle.lt/straipsnis/kornelijus-matuzevicius/>
204. <https://www.vle.lt/straipsnis/laima-orzekauskienes/>
205. <https://www.vle.lt/straipsnis/mindaugas-navakas/>
206. <https://www.vle.lt/straipsnis/nijole-miliauskaite/>
207. <https://www.vle.lt/straipsnis/one-baliukonyte/#gallery1>
208. <https://www.vle.lt/straipsnis/osvaldas-balakauskas/>
209. <https://www.vle.lt/straipsnis/petras-bingelis/>
210. <https://www.vle.lt/straipsnis/petras-repsys/>
211. <https://www.vle.lt/straipsnis/povilas-mataitis/>
212. <https://www.vle.lt/straipsnis/raimundas-katilius/>
213. <https://www.vle.lt/straipsnis/raminta-serksnyte/>
214. <https://www.vle.lt/straipsnis/regimantas-midvikis/>
215. <https://www.vle.lt/straipsnis/ricardas-kristapavicius/>
216. <https://www.vle.lt/straipsnis/rimantas-sakalauskas/>
217. <https://www.vle.lt/straipsnis/robertas-antinis-1/>
218. <https://www.vle.lt/straipsnis/robertas-servenikas/>
219. <https://www.vle.lt/straipsnis/romualdas-granauskas/>
220. <https://www.vle.lt/straipsnis/saulius-juskys/>
221. <https://www.vle.lt/straipsnis/sigute-stonyte/>
222. <https://www.vle.lt/straipsnis/vidmantas-bartulis/>
223. <https://www.vle.lt/straipsnis/vytautas-kasuba/>
224. <https://www.vle.lt/straipsnis/vytautas-kavolis/>
225. <https://www.vle.lt/straipsnis/vytautas-miskinis/>
226. <https://www.vle.lt/straipsnis/vytautas-serys/#gallery1-1>
227. <https://www.vle.lt/straipsnis/zita-bruzaite/>
228. <https://www.vle.lt/straipsnis/zita-zemaityte/>
229. <https://www.zmones.lt/galerija/aktorius-juozas-budraitis.60d06e82-07c1-11eb-a537-aa00003c90d0>
230. <https://www.zmones.lt/naujiena/aktorius-vladas-bagdonas-susituoke-su-baltarusiu-teatro-kritike-jelena-liopo-pL5Alm4XVYZ>
231. <https://www.zmones.lt/naujiena/filmas-apie-vytauta-kernagi-jau-pakeliui-pasirode-plakatas-ir-paiskejo-premjeros-data-wZBNO3yXQ4m>
232. <https://www.zmones.lt/tema/alfredas-bumblauskas>
233. <https://www.zmones.lt/tema/modestas-pitrenas>
234. <https://www.zmones.lt/tema/vladimiras-prudnikovas>
235. <https://www.zurnalasmetai.lt/?p=7745>

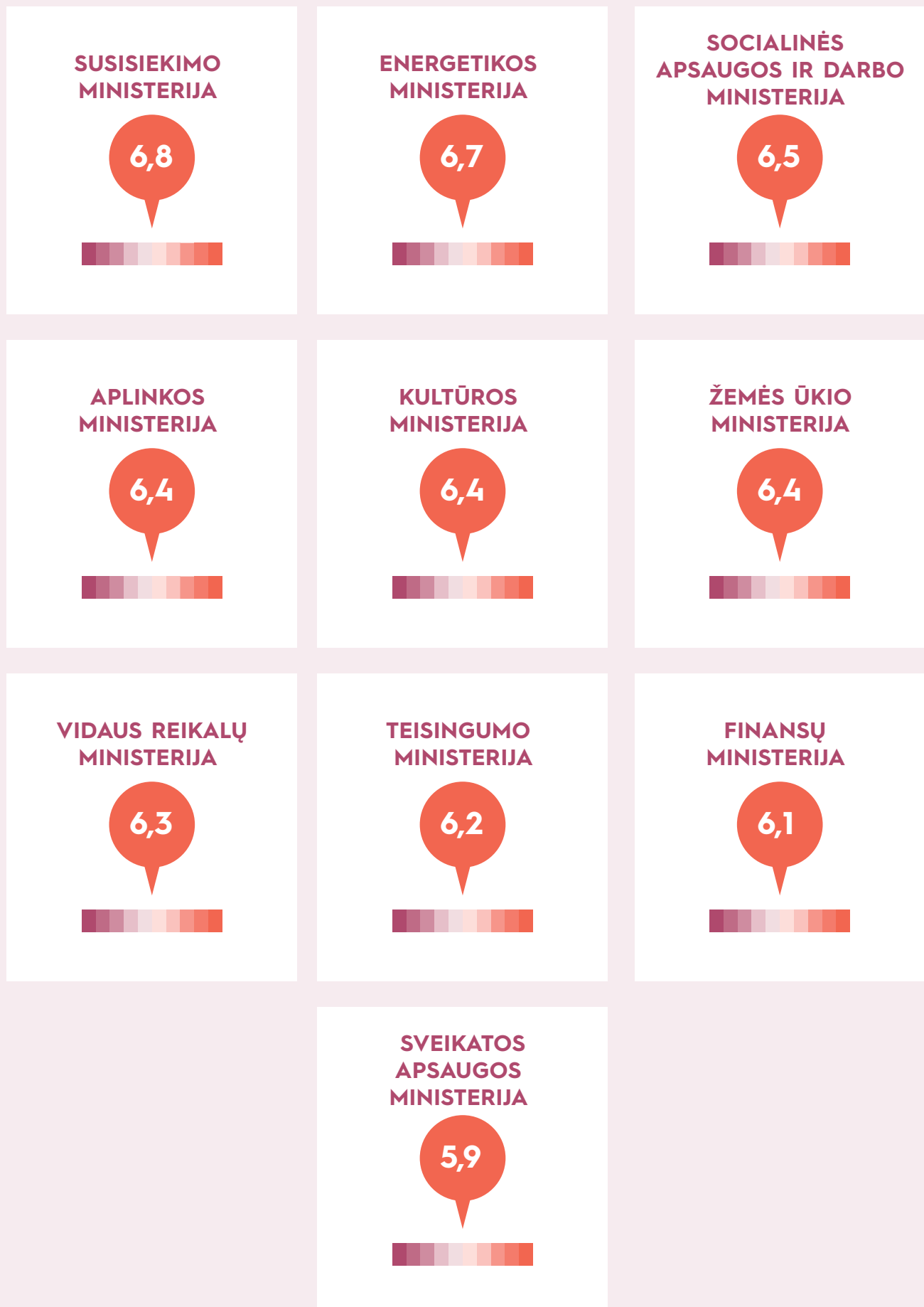
PRIE DAI

Rugilės Barzdžiukaitės, Vaivos Grainytės,
Linos Lapelytės opera-performansas „Saulė ir jūra“,
„Albany“ teatre, Londone, 2022 m.
Nuotrauka: Ellie Kurtz

1 PRIEDAS

LYČIŲ LYGYBĖS LINIUOTĖS: MINISTERIJŲ PALYGINIMAS (šaltinis: Lygių galimybių kontrolieriaus tarnyba²³)

2 PRIEDAS

NACIONALINIŲ ĮSTAIGŲ SĄRAŠAS (šaltinis: Lietuvos Respublikos kultūros ministerija²⁴)

Sritis	Įstaiga
muziejai	Lietuvos nacionalinis muziejus
muziejai	Lietuvos nacionalinis dailės muziejus
muziejai	Nacionalinis muziejus Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės valdovų rūmai
muziejai	Nacionalinis M. K. Čiurlionio dailės muziejus
muziejai	Kauno IX forto muziejus
muziejai	Lietuvos aviacijos muziejus
muziejai	Lietuvos etnokosmologijos muziejus
muziejai	Lietuvos jūrų muziejus
muziejai	Lietuvos liaudies buities muziejus
muziejai	Lietuvos švietimo istorijos muziejus
muziejai	Lietuvos teatro, muzikos ir kino muziejus
muziejai	Maironio lietuvių literatūros muziejus
muziejai	Šiaulių „Aušros“ muziejus
muziejai	Trakų istorijos muziejus
muziejai	Vilniaus Gaono žydų istorijos muziejus
muziejai	Žemaičių muziejus „Alka“
teatrai	Lietuvos nacionalinis dramos teatras
teatrai	Lietuvos rusų dramos teatras
teatrai	Valstybinis jaunimo teatras
teatrai	Vilniaus teatras „Lėlė“
teatrai	Nacionalinis Kauno dramos teatras
teatrai	Klaipėdos dramos teatras
teatrai	Kauno valstybinis lėlių teatras
teatrai	Juozo Miltinio dramos teatras
teatrai	Valstybinis Šiaulių dramos teatras
teatrai	Valstybinis Vilniaus mažasis teatras
teatrai	Lietuvos nacionalinis operos ir baleto teatras
teatrai	Kauno valstybinis muzikinis teatras
teatrai	Klaipėdos valstybinis muzikinis teatras
bibliotekos	Lietuvos nacionalinė Martyno Mažvydo biblioteka
bibliotekos	Vilniaus apskrities Adomo Mickevičiaus viešoji biblioteka
bibliotekos	Kauno apskrities viešoji biblioteka
bibliotekos	Klaipėdos apskrities Ievos Simonaitytės viešoji biblioteka
bibliotekos	Panevėžio apskrities Gabrielės Petkevičaitės-Bitės viešoji biblioteka
bibliotekos	Šiaulių apskrities Povilo Višinskio viešoji biblioteka
bibliotekos	Lietuvos aklųjų biblioteka
koncertinės įstaigos	Lietuvos nacionalinė filharmonija
koncertinės įstaigos	Valstybinis dainų ir šokių ansamblis „Lietuva“
koncertinės įstaigos	Valstybinis pučiamųjų instrumentų orkestras „Trimitas“
koncertinės įstaigos	Šiaulių valstybinis kamerinis choras „Polifonija“
koncertinės įstaigos	Koncertinė įstaiga valstybinis choras „Vilnius“
koncertinės įstaigos	Lietuvos valstybinis simfoninis orkestras
koncertinės įstaigos	Kauno valstybinė filharmonija
kitos institucijos	Lietuvos nacionalinis kultūros centras
kitos institucijos	Valstybinio Kernavės kultūrinio rezervato direkcija
kitos institucijos	Kultūros paveldo departamentas prie Kultūros ministerijos
kitos institucijos	Trakų istorinis nacionalinis parkas
kitos institucijos	Vilniaus pilių valstybinio kultūrinio rezervato direkcija
kitos institucijos	Valstybinė kalbos inspekcija
kitos institucijos	Lietuvos kino centras
kitos institucijos	Lietuvos vyriausiojo archyvaro tarnyba
kitos institucijos	Lietuvos kultūros institutas
kitos institucijos	Kultūros infrastruktūros centras
kitos institucijos	Šiuolaikinio meno centras
kitos institucijos	Lietuvos kultūros taryba
kitos institucijos	Tautinių mažumų departamentas

²⁴ Prieiga per internetą: <https://lrkm.lrv.lt/lt/struktura-ir-kontaktai/pavaldzios-institucijos>

3 PRIEDAS

EUROPOS TARYBOS MINISTRŲ KOMITETO REKOMENDACIJA CM/REC(2017)9 ŠALIMS NARĖMS DĖL LYČIŲ LYGYBĖS AUDIOVIZUALINIŲ INDUSTRIJŲ SEKTORIUJE: REKOMENDUOJAMI STEBĖSENOS METODAI IR VEIKLOS REZULTATŲ RODIKLIAI

1. AUDIOVIZUALINIO SEKTORIAUS ORGANIZACINĖS STRUKTŪROS

I ETAPAS

1.1. Sprendimus priimančias asmenis pagal lytį

- 1.1.1. Audiovizualinės grupės, įmonės ir organizacijos
 - 1.1.1.1. Nuosavybė ir kontrolė
 - 1.1.1.2. Priežiūros ir vykdomosios valdybos
 - 1.1.1.3. Vyresniųjų vadovų pareigybės
- 1.1.2. Finansuojančios ir užsakymą teikiančios įstaigos
 - 1.1.2.1. Pirmininkavimas atrankos komitetams
 - 1.1.2.2. Atrankos komitetų sudėtis
 - 1.1.2.3. Komisijos nariai
- 1.1.3. Platintojai, leidėjai ir prekybos agentai
- 1.1.4. Programų valdytojai
- 1.1.5. Festivaliai
 - 1.1.5.1. Pirmininkavimas žiuri
 - 1.1.5.2. Meno vadovai
 - 1.1.5.3. Žiuri sudėtis
- 1.2. Gamybos ir finansavimo sprendimai

I ETAPAS

- 1.2.1. Finansavimo ir užsakymo sprendimai pagal pagrindinio turinio kūrėjo lytį
 - 1.2.1.1. Paraiškos
 - 1.2.1.2. Finansuoti projektai
 - 1.2.1.3. Suteikta parama
- 1.2.2. Produkcijos finansavimas pagal pagrindinio turinio kūrėjo lytį
 - 1.2.2.1. Biudžeto dydis

II ETAPAS

1.2.2.2. Gamybos finansavimo sudėtis (viešasis ir (arba) privatusis sektorius)

1.2.3. Darbo užmokesčio struktūra (lyčių lygybės biudžeto sudarymas)

2. TURINIO KŪRIMAS

I ETAPAS

- 2.1. Pagrindiniai turinio kūrėjai pagal lytį
 - 2.1.1. Gamintojas
 - 2.1.2. Režisierius
 - 2.1.3. Scenarijaus autorius
 - 2.1.4. Programos redaktorius

II ETAPAS

- 2.2. Papildomi turinio kūrėjai pagal lytį
 - 2.2.1. Kompozitorius
 - 2.2.2. Atlikėjai
 - 2.2.3. Skyriaus vadovas – kinematografija
 - 2.2.4. Skyriaus vadovas – montažas
 - 2.2.5. Skyriaus vadovas – gamybos dizainas
 - 2.2.6. Skyriaus vadovas – garsas
 - 2.2.7. Skyriaus vadovas – kostiumai
 - 2.2.8. Skyriaus vadovas – grimas
 - 2.2.9. Skyriaus vadovas – vaizdo efektai (VFX)
 - 2.2.10. Žurnalistas

3. MATOMUMAS, PRIEINAMUMAS IR NAŠUMAS

I ETAPAS

3.1. Festivaliai ir apdovanojimai (nacionaliniai ir tarptautiniai) pagal pagrindinio turinio kūrėjo lytį

3.1.1. Pagrindiniame konkurse dalyvavę kūriniai

3.1.2. Kūriniai kitose sekcijose

3.1.3. Visų kategorijų nominacijos

3.1.4. Apdovanojimai visose kategorijose

II ETAPAS

3.2. Turinio prieinamumas pagal pagrindinio turinio kūrėjo lytį

3.2.1. Turinio prieinamumas kino teatruose

3.2.2. Transliavimo tvarkaraštis

3.2.3. Žinomumas užsakomosiose transliacijos platformose

3.3. Komer ciniai rezultatai pagal pagrindinio turinio kūrėjo lytį

3.3.1. Kino teatro bilietų pardavimų rodikliai

3.3.2. Žiūrovų reitingai

3.3.3. Atsisiuntimų ir peržiūrų skaičius

3.4. Audiovizualinio turinio kritikai ir recenzentai pagal lytį

4. MOKYMAS IR MOKYMAS AUDIOVIZUALINIAME SEKTORIUJE

I ETAPAS

4.1. Švietimo įstaigų darbuotojai ir studentai pagal lytį

4.1.1. Kandidatai (pareiškėjai)

4.1.2. Studentai (priimti)

4.1.3. Absolventai

4.1.4. Profesoriai

4.1.5. Lektoriai

II ETAPAS

4.2. Mokymo programos

4.2.1. Kursų turinys

4.2.2. Galimybė rengti kursus, susijusius su lytimi ir audiovizualiniu sektoriumi

II Ekranuose rodomi veiklos rodikliai

5.TURINYS

I ETAPAS

5.1. Žanras

5.1.1. Žanras (veiksmo, komedijos ir kt.) pagal pagrindinio turinio kūrėjo lytį

5.2. Atstovavimas

5.2.1. Pagrindiniai veikėjai pagal lytį

II ETAPAS

5.2.2. Veikėjų vaizdavimas ekrane

5.2.2.1. Amžius

5.2.2.2. Profesija

5.2.2.3. Socialinė ir ekonominė padėtis ... ir kiti saugomi diskriminacijos pagrindai

5.2.3. Buvimas ir atstovavimas negrožinės literatūros kūriniuose

5.2.3.1. Pagrindinio pranešėjo lytis

5.2.3.2. Kviestinių autorių lytis

5.2.3.2.1. pagal temą

5.2.3.2.2. pagal pranešimo trukmę

5.2.3.3.3. Ekspertų grupių sudėtis pagal lytį

5.3. Bechdel-Wallace testas grožinės literatūros kūriniams

II ETAPAS

5.3.1. Ar filme yra dvi įvardytos moterys?

5.3.2. Ar jos kalbasi tarpusavyje (reikšmingas dialogas)?

5.3.3. Apie ką nors kita nei apie vyrą?

Tarptautinis šiuolaikinio cirko renginių ciklas „Naujojo cirko stotelės“, trupė „Būda“, 2022 m.

Festivalis „PlArtforma“, Paula Rosolen šokio spektaklis „Vėliavos“, 2020 m.
Nuotrauka: Donatas Bielkauskas

Rugilės Barzdžiukaitės opera „Geros dienos!“,
Hamburge, Vokietijoje, 2022 m.
Prodiuserinė kompanija „Operomanija“
Nuotrauka: Ilmė Vyšniauskaitė

Tarptautinis muzikos festivalis „Primavera Sound“,
scena „Night Pro“, grupė „shishi“, 2022 m.
Nuotrauka: Hara Amorós

Jaunimo teatro festivalis „Išeities taškas“,
Apeirono teatro psichodraminis žaidimas „Anomalija OM“, 2022 m.
Nuotrauka: Kauno miesto kamerinis teatras

LIETUVOS
KULTŪROS
TARYBA

Kultūra^τ

